

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Hana Puškařová

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ - NĚKTERÉ ASPEKTY VYŠETŘOVÁNÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Petr Štourač

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 12. května 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Hana Puškařová

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ÚVOD	1
1. ZÁKLADNÍ POJMY	3
1.1. Pojem dítě	3
1.2. Syndrom CAN	4
1.3. Syndrom CSA	5
1.4. Výslech – pojem, význam, cíl a druhy.....	7
2. METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ SEXUÁLNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ	9
2.1. Základní kriminalistická charakteristika sexuálních (mravnostních) trestných činů	9
2.2. Typické způsoby páchání sexuální trestné činnosti	10
2.3. Místo činu a typické stopy	13
2.4. Typické vyšetřovací situace	14
2.5. Zvláštnosti předmětu vyšetřování	15
2.6. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování	16
2.7. Zvláštnosti počátečních úkonů.....	17
2.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování	18
2.9. Zvláštnosti následných úkonů.....	19
3. SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ Z POHLEDU TRESTNÍHO ZÁKONA	21
3.1. Mravnostní kriminalita	21
3.2. Trestné činy týkající se sexuálního zneužívání dětí.....	22
3.2.1. Trestný čin znásilnění podle § 241 TZ	23
3.2.2. Trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 a 243 TZ	24
3.2.3. Trestný čin soulože mezi příbuznými podle § 245 TZ.....	26

4. SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ	27
4.1. Obecně k sexuálnímu zneužívání dětí	27
4.2. Dětské krizové centrum (DKC)	28
4.3. Výskyt sexuálního zneužívání	29
4.4. Mýty o sexuálním zneužívání dětí	30
4.5. Dělení sexuálního zneužívání dětí podle formy, frekvence a vztahu zneuživatele a oběti	33
4.6. Syndrom dětského přizpůsobení se sexuálnímu násilí	39
4.7. Následky sexuálního zneužívání dětí	41
5. ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU DĚTÍ SE ZAMĚŘENÍM NA DĚTI SEXUÁLNĚ ZNEUŽÍVANÉ	44
5.1. Příprava výslechu	45
5.1.1. Speciální výslechová místnost	46
5.2. Taktické postupy výslechu	48
5.3. Průběh výslechu	48
5.3.1. Obranné mechanismy	48
5.3.2. Provedení výslechu	50
5.4. Sugestibilita, riziko uzavřených otázek a riziko bezděčné sugesce	55
5.5. Demonstrační panenky - Jája a Pája	56
5.5.1. Průběh výslechu s použitím demonstračních loutek Jája a Pája	58
5.6. Věrohodnost dětské výpovědi	59
5.7. Nebezpečí sekundární viktimizace	65
5.8. Příklady z praxe	67
ZÁVĚR	73
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	
ENGLISH RESUMÉ	

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CAN	Child Abuse and Neglect – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
CSA	Child Sexual Abuse – Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte
ČR	Česká republika
DKC	Dětské krizové centrum, Praha 4 – Michle
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování
TZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů

ÚVOD

Sexuální zneužívání dětí je jev, který jde s historií lidstva již po dlouhá století a tisíciletí, a postoje společnosti k danému problému se mění jen velmi pozvolna. V dávné minulosti bylo zcela samozřejmé ubližovat dítěti, a to i velmi závažně a intenzivně, a nikdo se nad tím nepozastavoval. Dítě bylo chápáno jako součást otcova majetku a ten si s ním také mohl dělat, co uznal za vhodné. Ve středověku je sice vysloven zákaz zabíjení dětí, ale jinak je jejich společenská a rodinná hodnota stále zcela mizivá. Teprve od desátého století našeho letopočtu se velmi pomalu představy o žádné nebo nízké společenské hodnotě dítěte a jeho téměř nulové právní subjektivitě začínají měnit v poznávání dětského věku a důležitosti dětství pro život člověka a společnosti. Přesto je stále uplatňována řada aktivit směřující proti dítěti včetně sexuálního zneužívání dítěte v rodině a krutých trestů. Až osvícenectví přineslo zvýšení hodnoty dítěte v celkovém pojetí a posílení jeho právního postavení ve společnosti, na péči o dítě se začíná čím dál více podílet i stát, pokud se rodina o dítě nemůže či nedokáže řádně postarat. V devatenáctém století se výzkumy stále více orientují na definování potřeb dítěte a jak se jednotlivé disciplíny a obory obracejí k dítěti, vytvářejí komplexní, integrovanou nauku o dítěti – pedologii. Ta sehrává ve světě i u nás významnou roli v podpoře a rozvoji socializace dítěte a vytváří základy nejenom ke komplexní péči o dítě, ale též k formování péče o děti ve zvlášť obtížných situacích. Ve svých důsledcích pak přispívá i ke kvalitní sociální a sociálně-právní ochraně dětí. Tyto aktivity byly významně podpořeny ve dvacátém století řadou filantropických organizací a po druhé světové válce založením Organizace spojených národů. Postupně jsou přijímány mezinárodní dohody zaměřené už přímo na práva dítěte - Ženevská deklarace dětských práv (1924), Charta práv dítěte (1959) a Úmluva o právech dítěte (1989).¹

Sexuální zneužívání dětí je velmi nebezpečným sociálně-patologickým jevem a svoje oběti traumatizuje a poškozuje především po psychické stránce mnohdy na celý život. Přestože je této problematice věnována čím dál větší pozornost jak z pohledu odborníků, tak i laické veřejnosti, jedná se bohužel stále o velké procento dětí, které se se sexuálním násilím během svého dětství setkají, a alarmující je též velká latence této zavržením hodné mravnostní kriminality. Mnoho případů sexuálního zneužívání zůstane neodhaleno, což samozřejmě kromě nepotrestání pachatele přináší i ten smutný fakt, že oběť se musí

---

¹ srov. Dunovský J.: Péče o sexuálně zneužívané děti V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Grada Publishing, Praha 2005, str. 157-158

celoživotně potýkat s touto obrovskou zátěží sama, aniž by jí mohla být poskytnuta žádoucí a adekvátní pomoc ze strany odborníků.

Ale i v případě, že je sexuální zneužívání dítěte odhaleno a odborná pomoc mu může být poskytnuta, nemá dítě bohužel zdaleka ještě vyhráno. Čekají ho často velmi negativní reakce okolí, nedůvěra v pravdivost jeho tvrzení, ne vždy zcela citlivé a chápající zacházení ze strany orgánů činných v trestním řízení, ale i jiných odborníků, pokud tito nemají s problematikou zkušenosti, někdy i umístění dítěte mimo domov v diagnostických a podobných zařízeních atd. Také z těchto důvodů jsem si vybrala jako téma své diplomové práce některé aspekty vyšetřování sexuálně zneužívaných dětí se zaměřením na zvláštnosti jejich výslechu. Myslím si, že je velmi důležité, aby všichni ti, kteří se setkávají a pracují s dětmi, jež odtajnilly své sexuální zneužívání, a to nejen orgány činné v trestním řízení, poskytli těmto dětem co největší podporu, vyjádřili důvěru v to, co jim dítě svěřilo a o čem vypovídá, dokázali s nimi pracovat tak, aby to tyto dětské oběti co nejméně zatěžovalo a neprohlubovalo jejich trauma ze zneužívání, aby nebyly nuceny opakovat své hrůzostrašné zážitky ze zneužívání vícekrát a nemusely si je tak připomínat, ale naopak jim byla poskytnuta pomoc v tom, aby na ně dokázaly zapomenout a vyrovnat se s nimi.

Svojí práci jsem proto zaměřila – vzhledem k širší tématu - na alespoň základní přiblížení problematiky sexuálního zneužívání dětí, jejího vymezení, výskytu, dělení, jeho následků a na základní zásady, které by měly být dodržovány při výslechu sexuálně zneužitých dětí.

Chtěla bych na tomto místě také poděkovat ředitelce Dětského krizového centra v Praze Mgr. Zoře Duškové za poskytnuté materiály a informace a především za laskavost a velkou ochotu panu mj. Mgr. Zdeňku Novotnému a paní por. Marcele Novákové z Policie Prahy 1, Benediktská 1, SKPV a dále paní vrchní komisařce mjr. PhDr. Aleně Kovářové a panu vrchnímu komisaři mjr. Mgr. Jaromírovi Badinovi z Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy, Kongresová 2, Praha 4, SKPV, odbor obecné kriminality, 3. oddělení, díky nimž jsem měla možnost seznámit se s problematikou výslechu sexuálně zneužitých dětí přímo v praxi. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce RNDr. Petru Štouračovi za jeho pomoc a přínosné připomínky při zpracování mé diplomové práce.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1. Pojem dítě

Budeme-li se zabývat otázkou, jakým způsobem vymezit pojem dítě, jaká kritéria musí taková osoba splňovat, zjistíme, že český právní řád definuje v různých právních předpisech tento pojem odlišně, nejednotně. Následující kapitola by měla přiblížit právě tyto jednotlivé interpretace objevující se v našich zákonech.

1. Úmluva o právech dítěte byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN v listopadu 1989, v platnost vstoupila v září 1990 a k 30. listopadu 2000 ji ratifikovalo celkem 191 států. Česká republika je Úmluvou vázána hned od svého vzniku (tedy od 1. ledna 1993 – předtím byla ratifikována hned v září 1990 ČSFR), je součástí našeho právního řádu pod číslem 104/1991 Sb. A právě Úmluva o právech dítěte vymezuje pojem dítě ve svém čl. 1 takto – „pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.
2. Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) stanoví, že způsobilost k právním úkonům vzniká fyzické osobě v plném rozsahu zletilostí a podle jeho § 8, odst. 2 „se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku, před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství“. Jde tedy v podstatě o stejné vymezení, stejnou věkovou hranici jako udává Úmluva o právech dítěte.
3. Trestní zákon (zákon č. 140/1961 Sb.) uvádí ve své zvláštní části, v hlavě šesté – trestné činy proti rodině a mládeži v § 216b, že „dítětem se rozumí osoba mladší než osmnáct let“. Toto vymezení se ovšem vztahuje pouze k § 216 – únos a k § 216a – obchodování s dětmi. V §§ 242 a 243 týkajících se pohlavního zneužívání už zákon operuje se dvěma věkovými skupinami osob – mladší patnácti let a mladší osmnácti let.
4. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon č. 218/2003 Sb.) je účinný od 1. 1. 2004 a obsahuje obecné zásady této zvláštní úpravy, ustanovení o základech trestní odpovědnosti mladistvých a sankcích ukládaných jim za provinění, jakož i potřebné odchylky v trestním řízení, které vyplývají ze specifik řízení ve věcech mladistvých, dále upravuje postupy a opatření přijímaná vůči osobám mladším než patnáct let, jestliže se dopustily činu jinak trestného. Jde o úpravu speciální vůči trestnímu zákonu i trestnímu

řádu.² Citovaný zákon vymezuje v § 2 tři základní pojmy – mládež, mladiství a dítě takto:

- mládeží se rozumí – děti mladší patnácti let a mladiství
- dítětem mladším patnácti let se rozumí – ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku
- mladistvým se rozumí – ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku

Já se ve své práci chci zabývat problematikou zvláštností výsledku sexuálně zneužívaných dětí, a proto pro účely této práce dítětem rozumím především každou fyzickou osobu, která ještě nedovršila patnáctý rok věku, neboť to je nejen v České republice, ale i jinde v Evropě (většinou ve věkovém pásmu od 14 do 16 let), zákonná hranice pro povolení sexuálních styků.

1.2. Syndrom CAN

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte) lze definovat jako soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu, vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Je výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jeho nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte. Současně však zdaleka nejde jenom o jednostranný akt ze strany jejich původce či pachatele, ale o zvláštní interakci všech zúčastněných osob.³

Podle jiné definice lze syndrom CAN vymezit jako soubor nenáhodných, vědomých či nevědomých aktivit či neaktivit (nezabránění) rodiče či jiné osoby vůči dítěti, které jsou v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které vedou k poškození psychického či tělesného zdraví dítěte (ojediněle dokonce k jeho usmrcení) či narušují jeho optimální vývoj nebo společenský stav. V zásadě jde buď o nedostatečné uspokojování základních potřeb dítěte – potřeb biologických, emočních, dostatek podnětů, nebo uplatňování násilí na dítěti – násilí psychického, fyzického, sexuálního. Syndrom CAN tedy zahrnuje takové formy neadekvátního zacházení s dítětem, které vedou k závažnému narušení až trvalému poškození vývoje, osobnosti, interpersonálních vztahů a sebehodnocení dítěte.⁴

² Císařová D. a kol.: Trestní právo procesní. Linde Praha, 4. vydání, Praha 2006, str. 688

³ Hanušová J.: Sexuální zneužívání. Sdružení Linka bezpečí, Praha 2005, str. 5

⁴ Dušková Z.: Syndrom CAN. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 16

Syndrom CAN představuje závažný multifaktoriální sociálně patologický jev, který se v historii lidstva vyskytuje už dlouhá tisíciletí, ale postoj lidí k tomuto problému se mění jen velmi pomalu a postupně a stejně tak i odborníci mu po dlouhou dobu věnovali pouze minimální pozornost. Důležitým podnětem pro změnu se stala práce amerického pediatra C. H. Kempeho vydaná v roce 1962, ve které popsal syndrom bitého dítěte (battered child syndrom). Díky této práci se ve světě a později i u nás konečně upřela na tento jev pozornost, která mu náleží a kterou je třeba neustále prohlubovat.

Prvním českým odborníkem, který se této oblasti začal věnovat a poukazovat na její závažnost, byl prof. Ringel. Upozorňoval především na fyzické týrání a nadměrné bití dítěte. Na pediatrické konferenci konané v Praze roku 1971 se také poprvé probírala problematika psychického týrání dětí – dnes velmi důležitého prvku syndromu CAN – a vzešla z ní povinnost pro zdravotnické pracovníky hlásit týrání dítěte, a to i v případech pouhého podezření. Tehdy se používal termín „zranění nezaviněné nehodou“ (non-accidental injury). Syndrom CAN byl identifikován v roce 1991 na III. Evropské konferenci o zneužívaném a týraném dítěti konané v Praze. O rok později pak Zdravotní komise Rady Evropy podrobně definovala syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte, což i přes jisté formulační nedostatky mělo velký význam.⁵

Výskyt týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí se v naší společnosti neustále zvyšuje, což je způsobeno více faktory. V první řadě jde o to, že těmto dětem a jejich problémům je věnována mnohem větší pozornost než dříve a to jak laickou veřejností, tak odborníky. Okolí je vnímavější k různým formám ubližování dítěti, celé téma je odtabuizováno a tak dochází častěji i k nahlášení takovýchto případů, i když to stále není zdaleka dostačující. A v druhé řadě se odborníci domnívají, že i reálně narůstá počet dětí postižených syndromem CAN, což si vysvětlují především stoupající agresivitou jak vůči dětem, tak mezi dětmi navzájem. A je smutným faktem, že největšímu riziku týrání, zneužívání a zanedbávání jsou děti vystavené ve svých vlastních rodinách.

1.3. Syndrom CSA

Syndrom CSA (Child Sexual Abuse – Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte) je zcela jednoznačně nejzávažnější formou syndromu CAN. Předpokladem správného pochopení této problematiky je jasná definice sexuálního zneužívání a v průběhu minulých desetiletí jich vznikla celá řada – více či méně výstižných.

---

⁵ srov. Vaničková E., Hadj-Mousová Z., Provozničková H.: Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Karolinum, Praha 1995, str. 6-7

Jednou z prvních široce používaných definic byla definice Schechtera a Roberge z roku 1976, která popisuje sexuální zneužívání jako „vtažení závislých, vývojově nezralých dětí a dospívajících do sexuálních aktivit, které plně nechápou, ke kterým jsou neschopni dát informovaný souhlas nebo které porušují sociální tabu rodinných rolí“.⁶

Z našich odborníků mohu zmínit například docentku Čírtkovou, která sexuálním zneužíváním dítěte rozumí „veškerou interakci mezi dítětem a dospělým, při níž je dítě poníženo (degradováno) na objekt uspokojení sexuálních nebo sexualizovaných potřeb dospělého. Určujícím momentem je zde skutečnost, že dítě se nemůže o své vůli rozhodnout a svobodně vyjádřit svůj souhlas, protože není schopno celou situaci mentálně pochopit a nemůže se vůči pachateli autoritativně a mocensky (silově) prosadit. Díky svým tělesným, emocionálním a kognitivním charakteristikám je v pozici slabšího a bezbranného“.⁷ Tato definice mně osobně přijde velmi dobrá a výstižná.

Mgr. Zora Dušková z Dětského krizového centra považuje za sexuální zneužívání „jakékoliv využití dítěte pro navození vzrušení či uspokojení sexuálních potřeb zneužívatele či zprostředkovaně jiné osoby a vystavení dítěte takovému chování, které tento cíl naplňuje“.⁸

Širší definici oproti tomu uvádí prof. Weiss, který říká, že „za sexuální zneužívání je považován pohlavní kontakt mezi dospělou osobou a nedospělým jedincem, přičemž se zákonem určená hranice přípustnosti pohlavního styku pohybuje v různých zemích obvykle mezi 13. a 18. rokem věku. Pojem zneužití přitom může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální, anální, interfemorální), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně uspokojení pachatele“.⁹

V dnešní době pravděpodobně nejrozšířenější je definice Zdravotní komise Rady Evropy z června 1992, která sexuální zneužívání dítěte vidí jako „nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostane do nějakého styku. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba“.¹⁰

Problematice sexuálního zneužívání se budu dále podrobněji věnovat v samostatné kapitole své práce.

---

⁶ Vaničková E., Provazník K., Hadj-Moussová Z.: Sexuální zneužívání dětí I.díl. Karolinum, Praha 1997, str. 12

⁷ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 182

⁸ Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 39

⁹ Vaničková E., Provazník K., Hadj-Moussová Z.: Sexuální zneužívání dětí I.díl. Karolinum, Praha 1997, str. 13

¹⁰ Hanušová J.: Sexuální zneužívání. Sdružení Linka bezpečí, Praha 2005, str. 6

1.4. Výslech – pojem, význam, cíl a druhy

Výslech patří jednoznačně mezi nejzákladnější, nejstarší a zároveň nejčastější vyšetřovací úkony, bez kterého se neobejde vyšetřování v podstatě žádného trestného činu.

Pokud jde o pojmové vymezení výslechu, existuje mnoho jeho definic od zcela obecných a stručných, až po definice velmi obsáhlé, tzv. všeobsažné.

V nejobecnějším slova smyslu chápeme výslech jako právně regulovaný proces získávání, zpracování, hodnocení a dokumentování informací o skutku, který je předmětem vyšetřování. Na výslech lze nahlížet jako na procesní úkon (z pohledu trestního práva), jako na kriminalistickou metodu (z hlediska kriminalistiky) nebo jako na specifickou formu sociálního styku (z pohledu forenzní psychologie).¹¹

V oblasti kriminalistiky rozumíme výslechem kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího. Cílem výslechu je získání úplné a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.¹²

Výslech je složitým interdisciplinárním procesem, který zahrnuje aspekty nejen kriminalistické a trestně procesní, ale i psychologické, etické a sociální, a který je určován aktivní činností vyslychajícího i vyslychaného s cílem získat informace jak důkazního, tak i orientačního charakteru.¹³ V každé výslechové situaci vznikají jedinečné kombinace, které nelze nikdy dopředu předvídat, a proto i jednotlivé uvedené obory mohou dát vyslychajícímu pouze určitá obecnější doporučení, jak při výslechu postupovat, na co si dát pozor, jak podpořit komunikaci s vyslychaným a naopak se vyhnout chybám, které by ji mohly brzdit. Vždy bude záležet především na osobě vyslychajícího, na míře jeho vzdělání, praxe, schopnosti empatie, na jeho akceptaci kriminalistických, trestněprávních a psychologických doporučení týkajících se výslechové činnosti, na jeho schopnosti volit individuální přístup a taktiku ke každému vyslychanému tak, aby to vedlo k požadovanému cíli.

---

¹¹ Spurný J.: Psychologie výslechu. Portál, Praha 2003, str. 13

¹² Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 303

¹³ Němec M.: Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Policejní akademie ČR, 1. vydání, Praha 2003, str. 15

Získávání veškerých informací během výslechu musí probíhat vždy na základě zákona, v souladu se zákonem, tzn. je nezbytné dodržet zákonné požadavky, ale i etiku policejní práce a zároveň respektovat vědecká doporučení daná především kriminalistikou. Jedině takto se lze dobrat věrohodných poznatků (právně relevantních informací) o vyšetřované události.

Výslechy lze klasifikovat dle různých hledisek. Podstatný význam pro taktiku výslechu mají následující hlediska¹⁴:

1. trestní minulost vyslýchaného
  - výslech osoby dosud netrestané
2. výslech osoby v minulosti trestané
  - výslech recidivistů
3. procesní postavení vyslýchaného
  - vysvětlení (§ 12 zákona o Policii ČR, § 158 odst. 3 TŘ)
  - výslech svědka (§§ 97 – 104 TŘ)
  - výslech svědka – poškozeného (§§ 43 a 47 TŘ)
  - výslech utajeného svědka (§ 55 odst. 2 TŘ)
  - výslech znalce (§ 108 TŘ)
  - výslech podezřelé zadržené osoby (§ 76 odst. 5 TŘ)
  - výslech obviněného (§§ 91 – 95 TŘ)
  - výslech obžalovaného (§§ 207 – 208 TŘ)
4. fyzický a psychický stav vyslýchaného
  - výslech nezletilce (osoba, která nedovršila 15 let svého věku)
  - výslech mladistvého (osoba ve věku od 15 do 18 let)
  - výslech osoby staré
  - výslech osoby nemocné
  - výslech osoby zraněné
  - výslech osoby umírající
  - výslech osoby psychicky defektní
  - výslech těhotné ženy
5. úplnost a věrohodnost výpovědi vyslýchaného

---

¹⁴ Němec M.: Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Policejní akademie ČR, 1. vydání, Praha 2003, str. 17 - 21

2. METODIKA VYŠETŘOVÁNÍ SEXUÁLNÍCH TRESTNÝCH ČINŮ

2.1. Základní kriminalistická charakteristika sexuálních (mravnostních) trestných činů

Mravnostní kriminalita zasahuje velmi citlivě do oblasti osobní integrity. Sexuální trestné činy patří k těm s vysokým stupněm společenské nebezpečnosti, s tzv. vysokou typovou nebezpečností. Zasahují nejen do oblasti osobní svobody a důstojnosti člověka, ale především do pohlavní integrity, oblasti zdravého vývoje mládeže, do oblasti morálky v pohlavních stycích a v neposlední řadě i do oblasti života a zdraví člověka. Akcentována je pak zejména ochrana mládeže před těmito negativními jevy.

Z kriminalistického hlediska se sexuální trestné činy vyznačují subjektivními podmínkami, které jsou dány sexuálně patologickou motivací, která může mít původ mimo vývojové vady i v zanedbání sexuální, mravní a kulturní a společenské výchovy. Nelze však opomenout ani sexuální deviace, které představují rovněž důležitý faktor v této oblasti trestné činnosti. Specifičnost těchto subjektivních podmínek má svůj odraz v kriminalistických metodách odhalování a objasňování tohoto druhu trestné činnosti.¹⁵

Odhalování a objasňování mravnostních (sexuálních) trestných činů je velmi obtížné. Významnou roli hrají vysoká latentnost spojená s ostychem obětí oznamovat tyto skutky a podrobovat se výslechům a také fakt, že k řadě deliktů dochází v rodinném kruhu bez ohledu na to, že jsou takto ve velké míře podrobovány násilí i děti, u kterých zanechává sexuální násilí nedozírné psychické a osobnostní následky.¹⁶

Pojmovým znakem sexuálních trestných činů je jejich souvislost s uspokojováním pohlavního pudu pachatele. Mezi typické sexuální trestné činy řadíme ty, které jsou uvedené v VIII. hlavě, 2. oddílu zvláštní části trestního zákona, označené jako trestné činy proti lidské důstojnosti (§ 241 – 246 TZ). Dále sem můžeme zařadit některé případy trestných činů proti svobodě (např. § 231 TZ – omezování osobní svobody, § 235 TZ – vydírání) a v určitých případech i další trestné činy (např. výtržnictví podle § 202 TZ formou exhibicionismu). Ovšem nejzávažnější a nejfrekventovanější jsou trestné činy

¹⁵ Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 151-152

¹⁶ Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 62

znásilnění (§ 241 TZ) a pohlavního zneužívání (§ 242, 243 TZ), kterým se budu věnovat podrobněji v následující kapitole.¹⁷

Od poloviny devadesátých let je zaznamenán poměrně značný nárůst mravnostních trestných činů souvisejících s násilně vynucovanou prostitucí za úplatu, kdy pachatelé nutí ženy pod pohrůzkou fyzického nebo psychického násilí k poskytování sexuálních služeb za úplatu. Tato trestná činnost postupně přechází v závažnější a vysoce společensky nebezpečnou formu organizovaného zločinu s mezinárodním prvkem. Uvedený negativní vývoj směřuje i do oblasti pornografie a v jejím rámci do velmi závažné formy, kterou je dětská pornografie.¹⁸

2.2. Typické způsoby páchaní sexuální trestné činnosti

Současná kriminalistická metodika rozděluje mravnostní kriminalitu podle zvoleného kritéria do řady různých kategorií. Jedním z kritérií může být například objekt trestného činu, tzn. předmět ochrany, to, co je zákonem chráněno. Sem spadají trestné činy zasahující do svobody rozhodování o pohlavních stycích (např. znásilnění), dále trestné činy ohrožující mravní vývoj mládeže (např. svádění k pohlavnímu styku) a v neposlední řadě trestné činy, které zasahují do dobrých mravů a morálky v pohlavních stycích (např. kuplířství). Další kategorií může být osoba pachatele (dospělý, mladistvý, přičetný, úchylný apod.).

Základním a nejběžnějším dělicím kritériem je způsob spáchání. Toto kritérium zahrnuje tři podskupiny, a to vospělost pachatele, předmět útoku a vzájemný vztah pachatele a oběti. Rozlišujeme tedy¹⁹:

1. Sexuální trestné činy páchané mezi dospělými

Do této kategorie zahrnujeme trestné činy, jejichž pachatel i oběť jsou dospělé osoby, tzn. starší osmnácti let. Typickými znaky způsobu páchaní této skupiny trestných činů je použití násilí, hrozby bezprostředního násilí nebo uvedení oběti do stavu bezbrannosti a využití tohoto stavu. Spadají sem zejména trestné činy znásilnění, vydírání, kuplířství, obchodování se ženami aj.

¹⁷ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 421

¹⁸ Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 18

¹⁹ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 421-424 dále také Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 19-23 a také Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 64-66 a také Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 153-154

V praxi nastávají v podstatě tři typické situace:

- Mezi pachatelem a obětí existuje určitý vztah (kamarádský, partnerský, příbuzenský, pracovní aj.). Pachatel tohoto vztahu využívá k ukojení svých sexuálních potřeb proti vůli oběti, např. ji vyláká na odlehlé místo, chatu, do bytu apod., kde násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí oběť přinutí k pohlavnímu styku. Velmi často pachatel jedná násilnický pod vlivem alkoholu nebo lstivým způsobem.
- Pachatel a oběť se neznají. Pachatel navazuje povrchní známost s obětí, které vzápětí využívá a domáhá se násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí pohlavního styku. Jde o trestnou činnost typickou pro autostop, náhodné známosti na večírcích apod. I zde významnou roli hraje alkohol a jednání bez zábran.
- Pachatel a oběť se neznají. Pachatel v úmyslu vyhledat vhodnou oběť si vytipovává místa, kde se mohou vyskytovat osamělé ženy, které pak bez předchozího kontaktu přímo napadá a na místě znásilňuje za použití často brutálního násilí nebo hrozby zbraní, kterou neváhá použít.

2. Sexuální trestné činy páchané mezi mládeží

Do této kategorie spadají sexuální delikty páchané mezi adolescenty. Typický pachatel je ve věku kolem šestnácti let a oběť je mladší patnácti let (zpravidla 13-15 let). Zvláštností této skupiny je, že k násilí obvykle vůbec nedochází, pohlavní styk, který je zde charakteristickým trestným činem, je uskutečňován po vzájemné dohodě, mezi osobami zúčastněnými na deliktu jsou často úzké citové vazby (tzv. první lásky). Často je zaznamenáno požití alkoholu. S ohledem na současnou vyspělost dívek se velmi těžko prokazuje, že pachatel věděl o tom, že oběť je mladší než patnáct let.

3. Sexuální trestné činy páchané na mládeži

Jde kategorii mravnostních trestných činů, kde obětí je osoba mladší osmnácti let, která nabývá stále více na významu v tom smyslu, že těchto deliktů přibývá a věková hranice obětí se snižuje významně pod patnáct let. Pachatelé ke spáchání téměř vždy používají násilí ve všech formách, kterému se oběť není schopna ubránit obvykle z důvodu vyšší fyzické dispozice pachatele. Specifickými znaky této skupiny jsou zejména autoritativní postavení pachatele, různá forma závislosti oběti na pachateli (např. rodič a dítě, učitel a žák), získání a zneužití přirozené důvěry dětí k dospělým, získání důvěry a povolnosti různými dary, pamlsky nebo prostřednictvím her, vyvolání sexuální žádostivosti

starších dětí ukazováním pornografie atd. V poslední době se rozšiřuje i poskytování sexuálních služeb dětmi za úplatu a zneužívání dětí k výrobě dětské pornografie.

V praxi se setkáváme zejména s těmito způsoby páčání:

- Mezi obětí a pachatelem existuje určitý vztah (rodičovský, příbuzenský, vychovatelský). Pachatel využije svého postavení autority či závislosti oběti k vynucení pohlavního styku. V případě, že oběť klade odpor, stačí k jeho překonání většinou jen hrozba trestem.
- Pachatel získá důvěru nezletilce slibem různých dávků, zavede jej na příhodné místo, kde bez násilí nezletilého zneužije.
- Pachatel využije přirozené ochoty a důvěry dítěte tím, že je požádá o pomoc či jinou službu. Když nezletilce vyláká na vhodné místo, zneužije jej i za cenu použití násilí k překonání chabého odporu dítěte.
- Pachatel získá důvěru nezletilců tím, že jim poskytuje pamlsky, peníze, dárky apod., zve je ve skupinách i jednotlivě do svého bytu, s dětmi si nejprve hraje, později jim ukazuje např. pornografii, vede s nimi řeči o sexu a poté je i pohlavně zneužívá.
- Pachatel se nesnaží navázat kontakt s nezletilcem nebo získat jeho důvěru. Ve vhodný okamžik na svou oběť zaútočí a dosáhne ukojení i za cenu brutálního způsobu.
- Pachatelé získávají děti (za úplatu) k natáčení dětské pornografie nebo k dětské prostituci. Rodiče dětí v některých případech jsou s touto činností srozuměni nebo na ní dokonce vydělávají.

Předcházející charakteristiky byly zaměřeny především na vymezení dvou základních forem mravnostní kriminality – znásilnění a pohlavní zneužívání – ale naznačená hlediska jsou platná i pro ostatní formy. Zároveň lze uvést i některé obecné rysy typické pro celou mravnostní kriminalitu:

- Utajování mravnostního trestného činu obětí. To může být způsobeno např. studem, obavami z reakce okolí apod.
- Obtížně identifikovatelný pachatel. Oběť, pokud se nejedná o pachatele, kterého zná, jednajíc ve stresu a strachu nedokáže pachatele většinou patřičným způsobem popsat.
- Nedostatek stop na místě činu.
- Vztah pachatele a oběti. Jde o velmi významné dogma působící jak ve smyslu pozitivním (usvědčení pachatele), tak i v negativním (předstírané, účelové oznámení mravnostního trestného činu).

- Provokující a vyzývavé jednání ze strany oběti.

Pachatelé sexuálních trestných činů jsou zastoupeni ve všech věkových kategoriích, násilné delikty mají však na svědomí zejména psychopatičtí mladí muži, agresivní, citově chladní a nezdrženliví. Pachatele mravnostní trestné činnosti lze rozdělit do tří základních skupin:

- Pachatelé, kteří se této trestné činnosti dopouštějí příležitostně, bez významné motivace.
- Pachatelé, kteří páchají sexuální trestné činy cílevědomě, promyšleně až organizovaně, jejich základním motivem je ukojení sexuálních pudů nebo zisk.
- Pachatelé patologicky zaměření, se sexuální nebo jinou úchylnou.

Pachatelé, kteří se dopouštějí mravnostní trestné činnosti na mládeži, jsou často osoby trpící určitou formou sexuální deviace se sexuální abnormalitou. Je třeba ovšem v této souvislosti poznamenat, že obecně mezi pachateli této trestné činnosti sexuální devianti nepřevažují.

Zajímavé je i zjištění, že pachatelé sexuálních trestných činů mnohdy páchají kriminalitu i jiného druhu, takže jde nezdídka o kriminální recidivisty.

Oběťmi sexuální trestné činnosti jsou v převážné míře ženy ve věku do 30 let a dále pak děti. Bohužel se často svým neopatrným, lehkovážným či vyzývavým chováním podílejí na vzniku deliktu a zároveň mají velký vliv i na odhalování a vyšetřování těchto deliktů, neboť je často oznamují s velkým časovým zpožděním nebo dokonce vůbec.

2.3. Místo činu a typické stopy

Místo činu je nejdůležitější zdroj informací pro vyšetřování kriminální události. Rozumíme jím místo, kde byl čin spáchán (místo činu v užším slova smyslu), ale i okolí, kde se nacházejí stopy pachatele nebo osob na činu zúčastněných (místo činu v širším slova smyslu).

Ohledání místa činu je neodkladný úkon zaměřený na bezprostřední zjištění, zkoumání, fixaci a hodnocení situace na místě činu nebo události, stop tohoto činu, jeho pachatele a jiných faktických údajů, které umožňují učinit hodnověrný závěr o mechanismu činu a ostatních okolnostech poznávané události.

Místo činu u mravnostní kriminality disponuje výrazně užším okruhem stop a informací, než u jiných druhů trestných činů. Typickými místy činu jsou odlehlá prostranství (parky, lesy, louky). Není ale neobvyklé, zvláště u znásilnění a pohlavního

zneužívání, pokud místem činu jsou místa atypická jako výtahy a chodby domů, sklepy, osobní vozidla apod. Běžným jevem u tohoto druhu kriminality, zvláště u pachatelů trpících sexuální deviací, jsou dvě místa činu – jedno, kde se pachatel připravuje na spáchání trestného činu (tipuje a pozoruje svoji oběť) a druhé, kde dojde k samotnému sexuálnímu útoku.

Typickými stopami jsou stopy ve vědomí (paměťové stopy), jejichž nositelem je zejména oběť, která jako jediná byla v přímém kontaktu s pachatelem a bezprostředně jej vnímala. Tyto stopy je však velmi obtížné z vědomí oběti získat, což je způsobeno především psychickým stresem a traumatem, jimiž si oběť projde.

Velice významnou důkazní hodnotu mají stopy biologické, zejména pak sperma, sliny přítomné na nedopalku cigaret, vlasy, chlupy, krevní a pachové stopy. Díky rozvinutí metody analýzy DNA je možné biologický materiál využít k individuální identifikaci.

U sexuálních trestných činů je nutné věnovat pozornost stopám po násilí. To je často významné v těch případech, kdy jde o fingoovaný sexuální útok. Místo činu se vyznačuje stopami po násilí, v terénu pak stopami trasologickými (např. stopy obuvi, zápasu), stopami věcnými (kousky látek, knoflíky, předměty patřící oběti či pachateli), změnami v charakteru terénu (rýhy v zemi, zvalená tráva, polámané větve apod.). Ohledává se i oděv oběti a je samozřejmé i dokumentování stop trestného činu na těle oběti, příp. pachatele. To se provádí ohledáním těla živé osoby podle § 114 TŘ, které zajišťuje vždy lékař – specialista. Cílem ohledání těla je najít stopy násilí a stopy svědčící pro sexuální ukájení pachatele. Běžné jsou zejména stopy po zápase jako hematomy, škrábance, krev, stopy po kousnutí. Nalézt můžeme řadu výše zmíněných stop biologických jako sperma, sliny, vlasy, chlupy apod. Provádí se i odběry vzorků zpoza nehtů oběti. Pro objektivní dokumentaci slouží popisování, fotografování a měření všech uvedených stop.²⁰

2.4. Typické vyšetřovací situace

Jde o soubor druhově shodných zvláštností určité skupiny trestných činů. Využívá se při tom základních informací o případu, zajištěných stop, způsobu spáchání a utajení trestného činu a dalších informací.

---

²⁰ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminálnístika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 425 dále také Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 27-28 a také Porada V. a kol.: Kriminálnístická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 67-68 a také Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 156-157

U mravnostní trestné činnosti se nejčastěji vyskytují následující tři vyšetřovací situace:

- Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a dovolují zároveň učinit jednoznačný závěr o totožnosti pachatele. Tato situace je pro vyšetřování nejpříznivější, zvláště pokud je i znám pobyt pachatele a je tedy možné ihned zahájit trestní stíhání.
- Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, nedovolují však učinit jasný závěr o totožnosti pachatele. Tzn. je znám skutek, poškozený, není však znám pachatel. Veškerá činnost orgánů činných v trestním řízení směřuje ke zjištění pachatele.
- Zjištěné skutečnosti (z výpovědi oběti či oznamovatele) vzbuzují pochybnosti, zda se stal oznamovaný trestný čin. Totožnost údajného pachatele je většinou známa. Vyšetřování se zde zaměřuje na nalezení dalších důkazů nebo informací, které podporují nebo vyvracejí výpověď jedné ze zúčastněných stran.

Po sdělení obvinění určité osobě lze vyšetřovací situace dělit podle přístupu obviněného k okolnostem kladeným mu za vinu a důkazům o nich. Obviněný buď trestný čin doznává, nebo odmítá vypovídat, nebo trestný čin popírá. U mravnostní trestné činnosti je pojátkem mezi jednotlivými trestnými činy sexuální motiv. Policie stanoví jednotlivé vyšetřovací verze, které pak následně prověřuje jednotlivě i v komplexu.²¹

2.5. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Základní rozsah a předmět dokazování, který musí být proveden u kteréhokoliv trestného činu, je uveden v § 89, odst. 1 TŘ. Konkrétní rozsah dokazování a důkazních prostředků je pak závislý na druhově či individuálně určené trestné činnosti.

K objasnění případu a zjištění objektivních skutečností využívá policie tzv. sedm kriminalistických otázek – kdo, co, kdy, kde, čím, jak a proč. Jinými slovy je nutné objasnit zejména:

- stanovení místa a času spáchání trestného činu
- způsob spáchání skutku, jeho rozsah a následek
- zjištění stop na místě činu

---

²¹ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 426 a dále Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář Petr a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 158

- příchodová a odchodová cesta pachatele na místo činu
- pomůcky, které pachatel použil ke spáchání
- způsob zakrývání činu
- informace od oběti, zejména jak přišla do kontaktu s pachatelem, zda pachatele zná atd.
- zda pachatel použil násilí a jak
- způsob obrany oběti, její intenzita apod.
- svědci, kteří mohli útok vidět
- kdy, komu a kým byl skutek oznámen
- zda oběť vyhledala lékařskou pomoc²²

2.6. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Policie pracuje při objasňování a vyšetřování mravnostní trestné činnosti s podněty fyzických i právnických osob. Tyto mohou být podány mnoha způsoby – osobně, písemně, telefonicky, elektronickou poštou, anonymně aj. Typickými podněty k vyšetřování jsou oznámení občanů (poškozených osob, svědků, rodičů, učitelů apod.) nebo oznámení institucí – a to nejčastěji zdravotnických zařízení a u sexuálních trestných činů páchaných na dětech a mládeži i škol a předškolních zařízení. Šíření pornografie, obchodování s lidmi a další podobné trestné činy jsou naopak často zjišťovány samotnými pracovníky policie.

Častým jevem u tohoto druhu trestné činnosti (zvláště u znásilnění), jak již bylo zmíněno i dříve, je pozdní oznámení, což je způsobeno obavou oběti z dalšího sexuálního útoku, studem, obavou z reakce okolí apod. U pohlavního zneužívání je nutné zvážit a posoudit, kdo je oznamovatelem činu. Jde-li o instituci, nebývají důvodné pochybnosti o pravdivosti takového oznámení, naopak je-li oznamovatelem matka dítěte a údajným pachatelem otec dítěte, nemusí se takové oznámení zakládat na pravdě a může být motivováno např. pomstou, pokud jsou manželé v rozvodovém řízení apod.²³

²² Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 70 a také Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 159

²³ srov. Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 70-71 a také Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 159-160

2.7. Zvláštnosti počátečních úkonů

Mezi základní počáteční vyšetřovací úkony u mravnostních trestných činů řadíme výslech oznamovatele a poškozeného, ohledání místa činu, prohlídku těla oběti a pátrání po pachateli.

Výslech oznamovatele má kromě obecných náležitostí (§ 59, odst. 5 TŘ) svá specifika podle toho, zda se jedná o očitého svědka nebo svědka, který informace o trestném činu získal pouze zprostředkovaně nebo zda je oznamovatelem přímo samotná oběť činu.

U očitého svědka je nutné zjistit chronologicky děj, tak jak jej na místě činu vnímal, tj. informace o pachateli, o průběhu činu, místu činu a době a způsobu spáchání. Ověřuje se, zda má oznamovatel k oběti nějaký vztah, zda se znají, jestli zná pachatele, kdo další byl na místě činu atd. Dále se zjišťuje důvod výskytu svědka na místě činu, způsob jeho dopravy, informace o obraně oběti a její věrohodnosti.

U oznamovatele, který nebyl očitým svědkem sexuálně motivovaného trestného činu a informace o něm má pouze zprostředkované, zjišťujeme zejména zdroj, ze kterého tyto informace získal, věrohodnost tohoto zdroje, chování osoby, která informace podala. Další informace, které je nutné zdokumentovat, jsou stejné jako ty, které se získávají od očitého svědka.

Pokud je oznamovatelem trestného činu samotná jeho oběť, je třeba jejímu výslechu věnovat zvláštní pozornost. Jde o osobu, která na jedné straně je velmi cenným zdrojem informací nejen o pachateli činu a jeho průběhu, ale i o dalších okolnostech, které mohou významně přispět k objasnění případu, ale na druhou stranu zde vždy existuje i nebezpečí, že ne všechny informace podá poškozená osoba objektivně. Může se snažit některé informace zatajit nebo naopak ve snaze usvědčit pachatele za každou cenu si může některé informace vymyslet. Zvláštní skupinu pak tvoří nezletilé dívky, které z obavy před rodiči vydávají dobrovolný styk za vynucený.

Je-li jako svědek vyslýcháno dítě, je třeba výslech provádět velmi šetrně a po obsahové stránce tak, aby ho nebylo třeba znovu opakovat. K výslechu se přibere psycholog, pedagog či jiná osoba, která má zkušenosti s dětmi a mládeží a může přispět ke správnému vedení výslechu. V současné době jsou výslechy často prováděny specialisty na problematiku nezletilých, ve speciálně zřízených a vybavených výslechových místnostech, s použitím názorných pomůcek (figurky Jája a Pája) a záznamové a dokumentační techniky. Problematice a zvláštnostem výslechu dětí se budu věnovat později v samostatné kapitole.

Ohledání místa činu je prováděno podle obecně platných postupů zpracovaných kriminalistickou metodikou a taktikou. Vzhledem k tomu, že řada sexuálních trestných činů je předstírána, je nutné věnovat při ohledání maximální pozornost tzv. negativním okolnostem.

K prohlídce těla oběti a pachatele, pokud je tento znám a přítomen, se přibírá lékař. Ohledání těla směřuje zejména k nalezení stop násilí, obrany a stop vypovídajících o tom, že došlo k souloži či jinému jednání. Součástí je i prohlídka oděvu.²⁴

2.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Pod pojmem kriminalistická verze rozumíme jak vlastní závěry ve formě domněnky, které byly vyvozeny na základě zjištěných faktů a okolností a které jsou položeny do základu kriminalistických verzí, tak i cestu jejich vyvozování a prověrky. Jejich význam spočívá v tom, že vyplňují mezery v informacích o spáchaném činu. U mravnostní trestné činnosti se vytyčují verze nejen k osobě pachatele a k motivu činu, ale i k oběti, neboť řada sexuálně motivovaných útoků je obětmi pouze předstírána.

K verzím o motivu pachatele patří:

- sexuální delikt je vyprovokován obětí, která svým jednáním útočila na pachatelovo libido
- sexuální delikt byl spáchán v důsledku sexuální úchytky pachatele
- sexuální delikt je výsledkem agrese pachatele vůči oběti

Podle vztahu pachatele k oběti můžeme stanovit následující verze:

- pachatel oběť před činem neznal, jde o náhodnou oběť
- oběť je pro pachatele osobou citově blízkou – motivem jeho jednání je vyprovokovaný sexuální styk, zkratové jednání, snížení ovládacích schopností vlivem alkoholu apod.
- oběť je pachatelova známá, ale nemá k ní bližší citovou vazbu

---

²⁴ srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 428-431 a dále Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 160-161 a také Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 71-72

Podle místa a způsobu spáchání se může jednat o tyto verze:

- jde o náhodný sexuální útok pachatele na oběť
- sexuální delikt je výsledkem předem připravovaného a zorganizovaného sexuálního útoku
- pachatel je vyprovokován prostředím a okolnostmi (např. večírek)
- pachatel využil lsti a uvedl oběť do stavu bezbrannosti
- pachatel využil závislosti oběti

Cílem práce s verzemi je potvrdit verzi reálnou, která vede k objasnění případu a dopadení pachatele, a naopak vyloučit verze nereálné. Každá z vyšetřovacích verzí se prověřuje samostatně i v komplexu s těmi ostatními.

Pro plánování vyšetřování sexuálních trestných činů je typická časová tíseň (hrozí nebezpečí recidivy) a též fakt, že biologické stopy, které patří k těm zásadním, podléhají rychlé zkáze.²⁵

2.9. Zvláštnosti následných úkonů

Při objasňování jakéhokoliv trestného činu se využívá celá škála kriminalistických metod a následných úkonů, které jsou zakotveny v trestním řádu.

Kromě výslechu obviněného a poškozené osoby jsou dalšími takovými úkony konfrontace, проверка výpovědi na místě, rekognice, rekonstrukce, vyšetřovací experiment (pokus) a znalecké expertízy.

Konfrontace (§ 104a TŘ) se provádí pouze výjimečně, nelze-li rozpory mezi výpovědí poškozeného (svědka) a obviněného odstranit jiným způsobem. Pak může být obviněný postaven svědkovi (poškozenému) tváří v tvář a to buď v přípravném řízení nebo v řízení před soudem. Konfrontace mezi dítětem a pachatelem není vhodná.

Proverka výpovědi na místě (§ 104c TŘ) je úkonem, který u sexuálních deliktů může významně přispět k objasnění věci. Koná se tehdy, je-li třeba za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného, svědka či poškozeného na místě prověřit věrohodnost jejich výpovědi a doplnit údaje nezbytné pro trestní řízení.

---

²⁵ srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 432 a dále Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 161-162 a také Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 73

Rekognice (§ 104b TŘ) přichází v úvahu v případě, pokud je pro trestní řízení důležité, aby oběť (svědek) poznala osobu pachatele a určila její totožnost. Je ovšem nutné brát v úvahu dopad takového úkonu na oběť, která je traumatizována již samotným sexuálním útokem a nepříjemné zážitky jsou tak opětovným vizuálním kontaktem s pachatelem obnoveny a zintenzivněny. Pokud je proto rekognice opravdu nezbytná, je třeba ji provádět šetrně, například s využitím jednocestného zrcadla nebo videotechniky. Výběr přizvaných osob musí být zvolen tak, aby byly co nejvíce podobné pachateli.

Rekonstrukce (§ 104d TŘ) se při vyšetřování sexuálních trestných činů provádí pravidelně tam, kde došlo k usmrcení oběti. Koná se tehdy, má-li být obnovením situace a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán, prověřena výpověď obviněného nebo svědka, jestliže jiné důkazy v trestním řízení nepostačují k objasnění věci. Provádí se v původních podmínkách, s použitím autentických předmětů, věcí apod. Podobu rekonstrukce může mít i použití demonstrativních pomůcek „Jája a Pája“, pokud jde o výslech nezletilých dětí. Zároveň musí být pečlivě posouzeno, zda provedení rekonstrukce s účastí poškozené osoby je nezbytné (pokud ne, pak je nahrazena figurantem) a zda nesnižuje lidskou důstojnost nebo neohrožuje účastníky na zdraví či životě nebo zda nemůže dojít k ohrožení duševního či mravního vývoje dětí.

Vyšetřovací experiment (pokus) spočívá v prověřování nebo upřesňování skutečností, které byly během vyšetřování zjištěny, a to v uměle vytvořených podmínkách. Jde o prověření některých tvrzení týkajících se způsobu provedení činu, např. zda způsob znásilnění tak, jak jej uvádí oběť, je s ohledem na ztížené prostorové a jiné podmínky vůbec možný, zda oběť mohla vidět a slyšet, co tvrdí apod. Pro účast poškozených osob a dětí platí to samé, co jsem uvedla u rekonstrukce.

Znalecké expertizy mají při vyšetřování sexuálních trestných činů své významné místo a jejich pomocí jsou opatřovány často rozhodující důkazy vedoucí k objektivnímu posouzení věci. Jde zejména o soudně lékařskou expertizu, soudně psychiatrickou expertizu, sexuologickou expertizu a kriminalistickou expertizu.²⁶

---

²⁶ srov. Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C.H.Beck, Praha 2001, str. 432-435 a dále Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 162-163 a také Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 73-74

3. SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ Z POHLEDU TRESTNÍHO ZÁKONA

3.1. Mravnostní kriminalita

Mravnostní trestné činy představují společensky vysoce nebezpečné jednání, kterým je zasahováno do oblasti osobní svobody člověka, zvláště pak do sféry rozhodování o sexuálních vztazích. Vysoká typová nebezpečnost mravnostních trestných činů je dána i negativním vlivem na zdravý vývoj dětí a mládeže, jehož následek je společností vnímán jako hrubé porušování základních mravních principů.²⁷

S otázkou mravnosti v sexuální sféře se můžeme setkávat na každém kroku a pohled na mravnost, a to nejen z pohledu trestního práva, zaznamenává neustálé změny. Současná doba oproti předchozím staletím svůj přístup k mravnosti mění velmi rychle.

Mezi nejzávažnější delikty patří mravnostní a násilná trestná činnost páchaná na mládeži a zvláště na dětech. Ve většině případů jsou odhalené trestné činy široce komentovány jak v odborných kruzích, tak ve sdělovacích prostředcích a vzbuzují pozornost občanů. O vysoké společenské nebezpečnosti těchto trestných činů, a zejména o jejich negativním vlivu na další fyzický i duševní vývoj dnešních nezletilých obětí, není možno pochybovat. Vždyť nejde jen o fyzické a psychické útrapy obětí trestného činu, ale v mezní situaci může dojít i ke změně myšlení psychicky nevyzrálého jedince, takže pod vlivem předchozích zkušeností začne sám páchat trestnou činnost.²⁸

Odhalování a objasňování mravnostních trestných činů je velmi obtížné. Významnou roli hraje to, že tyto delikty nejsou většinou zjevně viditelné, jsou tzv. latentní (skryté) a nejsou z toho důvodu často oznamovány. Odborníci se proto domnívají, že tato latentní kriminalita představuje i desetinásobek té, která je oznámena a oficiálně prošetřována. Nejedná se tedy v žádném případě o trestné činy ojedinělé či zanedbatelné, naopak je bohužel smutným faktem, že případy týraných a sexuálně zneužívaných dětí narůstají.

²⁷ Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 69

²⁸ Želásko P.: Trendy v oblasti pohlavního zneužívání podle policejních poznatků a statistik. V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Grada Publishing, Praha 2005, str. 45

3.2. Trestné činy týkající se sexuálního zneužívání dětí

Problematika kriminality páchané na mládeži je úzce spjata s postavením mládeže ve společnosti a jejím vývojem v ní. Ublížování dítěti v nejrůznějších jeho formách a intenzitě bylo v minulosti chápáno jako samozřejmost, vyplývající z nerovného postavení dítěte jako právního subjektu ve společnosti. Vycházelo se z právního vztahu rodiče – děti, kdy tento vztah byl chápán a vyjadřován jako otcovská moc. Za počátek novodobého přístupu k dětem a mládeži je považována druhá polovina osmnáctého století, kdy začalo být dítě chápáno jako občan.

Základní práva dětí kodifikovala jako první Deklarace práv dítěte (1924) a tzv. Charta práv dítěte (1959). Pod vlivem Charty byl u nás konstituován zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.), který opustil pojem moci a formuloval vztah rodičů a dětí jako vzájemná práva a povinnosti. Proces liberalizace dětských práv však postupoval dále a po třech desetiletích byl zakotven v Úmluvě o právech dítěte (1989).²⁹

Ochrana dítěte ve vnitrostátní úpravě je obsažena v různých právních normách – kromě Ústavy a Listiny základních práv a svobod v již zmíněném zákoně o rodině, dále jde o zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.), zákon o přestupcích (č. 200/1990 Sb.) a nejkrajnější ochrana dětí a mladistvých před kriminalitou je garantována trestním právem. Vedle ustanovení, která se týkají pouze mládeže, jde i o taková, kde se obětí trestného činu může stát jakákoliv fyzická osoba bez ohledu na svůj věk, avšak spáchání takového trestného činu na dítěti či mladistvém vykazuje větší společenskou nebezpečnost a důsledkem je udělení vyšší trestní sazby.³⁰

V trestním zákoně najdeme celou řadu trestných činů, jejichž objektem ochrany je mimo jiné právo na svobodné rozhodování v oblasti sexuálních vztahů.³¹ Pokud jde o problematiku sexuálního zneužívání dětí, můžeme pod tuto oblast v našem trestním zákoně podřadit více trestných činů, například § 204 kuplířství, § 205 ohrožování mravnosti, § 216a obchodování s dětmi, § 217 ohrožování výchovy mládeže nebo § 217a svádění k pohlavnímu styku. Mezi ty nejtýpicetější mravnostní trestné činy ovšem patří znásilnění dle § 241 TZ, pohlavní zneužívání podle § 242 a 243 TZ a také soulož mezi příbuznými dle § 245 TZ. Všechny tři výše jmenované trestné činy jsou zařazeny do

²⁹ Zoubková I.: Kriminalita páchaná na mládeži. Kriminalistika [online], 2/2001. Dostupný na: http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2001/01_02/zoubkova.html

³⁰ srov. Zoubková I.: Kriminalita páchaná na mládeži. Kriminalistika [online], 2/2001. Dostupný na: http://www.mvcr.cz/casopisy/kriminalistika/2001/01_02/zoubkova.html

³¹ Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 73

druhého oddílu (trestné činy proti lidské důstojnosti) osmé hlavy zvláštní části trestního zákona a těmto se taky budu podrobněji věnovat v následujících řádcích.

3.2.1. Trestný čin znásilnění podle § 241 TZ

Znásilnění patří bezesporu k těm nejbrutálnějším trestným činům, které své oběti velmi traumatizuje a zanechává na nich často i doživotní následky.

Skutková podstata trestného činu znásilnění doznala velmi významné změny od účinnosti novely trestního zákona, která byla provedena zákonem č. 144/2001 Sb. Od 1. 5. 2001 tak už nemusí být předmětem útoku jen žena a nepostihuje se pouze donucení k souloži, ale ochrana byla rozšířena na všechny osoby bez rozdílu pohlaví a za znásilnění je považováno i donucení k jiným formám pohlavního styku.

Objektem tohoto trestného činu je právo člověka svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě.

Předmětem útoku je kdokoli, tedy osoba ženského i mužského pohlaví, a to bez ohledu na její věk, tělesnou, sexuální a duševní vyspělost, způsob života, pověst a bez ohledu na to, zda jde o osobu pohlavně nedotčenou či nikoli. Znásilnění se může odehrát i v manželství nebo v jiném partnerském svazku. Stupeň nebezpečnosti trestného činu se zvyšuje a může být použito při ukládání trestu vyšší trestní sazby, pokud je oběť mladší než 15, příp. 18 let, nebo pokud pachatel svým jednáním uvedeným v základní skutkové podstatě způsobí své oběti těžkou újmu na zdraví nebo dokonce její smrt.

Objektivní stránka spočívá v tom, že

- a) pachatel násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku, nebo
- b) k takovému účelu zneužije bezbrannosti jiného.

Násilím je použití fyzické síly k překonání nebo zamezení vážně míněného odporu oběti a dosažení soulože či jiného obdobného pohlavního styku. Za násilí se považuje i situace, kdy pachatel uvede svoji oběť do stavu bezbrannosti lstí.

Pohrůzkou bezprostředního násilí se rozumí taková pohrůžka, která má být vykonána vzápětí od jejího vyslovení, v případě, že oběť se nezachová podle požadavku útočnicka.

Donucení k souloži nebo k jinému pohlavnímu styku znamená, že pachatel svým násilným jednáním překoná vážně míněný odpor poškozeného nebo poškozený podlehne jen proto, že nemá jiné východisko. Upustí-li poškozený od kladení odporu jen pro beznadějnost, jde také o donucení. Znásilnění formou vynucené soulože se může dopustit muž vůči ženě, ale také žena vůči muži (zpravidla více žen), i když tato forma znásilnění nebývá obvyklá.

Stav bezbrannosti je takový stav, v němž poškozený nemůže klást odpor, např. z důvodu opilosti, spoutání, nemoci, ale patří sem i dětský věk, kdy je dítě ještě tak nedostatečně vyvinuto, že nemůže poznat a zhodnotit důvody, které by měly vést k tomu, aby vymáhané souloži nebo jinému pohlavnímu styku odporovalo.

Soulož je definována jako spojení pohlavních orgánů muže a ženy, byť jen částečné, aniž by muselo dojít k pohlavnímu ukojení.

Pohlavní styk je pojem širší než soulož a je za něj pokládán jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať již stejného nebo rozdílného pohlaví. Půjde především o orální nebo anální styk a opět není podmínkou, aby došlo k faktickému ukojení, ale musí k němu takové jednání alespoň směřovat.

Znásilnění je trestným činem úmyslným a čin je dokonán vykonáním soulože nebo jiným pohlavním stykem.³²

3.2.2. Trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 a 243 TZ

Objektem pohlavního zneužívání v § 242 TZ je mravní vývoj dětí, v § 243 TZ je to svoboda rozhodování v pohlavních vztazích. Svým obsahem se § 243 TZ shoduje se znásilněním, ale rozdíl spočívá v intenzitě použitých prostředků. Typičtějším trestným činem je pohlavní zneužívání podle § 242 TZ, pohlavní zneužívání podle § 243 TZ je v praxi spíše ojedinělé.

Předmětem útoku podle § 242 TZ je dítě, tedy osoba ve věku do 15 let (do dne předcházejícího jejím patnáctým narozeninám), a to bez rozdílu, zda se jedná o chlapce či dívku. Stejně tak není rozhodný morální stav, fyzická vyspělost či sexuální zchovalost dítěte. Předmětem útoku podle § 243 TZ je chlapec či dívka mladší 18 let za současného naplnění znaku zneužití závislosti a dále osoba svěřená doзору pachatele, třeba i starší 18 let.

Za osobu svěřenou doзору je tedy považován stav, kdy pachatel má právo nebo jenom povinnost na takovou osobu dohlížet a bdít nad ní. Typicky půjde o osoby tělesně postižené, mentálně retardované, ale např. i o chovance výchovného ústavu a jeho vychovatele, o odsouzeného a příslušníka Vězeňské služby.

---

³² srov. Novotný O. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. ASPI Publishing, 4. vydání, Praha 2004, str. 56-58 a také Mitlöchner M.: Právní aspekty pohlavního zneužívání. V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Grada Publishing, Praha 2005, str. 39 a dále Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 77-82

Za zneužití závislosti je podle ustálené judikatury považován stav, kdy oběť je v určitém směru odkázána na pachatele, v důsledku čehož je do určité míry omezena i její svoboda rozhodování.

Objektivní stránka trestného činu podle § 242 TZ spočívá v tom, že pachatel

- a) vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo
- b) takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije.

Souhlas poškozeného nevylučuje trestní odpovědnost. U osob mladších než 15 let je bezvýznamný, protože ty jsou chráněny i proti své vůli.

Objektivní stránka dle § 243 TZ předpokládá, že pachatel

- a) zneužívaje závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži nebo
- b) takovou osobu, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije.

Pojem soulož jsem vysvětlila již výše.

Pokud se jedná o jiné pohlavní zneužívání, jde o jakýkoliv jiný způsob ukájení než souloží, který se svou intenzitou a závažností blíží pohlavnímu zneužívání vykonávanému souloží. Může jít např. o dotýkání se pohlavními orgány nebo o intenzivnější dotyky jiných erotogenních zón.

Pro trestný čin pohlavního zneužívání je typické, že v řadě případů jde o příležitostné jednání nebo o jednání z tzv. zvědavosti (zejména v případech, kdy pachatelem je osoba blízká věku 15 let, ovšem již trestně odpovědná). V řadě případů mezi pachatelem a obětí existuje citový vztah a to je i důvod, proč často tyto trestné činy zůstanou neodhaleny. Z kriminologického hlediska pohlavní zneužívání spočívající ve vykonání soulože s osobou mladší 15 let páchají převážně osoby ve věku mladistvém. Naopak pohlavní zneužívání osoby mladší 15 let jiným způsobem je většinou pácháno pachatelem vyššího věku, kteří se tohoto jednání dopouštějí záměrně, využívaje příležitosti k napadení své oběti ve výtazích, na odlehlých místech apod. U pohlavního zneužívání jiným způsobem bývá velmi často indikováno i pedofilní sexuální zaměření nebo jiná sexuální deviace.

Obvyklou obhajobou pachatelů pohlavního zneužívání podle § 242 TZ je, že pachatel nevěděl o nízkém věku osoby, tedy že jde o osobu mladší než 15 let. Většinou jde pouze o účelovou obhajobu, ovšem mohou objektivně nastat okolnosti, kdy tato obhajoba bude relevantní. Pokud tedy pachatel prokazatelně neznal věk poškozené, jednal by v tzv. negativním skutkovém omylu a za své jednání by nenesl trestní odpovědnost.

Pachatelem trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 i § 243 TZ může být kdokoliv a jedná se o úmyslný trestný čin. Úmysl musí zahrnovat i věk zneužité osob, stačí ovšem úmysl eventuální.³³

3.2.3. Trestný čin soulože mezi příbuznými podle § 245 TZ

Objektem tohoto trestného činu je zásada, jež nedovoluje pohlavní styky mezi nejbližšími příbuznými. Tato zásada chrání zdravý vývoj lidské populace. Je totiž prokázáno, že dítě počaté blízkými příbuznými může být postiženo degenerací.

Definování příbuzenského vztahu v pokolení přímém je provedeno občanským zákoníkem.

Objektivní stránka záleží ve vykonání soulože s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem. U sourozenců se nerozlišuje, zda mají společné oba rodiče nebo jen jednoho. Tento trestný čin postihuje pouze soulož, nikoliv jinou formu pohlavního styku.

Trestný čin soulože mezi příbuznými se v praxi objevuje velmi ojediněle, což je pravděpodobně způsobeno především tím, že v tomto případě jde o latentní trestnou činnost.

Pokud se jedná o poměr vzniklý adoptací a budeme vycházet z toho, že objektem je pouze zájem na zdravém potomstvu (a nebudeme se zabývat určitými morálními zásadami), pak dojdeme k závěru, že na pohlavní styky mezi adoptivními příbuznými ustanovení tohoto trestného činu nedopadá.

Zajímavá je subjektivní stránka, neboť pachateli trestného činu soulože mezi příbuznými jsou oba aktéři soulože, pokud trestní odpovědnost jednoho z nich není vyloučena např. z důvodu nedostatku věku.

Podle judikatury je možný jednočinný souběh s trestnými činy znásilnění, pohlavního zneužívání a ohrožování mravní výchovy mládeže.³⁴

---

³³ srov. Novotný O. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. ASPI Publishing, 4. vydání, Praha 2004, str. 59-60 a také Mítlöchner M.: Právní aspekty pohlavního zneužívání. V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Grada Publishing, Praha 2005, str. 32-38 a dále Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 82-86

³⁴ srov. Novotný O. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. ASPI Publishing, 4. vydání, Praha 2004, str. 60-61 a také Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 86-87

4. SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Sexuální zneužívání dítěte je jednou z forem širšího jevu – týrání, zanedbávání a zneužívání dítěte (syndrom CAN) - a to, jak již bylo zmíněno, formou jistě nejzávažnější. Sexuální zneužívání dětí je označováno jako syndrom CSA a jeho definováním jsem se podrobněji zabývala již v druhé kapitole své práce.

4.1. Obecně k sexuálnímu zneužívání dětí

Sexuální zneužívání dětí je obvykle vymezováno jako nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu nebo aktivitě – ať už formou dotykovou nebo bezdotykovou. Někdy je dáována přednost termínu „nežádoucí sexuální zkušenost“, která je definována jako jakýkoliv druh sexuálního kontaktu, který je špatný, nepříjemný či vynucený. O sexuální zneužívání jde také vždy, když je dítě zapojeno do sexuální aktivity, které nemůže rozumět nebo pro níž není vývojově připraveno a nemůže k ní podat souhlas. Klade se zde tedy důraz především na to, jak dítě tuto zkušenost samo vnímá, než na vnější okolnosti. Ovšem užití násilí a pohrůzek má vždy nepříznivé následky, a to u dětí i mladistvých ve všech věkových skupinách, na rozdíl od sexuálních aktivit, které dítě či dospívající sám vyhledává a prožívá spíše pozitivně. Na pomezí tělesného ubližování a sexuálního zneužívání jsou i některé výkony prováděné na genitálu jako součást náboženského rituálu (nejznámější je asi obřízka).

Sexuální zneužívání je i ve vyspělých zemích poměrně časté a pro pozdější psychický vývoj dítěte má v podstatě vždy vážné a trvalé následky. Dlouho byl tento jev spíše bagatelizován a intenzivní pozornost je mu věnována teprve od 70. let minulého století. Mnoho závisí na kultuře společnosti – v některých společenstvích jsou sexuální aktivity s dětmi i dnes tolerovány nebo dokonce podporovány (např. jihoamerické indiánské kmeny, Salvador, Bangladéš, Malajsie apod.). V našem civilizačním okruhu však patří sexuální zneužívání dětí k nejčastěji studovaným formám týrání a zneužívání dětí.³⁵

To že se sexuální zneužívání dětí poslední dobou dostává do povědomí nejen odborné, ale i laické veřejnosti, je do značné míry ovlivněno i médii, která informují o odhalování organizovaných sítí specializujících se na dětskou pornografii, prostituci a stejně tak i o jednotlivých sexuálně motivovaných útocích na děti a o pátrání po jejich

---

³⁵ Krejčířová D.: Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. V: Kolektiv autorů: Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. IREAS, o.p.s., Praha 2007, str. 20

pachatelích. Na jednu stranu je určitě v pořádku, že se média zabývají a poukazují na tuto problematiku a tak jí získávají publicitu, kterou si jistě zaslouží. Ovšem druhou a negativní stránkou věci je, že se často novináři a redaktoři uchylují spíše ke skandalizaci, zaměřují se na mediálně nejzajímavější a nejkřiklavější případy, které často končí tragicky, ale které zdaleka nejsou typickými případy sexuálního zneužívání dětí. Veřejnost se pak může mylně domnívat, že dobře rozumí tomu, co si představit pod pojmem sexuálního zneužívání dětí, že je to pojem a situace, které jsou jasně vymezeny a kde nejsou žádné problémy s jejich rozpoznáváním. Tak tomu samozřejmě není. Veřejnost může nabýt i dojmu, že sexuální násilné činy jsou páčány úchylnými patologickými jedinci nebo pod vlivem různých prapodivných náboženských i jiných sekt, a je tím tak zakrýván dnes již zcela známý fakt, že většina pachatelů sexuálního zneužívání dětí jsou členové jejich vlastních rodin nebo jiní blízcí lidé. Může přitom jít i o osoby, které navenek vystupují jako slušní a spořádaní lidé, o nichž by si jejich okolí jen těžko pomyslelo, co páchají ve svém soukromí. Může však nastat i opačná situace způsobená zvýšenou citlivostí veřejnosti k problému zneužívání dětí a to „odhalování“ sexuálního zneužívání v jakémkoliv bližším kontaktu s dítětem – to je ale spíše problém např. USA, než našich končin.

4.2. Dětské krizové centrum (DKC)

Vzhledem k tomu, že v dalších částech své práce budu často operovat s různými údaji, počty a příklady vycházejícími z mnohaleté zkušenosti pracovníků DKC, považuji za důležité věnovat pár řádek i představení této instituce a její záslužné činnosti, kterou už spoustu let věnuje týraným, zanedbávaným a zneužívaným dětem a samozřejmě i jejich rodinám.

DKC v Praze 4 bylo založeno v roce 1992 z podnětu sociálních pediatriů v čele s prof. Jiřím Dunovským jako klinické pracoviště zaměřené na detekci, diagnostiku, terapii a prevenci syndromu CAN a dále na problematiku dětí nacházejících se obecně v takové situaci, která může negativně ohrozit zdravý vývoj dítěte a jeho psychický stav (např. ztráta či rozpad rodiny, nezaměstnanost rodičů, nemoc rodiče, domácí násilí, výchovné problémy, šikana). V roce 1996 zahájila svou činnost i non-stop telefonická Linka důvěry DKC.

DKC je subjektem poskytujícím na základě pověření Ministerstva práce a sociálních věcí ČR sociálně-právní ochranu dětí ve smyslu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, přičemž tato činnost vyžaduje v zájmu nezletilého dítěte úzkou spolupráci s dalšími subjekty, zejména s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), policií a soudy. Péče o klienty je tak v DKC založena na těsné spolupráci

psychologů, terapeutů, sociálních pracovníků a právníků, kteří se společně, v rámci svých profesí, podílí na poskytování odborné péče.

Časový rozsah péče poskytované DKC se pohybuje od jednorázové krizové intervence či diagnostiky, přes podpůrnou terapii a střednědobou systematickou psychoterapii k víceleté péči ve formě poradenství a dlouhodobého sledování.

Cílovou skupinou jsou děti ve věku 0-18, resp. 26 let a jejich rodiny. Péči zařízení prošlo od jeho založení do roku 2006 již přes 3 600 klientů, tedy především dětí týraných, sexuálně zneužívaných či jinak ohrožených. S podezřením na sexuální zneužívání byla přijata do DKC v uvedených letech celkově 1/5 klientů. V posledních letech tvoří problematika sexuálního zneužívání již nejpočetnější kategorii přivádějící do péče DKC nové klienty a představuje v současné době plnou 1/3 všech případů. Převyšuje dokonce počty dětí, které jsou v péči DKC pro důsledky rozvodové problematiky.³⁶

4.3. Výskyt sexuálního zneužívání

Podle mezinárodních kriminologických studií tvoří sexuální delikvence v zemích EU 0,1 – 4 % z celkového objemu stíhané kriminality. Například v roce 2006 zaznamenala policejní statistika v ČR celkem 1482 mravnostních deliktů. V uvedeném roce vyšetřovala policie 480 případů znásilnění a 687 případů pohlavního zneužívání (z toho 98 případů pohlavního zneužívání v závislosti a osm případů komerčního sexuálního zneužívání). V dlouhodobém průměru se počty oznámených znásilnění a pohlavního zneužívání příliš neliší. Zjednodušeně lze říci, že v ČR oficiálně (tj. podle kriminálních statistik) registrujeme jedno až dvě znásilnění denně.

Jiné údaje o výskytu sexuálního násilí přináší výzkumy latence, které zachycují i neoznámené trestné činy. Opírají se především o tzv. Crime Victims Surveys, ve kterých se na základě dotazování reprezentativních vzorků obyvatel zjišťuje výskyt viktimizace. Čtyři výzkumy latence provedené na území EU mezinárodními výzkumnými týmy v posledních letech ukázaly, že nejméně oznamované jsou právě násilné a sexuální delikty – u znásilnění je dle těchto výzkumů oznamováno pouze 8 % případů, u intrafamiálního sexuálního zneužívání dokonce 3 %. Podle jiných kriminologických a viktimologických výzkumů se během svého života setká se sexuálním násilím alespoň jednou až 25 % žen a 6 – 10 %

---

³⁶ Dušková Z.: Dětské krizové centrum – principy, služby. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 6-8 a dále Dušková Z.: Ohrožení dítěte ve vlastní rodině a problematika odtajnění syndromu CAN. V: Kolektiv autorů: Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. IREAS, o.p.s., Praha 2007, str. 47-50

mužů. Z uvedeného je zřejmé, že oficiální statistiky postihují pouze zlomek skutečného výskytu jevů sexuálního násilí.³⁷

Policejní statistiky sledují bohužel pouze prosté počty mravnostních trestných činů a nelze v nich nalézt rozlišení pachatelů a obětí podle jejich sexuologické diagnózy, propojení s jinou trestnou činností, spolehlivé údaje o zneužití alkoholu či drog a jiné upřesňující informace. A také je nutno říci, že policejní statistiky uvádějí zjištěné trestné činy, nikoli skutečně žalované a odsouzené.

Základním problémem u sexuálně motivovaných trestných činů tedy zůstává již vícekrát zmíněná vysoká latence. Podle některých odborníků je skutečný počet těchto trestných činů desetinásobný oproti skutečně vyšetřovaným, podle některých ještě mnohonásobně vyšší a počet policii nahlášených případů se podle nich pohybuje jen mezi 3 – 4 %.³⁸

Pokud bychom měli z výše uvedených čísel vyjmout pouze ta, která se týkají sexuálně zneužívaných dětí, pak by situace byla ještě složitější. Dá se totiž předpokládat, že případy, které jsou oznámeny a vyšetřovány, tvoří pouhý zlomek těch, které se skutečně odehrají a zůstanou neodhaleny. To platí zejména pro nejčastější podobu, a to zneužívání přímo v rodině. Děti jsou pod silným tlakem udržet takové chování svých blízkých v tajnosti a jen opravdu malé procento dětí se někomu svěří ještě v době, kdy jejich zneužívání pokračuje. Různé studie provedené v ČR a srovnatelných kulturách hovoří až o každé 4. dívce a každém 6. chlapci, kteří během svého dětství zažili alespoň jednu ataku sexuálního zneužití. Vychází se zde především z průzkumů prováděných formou anonymního dotazování dospělých žen a mužů na jejich zkušenosti se sexuálním zneužíváním v dětství. A například Petr Weiss ve své publikaci *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti* uvádí 8,7 % dívek a 4,6 % chlapců. Různé odhady a studie počtu sexuálně zneužitých dětí se samozřejmě liší, a to i v závislosti na definici sexuálního zneužívání, která byla při dotazování respondentů použita, a na použitých metodách. Přesto je jisté, že se nejedná o nějaké zanedbatelné číslo, ba právě naopak.

4.4. Mýty o sexuálním zneužívání dětí

Přestože je v poslední době problematice sexuálního zneužívání dětí věnována čím dál větší pozornost, přetrvávají časté mylné představy a mýty, a to jak u laické veřejnosti, tak bohužel někdy i mezi odborníky, které vedou k chybné představě o sexuálním

³⁷ Čírtková L.: Oběti sexuálního násilí. V: Kovář P. a kol.: *Sexuální agrese*. MAXDORF, Praha 2008, str. 56

³⁸ Kovář P., Valerián L.: Vývoj mravnostní kriminality podle policejních poznatků a statistik. V: Kovář P. a kol.: *Sexuální agrese*. MAXDORF, Praha 2008, str. 44

zneužívání dětí. Pokusila bych se na tomto místě uvést alespoň pár těch základních a nejdůležitějších.^{39, 40, 41}

mýtus: Zneužívání dětí je jev, který se v naší společnosti téměř nevyskytuje.

skutečnost: Sexuální zneužívání je poměrně častý, ale málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný jev (oběti spíše mlčí, svědkové se zdráhají problém zveřejnit atd.).

mýtus: Sexuální zneužívání se týká především dívek, a to dívek prepubertálních a v největší míře pubertálních.

skutečnost: Zneužívání jsou samozřejmě i chlapci, přičemž typický věk pro zahájení sexuálního zneužívání se pohybuje mezi 5. a 6. rokem dítěte.

mýtus: Výskyt sexuálního zneužívání je vázán především na sociálně slabší vrstvy.

skutečnost: Sexuální zneužívání není vázáno na určitou sociální vrstvu, prochází napříč sociálním spektrem bez ohledu na vzdělanostní či materiální zázemí pachatelů.

mýtus: Zneuživatelé bývá osoba pro dítě neznámá a navíc jsou tito pachatelé duševně nemocní, mají vážnou poruchu osobnosti či jsou nápadní ve svém chování.

skutečnost: Je smutným faktem, že vysoce převažuje intrafamiliární zneužívání dětí vlastními rodiči či jinými blízkými příbuznými – jedná se nejednou o lidi navenek kultivované, vzdělané, zastávající prestižní místa a profese. Stejně tak naprostá většina pachatelů není duševně nemocná, uvědomují si, co dělají, a je to jejich volba.

mýtus: Má-li dítě nějaké trápení či obavy, ihned se s tím svěří rodičům nebo někomu jinému a zároveň je to na něm dobře vidět, nemůže uniknout pozornosti dospělých, že „se něco děje“.

skutečnost: Mnohé děti zážitek sexuálního zneužití tají, někdy dokonce po dobu mnoha let. K odhalení zneužívání dochází častěji až po jeho dlouhodobém rozvoji, prvotní projevy dítěte unikají lehce pozornosti, mohou se projevovat vcelku neutrálně a být i chybně interpretovány.

---

³⁹ Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 40

⁴⁰ Halfarová H.:Fakty a mýty o ochraně dětí. V: Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí – sborník z konference East-West, JAN, Praha 1997, str. 121-123

⁴¹ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 180-181

mýtus: Je jedno, kolikrát musí dítě o svém zneužívání hovořit, alespoň se vypovídá a tím se mu uleví.

skutečnost: Opakování výpovědi je pro dítě velkou zátěží a jeho trauma se může prohloubit.

mýtus: Je jedno, jak se s malým dítětem zachází, neboť ono z toho stejně „nemá rozum“.

skutečnost: Dítě reaguje emocionálně podobně jako dospělý člověk, i když do určitého stupně vývoje méně diferencovaně. Emoční odpověď nastává bez ohledu na porozumění situaci.

mýtus: Zneužívání nevede k vážnějšímu psychickému poškození oběti, dětská psychika je flexibilní, snadno si i s traumatizující zkušeností poradí a zapomene na ni, odborná péče není nutná.

skutečnost: Zneužívání dětskou obětí silně poškozuje po psychické stránce, u většiny zneužívaných dětí přetrvávají dlouhodobé nepříznivé následky a vhodná péče je pro oběť nezbytná.

mýtus: Děti o sexuálním zneužívání většinou lžou.

skutečnost: Smyšlená obvinění ze sexuálního zneužívání ze strany dětí jsou poměrně vzácná, mnohé zdroje hovoří o tom, že nepřevyšují 8 %. Pokud už dojde k tomu, že dítě falešně obviní někoho z rodiny ze sexuálního zneužívání, pak je to většinou na pozadí rozvodových pří apod. a dítě je do takového účelového jednání vmanipulováno.

mýtus: Děti k sexuálnímu zneužití dospělého pachatele „svedou“ svým provokativním sexuálními chováními.

skutečnost: Dospělý je vždy zodpovědný za své jednání a za to, že interpretuje chování dítěte jako provokativní. Dítě nikdy nenese vinu na svém sexuálnímu zneužití.

4.5. Dělení sexuálního zneužívání dětí podle formy, frekvence a vztahu zneuživatele a oběti

Sexuální zneužívání dětí lze rozdělit dle různých hledisek na následující tři základní skupiny:

1. Podle formy dělíme sexuální zneužívání na tyto kategorie: ^{42, 43, 44}

- bezdotykové sexuální zneužívání (lehčí formy zneužívání) – patří sem zejména
  - exhibicionismus, při kterém dospělý ukazuje své genitálie, příp. masturbuje a často upřednostňuje jako cíl této své aktivity děti
  - harassment, který je vymezován jako znepokojování, zneklidňování dítěte slovními výpady, verbálními sexuálními návrhy, poplácáváním po zadečku, tisknutím k sobě, pokud toto chování dospělého má sexuální podtext
  - obscénní telefonické hovory
  - přinucení dítěte k obnažení a fotografování, k prohlížení časopisů s pornografií
  - voyerismus – sexuální vzrušení při pozorování nahého nebo svlékajícího se dítěte
- kontaktní (dotykové) nepenetrační sexuální zneužívání (středně závažné formy zneužívání) – do této kategorie patří například dotýkání se, mazlení na genitálu nebo prsou předměty, rukou, genitálem (jak přes oblečení, tak na nahém těle), líbání, požadavek masturbace
- kontaktní (dotykové) penetrační sexuální zneužívání (nejtěžší formy zneužívání) – termínem „penetrační“ označujeme ty techniky, při nichž dochází k pronikání (penetraci) penisu, prstů, jazyka či předmětů do vagíny, úst či konečníku; spadá sem tedy koitus, anální a orální styk

Výčet výše vyjmenovaných technik sexuálního zneužívání není samozřejmě úplný, jedná se pouze o ty nejběžnější, protože variabilita sexuálního chování člověka je takřka nekonečná a není sexuální úchytky, jíž by nebyly vystaveny též děti. Nejedná se tedy o určité specifické formy sexuálního chování, neznámé v jiných případech, ale specifická je sexuální orientace na dítě.

---

⁴² Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: *Obrázek problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 41-44

⁴³ Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Mousová Z.: *Sexuální zneužívání dětí I. díl*. Karolinum, Praha 1997, str. 15-17

⁴⁴ Špeciánová Š.: Jak poznat týrané, zneužívané a zanedbávané děti a jak jim pomoci. *Právo a rodina*, 6/2004, ročník 6., str. 3-4

Příklad 1 ⁴⁵

Příkladem bezdotykového sexuálního zneužívání by mohl být případ osmiletého chlapce, který vyrůstal spolu se svou o 2 roky starší sestrou v nefunkční rodině. Když hádky mezi manžely dosáhly takové intenzity, že matka děti odmítla spát ve společné ložnici, otec si vymínil, že sám v ložnici nebude a že s ním bude spát syn. Když se pak vracíval pozdě v noci domů, matka s úžasem poslouchala, jak otec jejich malému synovi velmi vulgárním způsobem líčil sexuální zážitky s cizími ženami a naivní dítě kladlo otázky, na které s chutí odpovídal. Tento bezesporu negativní vliv otce na chlapce skončil až v okamžiku, kdy se matka s dětmi ze společného bytu odstěhovala.

Příklad 2 ⁴⁶

Dětské krizové centrum vyhledala rozhořčená matka, která vyslovila podezření, že její pětiletá dcera byla sexuálně zneužita svým dědečkem. Holčička pak vyprávěla, že děda, když jí vyprávěl pohádky, svlékl jí kalhotky a posadil si ji obkročmo na klín, čelem k sobě. Míval vyndaný penis a chtěl „piňďoura a prcinu“ dávat k sobě.

Další kategorizace sexuálního zneužívání dětí spadající do dělení podle formy je:

- nekomerční sexuální zneužívání
- komerční sexuální zneužívání

Příklad 3 ⁴⁷

Dětské krizové centrum řešilo případ dvanáctiletého chlapce, který byl zneužíván k homosexuální prostituci cizinci na záchodcích plaveckého stadionu v Podolí. Jednalo se o skupinové zneužívání dětí, které byly nuceny za finanční úhradu k prostituci. Někdy děti zůstaly s cizinci i celou noc a z těchto hrátek s dětmi byly natočeny pornografické filmy. Je neuvěřitelné, jak je možné, že rodičům dětí nebylo nic podezřelé, že nevěděli, kde jsou jejich děti v noci, že jim nebylo divné, kde berou drahé věci a větší částky peněz.

---

⁴⁵ Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005, str. 74

⁴⁶ Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005, str.

⁴⁷ Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005, str.

Výskyt jednotlivých forem sexuálního zneužívání mohou ilustrativně ukázat i pomocí následující tabulky, kterou sestavili pracovníci Dětského krizového centra na základě jimi řešených případů v letech 1992 – 2003:

Tab. 1 – Formy sexuálního zneužívání dětí

Forma	Počet	Procenta %
bezkontaktní	56	10
kontaktní nepenetrační	368	66
kontaktní penetrační	128	23
nezjištěno	8	1
CELKEM	560	100

2. Podle frekvence dělíme sexuální zneužívání do dvou kategorií⁴⁸:

- jednorázové sexuální zneužívání
- opakované sexuální zneužívání

Z hlediska frekvence sexuálního zneužívání převažují v péči DKC ty nejzávažnější případy, které zahrnují vystavení dítěte opakovaným sexuálním atakám, a to i po dobu více let. Některé z dětí byly vystaveny i více než pětiletému sexuálnímu zneužívání. Nejdelší prokázané sexuální zneužívání dle praxe DKC trvalo dokonce neuvěřitelných třináct let a jasně ilustruje tzv. „syndrom přizpůsobení“, o kterém se budu později zmiňovat podrobněji.

Fakt, že jsou děti zneužívané dlouhodobě, koresponduje s „typickým“ pachatelem sexuálního zneužívání dětí, tj. příbuznou osobou. Taková pozice pachatele nahrává opakování atak, neboť pachatel i dítě se dostávají poměrně snadno do vzájemného kontaktu. Výrazně k tomu přispívá i skutečnost, že riziko intrafamiliárního zneužívání je v rodinách značně podceňováno a že rodiče – a zejména matky dětí – o něčem takovém vůbec neuvažují.

---

⁴⁸ Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 44

Příklad 4⁴⁹

Dívka sexuálně zneužívaná nevlastním otcem po dobu asi 4 let byla předvolána k soudu. Popisovala jednu situaci z mnoha, kdy ji nevlastní otec vzal s sebou na výlet. Zastavil v lese a tam 13tiletou dívku sexuálně atakoval. Soudce se dívky opakovaně dotazoval: “a proč jsi z lesa neutekla?” Na takovou zdánlivě jednoduchou otázku ovšem dívka nedokázala odpovědět. Byla zneužívána již delší dobu, nevlastní otec s ní žil ve společné domácnosti, dívka se navíc pokusila zpočátku matce svěřit, ale ta to nevezala vážně. Možná by se útekem vyhnula jednomu zneužití, ale možná by se ještě navíc vystavila potrestání. Je ale pro dítě nesmírně těžké toto vysvětlit, navíc ve stresu, který soud představuje. Namísto odpovědi se dívka ve své bezmoci rozplakala.

Sexuální zneužívání dětí příbuznými osobami s sebou nese ještě další tragický rozměr. K zahájení sexuálního zneužívání příbuznou osobou dochází v poměrně brzkém věku dítěte. Typický věk pro zahájení intrafamiliárního zneužívání se tak pohybuje kolem 5. – 6. roku věku dítěte! S věkem zahájení sexuálního zneužívání souvisí úzce také celková doba, po jakou je dítě zneužívání vystaveno.

Výše uvedené informace (tzn. frekvence a věk dětí vystavených sexuálnímu násilí) mohou pro názornost opět uvést i v konkrétních číslech vycházejících ze statistik DKC v letech 1992 - 2003:

Tab. 2 – Frekvence a délka sexuálního zneužívání

Délka sexuálního zneužívání	Počet	Procenta %	
jednorázové	256	45	
opakované	319	55	
	z toho v délce:		
	do 1 roku	184	32
	1 – 3 roky	93	16
	3 – 5 let	21	4
	5 a více let	13	2
nezjištěno	8	1	
CELKEM	575	100	

⁴⁹ Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 53

Tab. 3 – Věk dítěte v době zahájení sexuálního zneužívání

Věk dítěte	Počet	Procenta %
0 – 3 roky	39	7
3 – 6 let	136	24
6 – 9 let	127	21
9 – 12 let	138	24
12 – 15 let	109	19
15 – 18 let	26	5
CELKEM	575	100

3. Podle vztahu zneuživatele a oběti dělíme sexuální zneužívání dětí na:

- intrafamiální sexuální zneužívání – to je takové, kdy se jedná o zneužití příbuznou osobou, tzv. incest
- extrafamiální sexuální zneužívání – zde jde o zneužití známou, ovšem nepříbuznou osobou nebo zneužití osobou zcela neznámou

Dle zkušeností a statistik DKC bývá pachatelem sexuálního zneužívání dětí nejčastěji příbuzná osoba (58%). Na prvním místě dominují vlastní otcové, následováni na místě druhém otci nevlastními. Děti jsou tak nejvíce ohrožené sexuálním zneužíváním přímo ve vlastních rodinách. I u nepříbuzných osob (25 %) se jedná většinou o osobu dítěti dobře známou – sousedé, známí rodiny, starší kamarádi, vedoucí zájmových kroužků a sportovních oddílů. Pouze 13 % dětí ze sledovaného souboru bylo zneužito osobou zcela cizí. V těchto případech bývá dítě zneužito na základě náhodného kontaktu a tudíž povětšinou i jednorázově.

Příklad 5 ⁵⁰

Rodina se čtyřmi dětmi – děvčátka ve věku 9 a 7 let, chlapci 4 a 2 roky. Nezaměstnaný otec zůstával s dětmi doma a pobíral příspěvek v mateřství místo matky, která chodila do zaměstnání. Drobná, téměř dětská matka se sníženým intelektem byla živitelkou rodiny. Nejstarší dcera se matce svěřila, že jí otec osahával. Matka zareagovala správně a odvedla děvčátka i ostatní děti k lékařce. Ta zjistila, že děti jsou zanedbané a podvyživené a zařídila jejich hospitalizaci v nemocnici. Při následné péči v Dětském krizovém centru se zjistilo, že otec byl pravidelný pijan a po návratu z restaurace požadoval po manželce plnění „manželských povinností“. Matka dětí byla často unavená a tak se pozornost otce soustředila na nejstarší dceru. Zpočátku jí obtěžoval tím, že jí osahával, později holčičku zneužil tím, že se s ní pokusil o anální styk, a po neúspěchu ejakuloval dítěti do pusy.

Příklad 6 ⁵¹

Mentálně retardovanou čtrnáctiletou dívku téměř rok různými způsoby znásilňoval v době nepřítomnosti rodičů jejich rodinný přítel, který chodil dívku navštěvovat. Dával ji maličké dárky a vyhrožoval jí, že nesmí nikomu nic říci. Konec zneužívání nastal až v okamžiku, kdy se dívka bála, že je těhotná, a svěřila se své kamarádce. Ta ji poradila, ať to řekne paní učitelce. Dívka mimo jiné vypověděla, že matce neřekla nic z toho důvodu, že se bála, že jí zneuživatel ublíží a odtáhne ji od matky.

Příklad 7 ⁵²

Dívka, která vyhledala pomoc Dětského krizového centra ve věku 16ti let, byla ve věku kolem 5 let přepadena u dětského hřiště neznámým mladým mužem. Ten jí odlákal do křoví, kde se jí pokusil znásilnit, a posléze nad ní masturboval a ejakuloval. Dívka se se svým zážitkem ještě nikdy nikomu nesvěřila. V době vstupu do péče ji k tomu donutila až stupňující se míra vzpomínek na toto dávné trauma, se kterými se začala potýkat. V době, kdy k přepadení došlo, měla dojem, že nemůže mámu zatížit další starostí, neboť se rodina v té době potýkala s problematickým sourozencem.

⁵⁰ Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005, str. 75

⁵¹ Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005, str.

⁵² Dušková Z.: Sexuální zneužívání. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 47

Uvedené údaje mohou podrobněji demonstrovat i v níže uvedené tabulce, která vzešla z praxe DKC v letech 1992 – 2006:

Tab. 4 – Pachatelé sexuálního zneužívání

Pachatel	Počet	Procenta %
<i>Příbuzná osoba</i>	403	58
<i>z toho</i>		
otec vlastní	227	33
otec nevlastní	91	13
sourozenec	7	1
dědeček	41	6
matka	1	0
jiný příbuzný	36	5
<i>Nepříbuzná, známá osoba</i>	172	25
<i>z toho</i>		
partner matky	30	5
soused	24	3
vedoucí, pedagog	30	5
známý rodiny	35	5
jiná známá osoba	53	7
<i>Cizí</i>	92	13
<i>Nezjištěno</i>	31	4
CELKEM	698	100

Vzhledem k obsahovému zaměření a omezenému rozsahu této práce se nemohu podrobněji věnovat intrafamiliárnímu a komerčnímu sexuálnímu zneužívání, osobě pachatele, příp. dalším důležitým tématům, která se sexuálním zneužíváním dětí souvisejí.

4.6. Syndrom dětského přizpůsobení se sexuálnímu násilí

Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití (child sexual abuse accommodation syndrome) poprvé popsal americký lékař Ronald C. Summit na základě svých zkušeností z terapie sexuálně zneužitých dětí na jedné kalifornské psychiatrické klinice.

Syndrom zahrnuje pět kategorií, z nichž dvě výskyt sexuálního zneužívání podmiňují, definují základní dětskou zranitelnost, zbývající tři jsou následnými možnostmi a dotýkají se násilí. Jde o tyto kategorie:

1. Utajování. – Je dáno závislostí dítěte na dospělé osobě, která ho zneužije a přiměje dítě společnou zkušenost prožívat jako společné tajemství, jehož vyjádření by ohrozilo buď samotné dítě nebo druhého rodiče, sourozence apod. K utajování je dítě přinuceno vyhrožováním, citovým vydíráním a zastrašováním a vyjádření se tak stává zdrojem strachu. Zneuživatel v dítěti vyvolá dojem, že pokud by svůj zážitek svěřilo někomu dalšímu, stalo by se cosi nepatřičného, zlého, nikdo by mu stejně nevěřil, vina bude přičtena jemu a ještě někomu v rodině ublíží.
2. Bezmocnost. – Sexuální agresor je většinou osoba, které je dítě svěřeno do péče a kterou má rádo a proto se nedokáže adekvátně bránit takovému násilí, což je dáno autoritou dospělého a tím, že dítě nedokáže pochopit, že i někdo, kdo ho má rád, by mu mohl nějak ubližovat a dělat mu něco špatného.
3. Svedení a přizpůsobení se. – Sexuální zneužití obvykle nebývá pro dítě ukončeno jednorázovým atakem, a tak mnohdy jediným způsobem vyrovnání se s nastalou skutečností je přijetí podřízení se dalším atakům. Dítě tak prožívá intenzivní vnitřní konflikt, který po psychické stránce těžce zvládá a jehož důsledkem může být projev psychopatologie, patologické závislosti, sebepoškozování, narušení osobnosti, delikvence apod. Někdy se dítě uchyluje i k braní drog, aby uniklo tíživé realitě. Dítě si zpracovává svoje zneužívání tak, že se samo viní z vyprovokování situace, při níž bylo zneužito, a tím, že se snaží být „hodné“, podrobuje se zneuživateli a snaží se tak získat zpátky jeho lásku a přijetí.
4. Opožděné, nepřesvědčivé a konfliktní odhalení. – Je typické především pro intrafamiliární sexuální zneužívání, ale samozřejmě se vyskytuje i u zneužívání extrafamiliárního. V praxi k takovému opožděnému odhalení dochází poměrně často, neboť oběti sexuálního násilí si traumatizující zážitek mnohdy uchovávají pro sebe a oznámí ho až po určité době, neznáma i po několika letech. Jejich reakce na zneužívání se však v době ohlášení dostala do zcela jiné roviny než bezprostředně po zneužití. Vše pak působí nevěrohodně a dítě je tak ve velmi obtížné situaci, která je psychicky traumatizující a rovněž důkazně nepřesvědčivá. Vypovídá-li o své zkušenosti pubescent nebo postpubescent, je jeho postavení ještě horší. V tento moment hrozí více než v kterýkoli jiný v rámci krizové intervence riziko ponížení a dalšího potrestání dítěte paradoxně za to, že konečně promluví a řeklo pravdu.
5. Odvolání výpovědi. – Dítě pod tlakem vývoje událostí po oznámení zneužití a z pocitu viny a především ze strachu ze zavržení rodiči, z rozbití rodiny, z výsledků apod. svoji výpověď odvolá a „přizná“, že si celou historiku o zneužití vymyslelo. Velmi často je

k odvolání svého tvrzení nuceno i samotnou rodinou, je citově vydíráno, je na něj kladena zodpovědnost a vina za to, že agresor (často otec) bude uvězněn, že se rozpadne rodina atd. Přitom právě pozdní oznámení a jeho následné odvolání dítětem poskytuje pachateli a jeho obhájci velmi silný prostředek obhajoby. Obhajoba postavená na této strategii směřuje k zrelativizování pravdivosti jakéhokoli pozdějšího tvrzení dítěte, respektive k celkovému negativnímu vykreslení dítěte jako osoby nespolehlivé a nevěrohodné. Dítěti je proto nutné v těchto případech poskytnout psychickou podporu a pomoc, aby k této 5. fázi syndromu přizpůsobení se sexuálnímu zneužití nedošlo.^{53, 54}

4.7. Následky sexuálního zneužívání dětí

Sexuální zneužití dítěte znamená pro dítě komplexní trauma, které v sobě obsahuje poškození tělesné celistvosti spojené často s tělesnou bolestí a poraněním pohlavních orgánů, psychický šok spojený s citovým vydíráním a ponížením z nejistoty, kterou atak násilí přináší. Dítě je navíc po ataku sexuálního násilí ponecháno ve stavu naprosté bezmoci a lidském pokoření napospas samo sobě, ať si samo nějak poradí. Za bezmocností dětí se skrývá jejich absolutní závislost. Protože si nikdo ničeho nevšímá, dítě vezme za to, co se stalo, na sebe vinu a tím se přizpůsobuje reálné situaci, ve které se ocitlo. Žije pod neustálým psychickým tlakem z obavy, že se tato hrůzyplná zkušenost se sexuálním zneužitím bude opakovat, příp. je citově vydíráno za účelem mlčení. Všechny uvedené skutečnosti vypovídají o tom, že dítě se rázem ocitá ve stavu dlouhodobého stresu, se kterým si neví rady. Protože traumatický zážitek je natolik strašlivý, že se s ním nedá téměř žít, reagují sexuálně zneužitá děti na tuto skutečnost popřením (vytěsněním vzpomínek z paměti), které je jedinou možnou cestou přežití. Popření se dostavuje v jisté fázi u všech sexuálně zneužitých dětí jako obranný mechanismus.⁵⁵

Ačkoli je problematice sexuálního zneužívání dětí a především jeho obětí věnována v posledních letech velká pozornost a celý tento jev je podrobně zkoumán, nepodařilo se nikdy vytipovat soubor příznaků, který by spolehlivě signalizoval proběhlé zneužití.

---

⁵³ Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Mousová Z., Spilková J.: Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Portál, Praha 1999, str. 65-67

⁵⁴ Špeciánová Š.: Jak poznat týrané, zneužívané a zanedbávané děti a jak jim pomoci. Právo a rodina, 6/2004, ročník 6., str. 4-5

⁵⁵ Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Mousová Z.: Sexuální zneužívání dětí II. díl. Karolinum, Praha 1999, str. 51

Neexistuje vyhraněný vzorec chování zneužitého dítěte, nevyskytuje se specifický syndrom sexuálního traumatu v dětství, který by jednoznačně potvrzoval podezření na zneužití. Každé dítě reaguje na zneužití jinak. Obvykle uváděné příznaky, např. poškozené sebevědomí, sebeobviňování a následné sebepoškozování, nápadně vzorné či naopak zjevně uvolněné a svévolné chování, problémy při navazování kamarádských vztahů atd. jsou nespecifické, tzn. že mohou být způsobeny i jinými problémy či traumaty než jen sexuálním zneužíváním.

Psychické následky, kterým je věnována asi největší pozornost, mohou být shrnuty do čtyř dimenzí:

1. První dimenze je označována jako traumatická, zraňující sexualizace a vztahuje se k nápadnostem v rovině sexuálního chování. K častým důsledkům zneužívání proto patří vyhýbání se sexuálním kontaktům až do stupně fobických reakcí, předčasná sexuální vyzrálost, promiskuita, prostituce, ale i agresivní sexuální projevy či dysfunkce.
2. Druhá dimenze představuje emocionální důsledky zneužívání a odvíjí se od pocitů zrady, které zneužívané dítě vnitřně prožívá. Dítě zneužívané blízkým člověkem vnímá, že jej dospělý namísto ochraňování použil pro své uspokojení, a tudíž zradil. Důsledkem je ztráta schopnosti důvěřovat druhému a přímým důsledkem může být sklon k nápadné odevzdanosti a závislosti na druhém člověku („psí oddanost“). Z pocitů zrady vede krátká cesta k agresivnímu chování, kriminalitě či naopak přijetí role oběti i v dospělém životě.
3. Třetí dimenze se soustřeďuje kolem prožitku hluboké bezmocnosti něco podniknout a postavit se dospělému na odpor. V chování dítěte se pak projevuje například opakovanými útekami, četnými psychosomatickými potížemi (poruchy spánku, příjmu potravy), depresemi a tzv. disociativními poruchami (disociací rozumíme částečnou nebo úplnou ztrátu normální integrace mezi vzpomínkami na minulost, vědomím vlastní identity, aktuálními pocity, kontrolou tělesných pohybů; dojde k rozpadu funkcí, které jsou normálně integrovány – vědomí, paměť, identita nebo vnímání okolí).
4. Čtvrtá dimenze je označována jak problém stigmatizace a dotýká se sníženého sebevědomí a sebeakceptování. Dítě si vyčítá, že strpělo aktivity dospělého zneuživatelé, považuje sebe samo za zkažené a uvědomuje si svoji odlišnost od ostatních. Odtud je velmi blízko k sebepoškozování a autodestruktivnímu jednání (drogy, alkoholismus, izolování se, sebevražedné jednání).

Vzhledem k tomu, že neexistuje soubor spolehlivých a pro sexuální trauma specifických příznaků, označujeme výše popsané důsledky traumatu obecným pojmem – posttraumatická stresová porucha. Ta patří mezi dlouhodobé následky sexuálního zneužívání. Vzniká jako zpožděná odezva na stresovou událost neobvykle hrozivého či

katastrofického rázu, její příznaky se tedy projevují po určitém období latence od několika týdnů až po několik měsíců.

Po každém ataku násilí jsou u většiny sexuálně zneužitých dětí popisovány krátkodobé následky (tzv. akutní reakce na stres), které bezprostředně navazují na zkušenost se sexuální agresí a odezní většinou po několika hodinách či dnech. Patří mezi ně bolest, smutek, vztek, hanba, zvýšená úzkost, lítostivost apod. Posléze se pak dostávají závažnější dlouhodobé následky, o kterých bylo pojednáno výše.^{56,57}

Za příznivých okolností může oběť překonat sexuální zneužívání bez dlouhodobých následků. To znamená, že integruje trauma do svého osobního životního příběhu, aniž by ji omezovalo či handicapovalo v další cestě životem, tzn. v kontaktu s okolím, při výběru a získávání kvalifikace, při volbě partnera, profese atd. Dlouhodobé následky sexuálního zneužívání na život dítěte nemusí být tudíž železným pravidlem, ale u většiny zneužitých dětí se bohužel většinou v nějaké formě projeví.

---

⁵⁶ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 190-192

⁵⁷ Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Mousová Z., Spilková J.: Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Portál, Praha 1999, str. 77-80

5. ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU DĚTÍ SE ZAMĚŘENÍM NA DĚTI SEXUÁLNĚ ZNEUŽÍVANÉ

Metodikou vyšetřování sexuálních trestných činů a obecným popisem pojmu výslech jsem se zabývala již na začátku své práce. V této části bych se ráda zaměřila na zvláštnosti výslechu, které plynou z toho, že je vyslýcháno dítě, a navíc dítě po velmi traumatickém zážitku sexuálního zneužití. Vzhledem k tomu, že je tato problematika velice rozsáhlá, budu se zaměřovat pouze na vybrané otázky.

Náš trestní řád upravuje výslech dítěte mladšího 15 let v hlavě páté – dokazování, v oddílu druhém – svědci a konkrétně v § 102. Tato úprava významně přispěla k ochraně zájmů ohrožených dětí. Základní zásadou je požadavek jediného výslechu. Podle tohoto paragrafu (§ 102, odst. 1 TR) je třeba provádět výslech o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj dítěte, zvláště šetrně a po obsahové stránce vyčerpávajícím způsobem tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. Dále je třeba vyhovět obligatornímu požadavku na přibrání pedagoga nebo osoby mající zkušenost s výchovou mládeže, je-li třeba provést výslech osoby mladší 15 let jako svědka. Jinou osobou může být zejména sociální pracovník, dětský psycholog, psychiatr apod. Aktivita jiné osoby při výslechu spočívá v dozoru nad tím, aby dítěti nebyly kladeny nesrozumitelné otázky s ohledem na jeho věk a aby při protokolaci výpovědi nedocházelo k dezinterpretaci obsahu sdělení dítěte. V neposlední řadě tato osoba dozírá na to, aby dítě nebylo vystaveno extrémní psychické či fyzické zátěži, a též spolupůsobí k navázání kontaktu dítěte s vyslýchajícím.

Novela tohoto ustanovení trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. posiluje postavení dětských svědků, neboť nově umožňuje přibráním osobám navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění výslechu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by jeho provedení nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchávaného dítěte. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví. Nebezpečí z prodlení musí být takové intenzity, aby převážilo význam nepříznivého vlivu výslechu na psychický stav svědka mladšího 15 let. Pokud přispěje účast rodičů ke správnému provedení výslechu, mohou být též přibráni.⁵⁸

---

⁵⁸ Špeciánová Š.: Legislativní vývoj od roku 1989 zaměřený na ochranu dětí se syndromem CAN. V: Dušková Z. a kol.: *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 98-99

5.1. Příprava výsledku

Samotný výslech je jak pro dítě, tak pro kriminalistu – vyslýchajícího oboustranně náročná a vyčerpávající záležitost. Může přinést jedinečné informace pro dokazování, ale také při nedodržení taktických a metodických zásad vedení výslechu napáchat nezměrné škody na psychice a dalším zdravém vývoji dítěte, zvláště pokud jde o výslech dítěte sexuálně zneužitého.

Každému takovému výslechu by proto měla předcházet důkladná příprava, která spočívá zejména v detailním seznámení se se spisovým materiálem, prověření dosud známých poznatků, zjištění rozumové a duševní úrovně vyslýchaného. Důležité je také mít představu o komunikačních a vyjadřovacích dovednostech dítěte zejména předškolního věku. Pokud to okolnosti dovolí, je vhodné navázat s dítětem osobní kontakt ještě před konáním výslechu, například návštěvou v rodině. V ideálním případě se tak nabízí možnost získání důvěry, tzv. prolomení ledů, nebo alespoň osvojení slovníku dítěte, což umožní vyhnout se při výslechu termínům, kterým dítě nerozumí.⁵⁹

Přípravu výslechu je možné obecně rozdělit do dvou etap:

1. Obsahová příprava výslechu – ta se dělí dále na fázi analytickou a fázi syntetickou.
2. Organizačně-materiální příprava výslechu.

1. Obsahová příprava výslechu – jejím cílem je, aby vyslýchající zjistil všechny doposud neobjasněné okolnosti události, které jsou známé jen vyslýchanému, a současně informace, které jsou bezpečně známé.

Analytická fáze – cílem této fáze je ujasnit si okruh všech okolností objasňované události. Postupuje se tím způsobem, že se v první řadě určí okolnosti, které nejsou doposud vůbec objasněné anebo jsou objasněné jen částečně (příp. nedostatečně), a dále se určí ty okolnosti, které se mají objasnit výslechem. Analyzovaný materiál se dělí nejčastěji na materiál důkazní (sem patří především protokoly o dosud vykonaných úkonech s přílohami, zajištěné stopy, věcné listinné důkazy, znalecké posudky, odborná vyjádření atd.) a materiál pomocný (do této skupiny řadíme různé druhy záznamů, např. oznámení poškozeného, svědka, dále operativně-pátrací materiály o objasňované události i k osobě pachatele, evidenční materiály apod.). Analýza důkazního a pomocného materiálu probíhá současně s analýzou osoby a osobnosti vyslýchaného, s poznáváním toho, z jakého sociálního, rodinného prostředí apod. vyslýchaný pochází. U dětí je podstatné vzít v úvahu

---

⁵⁹ Karešová V.: Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 177

jejich věk a duševní vývoj, stupeň zralosti a vůbec zvážit všechny okolnosti daného případu. Je možné a vhodné spolupracovat i s dětským psychologem, nejlépe formou konzultace nebo zpracování odborného posudku k osobnosti dítěte. Všechny tyto poznatky pak pomohou vyslychajícímu k správnému odhadu vyslychaného dítěte a ke zvolení nejvhodnějšího přístupu k němu.

Syntetická fáze - spočívá ve volbě taktických záměrů vedení výslechu a ve vypracování plánu výslechu. Taktické záměry obsahují zpravidla určení cíle výslechu, určení pořadí jednotlivých výslechů (pokud je vyslycháno v jedné věci více osob), určení vhodného času a místa výslechu, určení pořadí otázek, určení eventuální potřeby provést konfrontaci nebo rekognici atd. Plán výslechu je determinovaný především složitostí případu, předpokládanou složitostí výslechu a schopnostmi vyslychaného. Může mít písemnou formu (zejména u složitějších případů) nebo může být fixovaný jen v paměti vyslychajícího či být obsažen ve formě značek, podtržených slov či vět ve spisovém materiálu apod.

2. Organizačně-materiální příprava – zahrnuje především volbu vhodného výslechového prostředí, určení konkrétního okruhu osob přítomných při výslechu (např. tlumočník, rodiče dítěte, dětský psycholog, zástupce OSPODu apod.), volbu a přípravu potřebných technických prostředků s následným přezkoušením a odstraněním nedostatků, organizační zajištění výslechu.

Výslechové prostředí je možné chápat ve dvou rovinách. Za vnější výslechové prostředí považujeme místo, kde výslech probíhá – v případě výslechu sexuálně zneužívaných dětí by vždy mělo jít o speciálně vybavenou výslechovou místnost. Za vnitřní výslechové prostředí pokládáme klima výslechové místnosti. Atmosféra výslechové místnosti je tvořena souhrnem různých faktorů, např. zařízením místnosti, osvětlením, čistotou místnosti, teplotou, polohou – rozmístěním vyslychajícího a vyslychaného apod. Příznivé výslechové klima působí pozitivně na psychiku zúčastněných osob, je proto velmi vhodné už ve fázi přípravy zabezpečit, aby po celou dobu výslechu nedocházelo k rušivým vlivům, za něž lze považovat například klepání na dveře, vyzvánění telefonu, jakékoliv vstupování jiných osob do místnosti, vnější hluk apod.⁶⁰

5.1.1. Speciální výslechová místnost

Jak jsem již uvedla, vhodné výslechové prostředí může výrazně ovlivnit průběh výslechu, a to jak pozitivním, tak negativním směrem. U výslechu sexuálně zneužívaných dětí je požadavek speciálně vybavené výslechové místnosti ještě mnohem důležitější a není rozhodně dobré toto podceňovat. Příznivé prostředí může významně ovlivnit emoce

---

⁶⁰ Straus J. a kol.: Kriminologická taktika. Aleš Čeněk, Plzeň 2008, 2. vyd., str. 108-110

vyslýchaného dítěte a tím i kvalitu získaných informací. Je zřejmé, že absence specializovaných prostor určených pro výslechy dětských obětí může vést k postupům, které jsou v rozporu se zákonem a velkou měrou přispívají k sekundární viktimizaci.

Výslechová místnost určená pro výslech dětí by měla navozovat atmosféru klidu a bezpečí, aby se zde dítě dokázalo uvolnit a vyprávět i o věcech, které jsou pro něj velmi nepříjemné. Místnost by měla být vybavena hračkami, dětskými knihami, obrázky, měla by mít veselé a optimistické barvy, měla by dítěti připomínat nějaké příjemné a jemu blízké prostředí, které zná například z mateřské školy, z domova apod.

V ideálním případě by celý specializovaný komplex měl disponovat třemi místnostmi. První místnost výslechová-pracovní, kde se provádí přímo výslech a která je vybavena tak, jak jsem výše popsala, odpovídá tedy požadavkům na vhodné prostředí pro práci s dítětem. Zároveň by měla být vybavena záznamovou technikou. Další místnost je tzv. technická, která je vybavena audiovizuální a počítačovou technikou pro účely pořízení a zpracování záznamu, a to včetně výstupu na přenosná média. Třetí je místnost monitorovací, která je určena pro pasivní monitorování činnosti probíhající ve výslechové místnosti osobami jako je dětský psycholog, soudce, státní zástupce, obhájce, pracovník OSPOD apod. Zmíněné osoby průběh výslechu sledují buď skrze jednocestné zrcadlo, nebo nepřímo prostřednictvím monitoru.

Osobně jsem měla možnost seznámit se se specializovanými místnostmi pro výslech dětí na Policii ČR v Kongresové ulici v Praze 4, oddělení SKPV. Příjemně zařízená dětská výslechová místnost (světlý nábytek, veselé barvy, hračky, demonstrační panenky Jája a Pája atd.) je propojena pomocí audio-videotechniky s druhou místností, která je zároveň technická i monitorovací. Jejich fotografie jsem zařadila jako součást obrazové přílohy.

Důvodů, proč používat specializované místnosti pro výslech dětí, je hned několik. Kromě již zmíněné ochrany dítěte před sekundární viktimizací jde o posílení zákonnosti prováděného úkonu, jelikož je kdykoli v průběhu trestního řízení možné objektivně přezkoumat dodržení zákonných podmínek. Neocenitelný je pro další řízení význam obrazového záznamu, který kromě jiného zajišťuje objektivnost protokolace výslechu, spočívající v přesném zachycení slovního vyjádření vyslýchaného dítěte nebo neverbálních prvků komunikace, které jsou také velmi důležité. Zvukově-obrazový záznam se pak přepíše i do písemného zápisu a připojí se k protokolu, což náš trestní řád umožňuje. Záznamy pak mohou být využity jako podklad pro zpracování znaleckého posudku z oboru dětské psychiatrie či psychologie nebo umožňují vyhodnocení aktuálního psychického poškození ve smyslu akutní reakce na stres a následné rozvinutí posttraumatické stresové

poruchy. V neposlední řadě lze videozáznam využít jako prostředek pro sebereflexi vyslychajícího ve vztahu ke zkvalitnění vlastní činnosti.⁶¹

5.2. Taktické postupy výslechu

Taktika výslechu představuje tvůrčí proces založený na výběru a aplikaci vhodných taktických postupů pro dosažení cíle výslechu v konkrétní výslechové situaci. Za základní taktické postupy výslechu lze považovat následující čtyři, z nichž první dva postupy jsou označovány jako obligatorní, druhé dva jako fakultativní:

- Formování psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychaným.
- Analýza výpovědi v průběhu výslechu.
- Poskytování pomoci vyslychanému při vybavení si zdánlivě zapomenutého.
- Působení na vyslychaného, který vypovídá nepravdivě, případně vypovídat odmítá.

Uvedené taktické postupy se neuplatňují izolovaně, ale ve vzájemných kombinacích.⁶²

5.3. Průběh výslechu

V této části věnované průběhu výslechu se pokusím zaměřit na obranné mechanismy ovlivňující výpověď sexuálně zneužitého dítěte a dále na popis jednotlivých fází již samotného provedení výslechu.

5.3.1. Obranné mechanismy

Vypovídat o traumatizující události představuje zásadně jinou situaci než paměťové vybavování libovolného běžného zážitku. I když je viktimizované dítě motivováno ke spolupráci, nemusí se rozpomenout na řadu detailů, protože jeho výpověď bývá ovlivněna různými psychickými ději. K těm patří především tzv. obranné mechanismy. Jejich uplatnění je přirozené, protože oběti pomáhají snášet krutou realitu. Obranné mechanismy však nejsou ovlivňovány vůlí, tj. dítě si je vědomě nevolí. S obrannými mechanismy je třeba počítat zejména u intrafamiálního sexuálního zneužívání dětí, které patří k těm

---

⁶¹ Karešová V.: Sexuálně motivovaná trestná činnost páchaná na dětech. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 179-181

⁶² Straus J. a kol.: Kriminologická taktika. Aleš Čeněk, Plzeň 2008, 2. vyd., str. 113

nejčtenějším. V následujícím textu uvedu nejdůležitější obranné mechanismy a jejich dopad na výpověď.⁶³

1. Vytěsnění

Vytěsnění je poměrně časté a vede ke ztrátě uvědomování si části vzpomínek. Určité zvláště traumatizující komponenty kritického děje jsou vytěsněny, protože vzpomínky na ně by dítě silně psychicky destabilizovaly. Potlačené vzpomínky se však bezděčně a mimovolně protlačují zpátky do vědomí, často s velkým zpožděním, vlivem kontaktu traumatizovaného jedince s vyvolávajícími podněty, novou životní situací apod. Prolomení obranného mechanismu vytěsnění v průběhu výsledku může vyvolat retraumatizaci projevující se jako akutní reakce na stres.

Pro vyslychajícího je důležité rozpoznat, zda problémy dítěte s rozpomínáním jsou způsobené vytěsněnými nebo potlačenými vzpomínkami. O potlačení vzpomínek jde – na rozdíl od vzpomínek vytěsněných, které jsou v „nevědomí“ a nejsou tak přítomné pro paměťové vybavování – tehdy, pokud si dítě může informace ve vědomí kdykoliv vyvolat, ale nechce na ně myslet a jejich zpracování odkládá na později. Potlačení tedy představuje volní mentální proces, nikoli autonomní obranný mechanismus.

2. Popření

Dítě se brání akceptovat realitu tím, že ji popře a mimovolně dělá, jakoby nebezpečí ani neexistovalo. Tím se chrání před negativními pocity jako je strach. Popírání může zajít tak daleko, že dítě zarputile odmítá, že bylo zneužíváno. Popírána mohou být nejen fakta, ale i pocity.

3. Disociace

Disociace může mít různé podoby od disociativní amnézie až po mnohačetnou osobnost. Její podstatou je skutečnost, že traumatizace či přesněji vzpomínky na ni nejsou integrovány do celkového vnitřního života oběti. Sexuální zneužívání tak není sice vytěsněno, ale není ani integrováno (zpracováno). Uvádí se ilustrativní příklad, kdy zlý táta je odštěpen od hodného. Dítě se zuby nehty drží obrazu hodného táty a nespojí si to, co otec dělá, dohromady.

4. Idealizace - devalvace

Dítě pachateli připisuje jen pozitivní vlastnosti, ačkoli je po psychické stránce způsobilé posoudit zneuživatele reálně včetně jeho negativních stránek. Idealizace umožňuje dítěti zachovat si pozitivní obraz pachatele. Idealizace jde u intrafamiliárního

---

⁶³ Čírtková L.: Oběti sexuálního násilí V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 79-81

zneužívání ruku v ruce s devalvací někoho jiného v rodině, nejčastěji matky, protože o zneužívání ví a nezabrání mu. Terčem devalvace však bývá i samotné dítě – oběť.

5. Identifikace s agresorem

Identifikace s pachatelem zbavuje dítě paradoxně strachu z něj. Strach z pachatele je nahrazen, dítě pachatele vnitřně akceptuje. Děti identifikující se s agresorem o sobě často hovoří jako o zlých jedincích. Typická je pro ně agrese vůči slabším – mohou týrat zvířata, ničit věci, trápit mladší či slabší děti. I v průběhu výslechu se může dítě identifikovat s pachatelem a vystupovat nápadně drze a agresivně.

Znalost uvedených obranných mechanismů umožňuje vyslychajícímu sexuálně zneužitému dítěti lépe porozumět a pochopit jeho chování. Lze je využít i pro posuzování věrohodnosti dítěte. Obecně platí, že obranné mechanismy vedou ke vzpomínkovým mezerám, které je nutné akceptovat. U silně traumatizovaných dětí není většinou cesta, jak získat amnestický materiál ve výslechu zpět.

5.3.2. Provedení výslechu

V následujícím textu se pokusím popsat nejvhodnější přístup vyslychajícího k dítěti, které bylo sexuálně zneužito. Důležité je, aby výslech jako procesní úkon podle trestního řádu prováděla osoba, která má již zkušenosti se sexuálně zneužívanými dětmi, tzn. je na takový výslech specializovaná a proškolená a dokáže výslech vést takovým způsobem, aby získala co nejvíce relevantních informací k trestnému činu a zároveň zbytečně netraumatizovala vyslychané dítě.

Prvotní „vytěžení“, např. v rámci podání trestního oznámení nebo jiných okolností případu, by mělo směřovat pouze ke zjištění základních informací a k provedení zákonem nařízených úkonů a opatření (zajištění stop, vyhlášení pátrání apod.).

1. Úvodní seznamovací fáze⁶⁴

Na prvním místě je určitě dobré zmínit doporučení, abychom nenechali dítě a jeho doprovod na výslech dlouho čekat. Sjednaný termín i čas by měl být dodržen.

V počáteční fázi jde především o navázání kontaktu. Ten se zdaří, pokud dítě cítí k vyslychajícímu důvěru. V této úvodní fázi je možné, aby nejdříve s dítětem pohovořila

---

⁶⁴ srov. Čírtková L.: Oběti sexuálního násilí V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 82-85 a dále Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 331-334 – týká se všech čtyřech fází výslechu

namísto vyslychajícího například dětská psychologka. Ta si může s dítětem nejdříve popovídat o obecných tématech, což má dítě zbavit pocitu nervozity, nejistoty, má pomoci navodit příjemnou a bezpečnou atmosféru, která není pro dítě stresující, a je tedy pro něj možné se uvolnit a připravit na fázi samotného výslechu. Psycholožka či samotný vyslychající mohou použít k navázání kontaktu i hračky, které jsou k dispozici, pokud upoutají pozornost dítěte, mohou se dítěte zeptat, jaké hračky má doma, ve školce, které jsou jeho nejoblíbenější, s kým si rádo hraje, na jeho kamarády apod. Ovšem demonstrační panenky je třeba používat cíleně, ty nejsou vhodné pro navazování kontaktu.

Klidný hlas, normální oční kontakt, otevřené a nekonfliktní otázky doplněné o aktivní naslouchání jsou hlavními komunikačními prostředky pro úvodní budování důvěry.

Navazování kontaktu může posloužit i k tomu, aby si vyslychající udělal obrázek o vývojové zralosti dítěte. U normálního dítěte s věkově přiměřeným chováním lze očekávat, že na začátku je poněkud plaché a rozpačité, postupem času se uvolní a rozpovídá. Jestliže se dítě chová jako mladší (regrese), bude tato fáze zřejmě vyžadovat více času. Jestliže naopak od samého počátku dítě vystupuje bez zábran, až drze či arogantně, může to být indicie pro jeho psychické narušení, neznamena to však automaticky, že bude nevěrohodné.

Pro navázání kontaktu je důležité klást zpočátku otázky, na které může dítě správně a snadno odpovědět (např. chodíš do školky, školy, kde bydlíš, kolik máš sourozenců). Snadné otázky dodávají dítěti sebedůvěru, že výslech může zvládnout, že to nebude tak hrozná. Pro navazování kontaktu se nedoporučují otázky, které vyžadují od dítěte zaujetí diferencovaného postoje (např. chodíš rád do školy, máš hodného tatínka apod.). Je vhodné vyzvat dítě k vyprávění všední historky. Tak lze získat důležité informace o tom, jak dítě myslí a formuluje.

2. Seznámení s průběhem výslechu, poučení

Kdy a jak bude dítě přeorientováno z úvodní fáze na předmět výslechu a kdy se mu dostane poučení dle trestního řádu, je na uvážení vyslychajícího. Platí, že nejpozději před vlastním výslechem k věci musí být dítě orientováno a přiměřeně poučeno.

Vyslychající musí dítěti vysvětlit, proč se spolu setkávají, co je tedy předmětem výslechu, jak bude výslech přibližně probíhat, a to samozřejmě vždy s ohledem na rozumové schopnosti dítěte. Vhodné je začít např. otázkou: „Víš, proč jsi dnes tady?“, „Víš, o čem si budeme spolu povídat?“. Pokud dítě neodpoví či řekne, že neví, proč je u výslechu, lze použít podobné ilustrativní příklady (např. „k nám chodí spousta dětí s podobnými problémy jako máš ty a povídají nám zde o nich a my se jim snažíme pomoci“) a vše dítěti srozumitelně vysvětlit s použitím takového slovníku, kterému dítě bez

problémů porozumí a který je mu blízký. Když vyslýchané dítě vidí, že i jiné děti se ocitly ve stejné situaci a mají stejné či podobné trápení a že vyslychající je člověk, který už se v podobných věcech dobře vyzná, snižuje to jeho vlastní napětí z výslechu. Orientování dítěte na předmět výslechu by mělo vytvořit nejlepší předpoklady pro získání kvalitní výpovědi. Plní i důležitou psychologickou funkci, neboť odbourává strach dítěte z nepřehledné a nesrozumitelné situace a vytváří obraz kompetentního, chápavého a trpělivého vyslychajícího.

Trestní řád stanoví povinnost poučit svědka v § 101, odst. 1 a to o právu odepřít výpověď, o povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčovat a také o významu svědecké výpovědi. U osob mladších patnácti let přímo TŘ uvádí povinnost orgánů činných v trestním řízení poučit je přiměřeně jejich věku. Je samozřejmé, že zvláště malé děti uvedeným termínům nerozumí a proto je třeba jim je „přetlumočit“ do jejich dětské řeči a pomoci jim tak porozumět smyslu takového poučení. Je nutné si u menších dětí také hned na konkrétních příkladech vyjasnit, zda dítě vůbec chápe rozdíl mezi pravdou a lží (otázky typu „Když řeknu, že mám na sobě růžovou košili, je to pravda nebo lež?“) a nejlépe ho nechat na závěr vlastními slovy zopakovat, jak celé poučení a vysvětlení, čeho se bude výslech týkat, pochopilo.

V této fázi také dítěti vysvětlíme, že celý výslech je nahráván, a to z toho důvodu, aby se vyslychající mohl na výpověď dítěte plně soustředit a aby dítě nemuselo výslech opakovat.

3. Vlastní výslech

Na začátku samotného výslechu je třeba si ujasnit slovník dítěte, tzn. jaké výrazy dítě užívá například pro pohlavní orgány, zda rozlišuje co je „nad“ a „pod“ apod., zmínit rozdíly mezi kladnou a zápornou odpovědí a na příkladech názorně ilustrovat odpověď „ne“, protože malé děti mají tendenci reagovat na uzavřené otázky dospělého spíše přitakáním, souhlasem. Dále je třeba dítěti vysvětlit, že může kdykoliv říci, pokud chce nějakou otázku zopakovat, zeptat se na cokoli, pokud něčemu nerozumí, odpovědět i „nevím“, pokud si není jisté, že si může vyžádat přestávku, dojít na toaletu, napít se atd. Na tělesný kontakt s dítětem (např. povzbuzující či uklidňující doteky) je třeba si dávat pozor, protože nevíme, jak dítě bude reagovat. Je proto lépe se hned na začátku dohodnout, zda je přípustný či nikoliv.

Některé děti mohou mít pocit, že pachatel bude potrestán proto, že ono vypovídalo, a nikoliv proto, čeho se na něm pachatel dopustil. Může se i díky zastrašování bát vypovídat. I zde je na místě, aby vyslychající dítěti situaci uvedl na pravou míru, ubezpečil ho, že rozhodně to, co se stalo a děje, není jeho vina, že je správné, že o tom chce hovořit, a že se mu všichni budou snažit pomoci.

Pro vedení výslechu je pak určující povaha vyšetřovaného případu, tj. to, co je třeba od dítěte zjistit. Obecně platí, že nejdříve je dobré dítě povzbudit, dodat mu odvalu, aby o věci volně vyprávělo. Vstupy vyslychajícího by se měly omezit pouze na povzbuzování dítěte k pokračování – tj. pozorně mu naslouchat, udržovat přiměřený oční kontakt, příkyvovat, dávat tzv. echo otázky, tzn. zopakovat právě sdělené ve stylu tázací otázky. Teprve následně, když už dítě ukončilo své spontánní sdělení a neví dále, co říci, je vhodné klást detailní, upřesňující a jiné otázky a opět nechat dítě, aby na ně souvisle samo odpovídalo. U malých dětí je možné nabídnout jim demonstrační panenky, aby na nich ukázaly to, na co jim nestačí slovní zásoba nebo o čem je pro ně obtížné hovořit. O demonstračních panenkách Jája a Pája se detailněji zmíním ještě v následující části. Velmi negativně působí vyslychající, který do výslechu vnáší své vlastní emoce, byť i nevědomky a bezděčně.

Jak jsem již zmínila, vyslychající vždy musí svou komunikaci přizpůsobit řeči a slovníku dítěte. To prakticky znamená, že při volném líčení kritických událostí musí dítěti soustředěně naslouchat a pracovat s jeho způsobem vyjadřování. U menších dětí nejsou zatím rozvinuty schopnosti abstraktní kategorizace. Není proto vhodné naléhat na přesné údaje typu čas, četnost, vzdálenost atp. Když dítě zná měsíce, hodiny, dny v týdnu, neznamená to ještě, že je dovede používat. Také výrazy „předtím“ a „potom“ nemusí malé dítě přesně chápat. Pro časovou souslednost je vhodnější volit otázky jako „Co se stalo jako první?“, „Jak to začalo?“. Vyslychající by se také měl zdržet jakýchkoli hodnotících soudů typu „No tak hrozné to určitě nebylo.“, „Tvůj tatínek asi není moc hodný, že?“. Nevhodné jsou rovněž kritické výroky na adresu dítěte, např. „A proč jsi to hned někomu neřekl?“.

Dojde-li v průběhu výslechu na projev silných emocí (pláč, vzlykání), není vhodné dítě chlácholit či konejšit anebo ho vyzývat k uklidnění. Správná strategie spočívá v tzv. ventilaci emocí, tzn. dát dítěti čas i prostor, aby se vyplakalo. Silný stres může u dítěte vést k poklesu hladiny cukru a proto je vhodné mít ve výslechové místnosti k dispozici nápoj bohatý na cukry a nebo nějakou sladkost (čokoládu, bonbóny apod.). V silném stresu se také může objevit zvýšená potřeba pohybu. Vyslychající by měl dítěti pohyb umožnit, může ho při chůzi sem a tam doprovázet a podporovat ho.

Doporučuje se začít výslech u prvního případu sexuálního útoku, nikoli naopak posledním případem obtěžování. První případy jsou pocíťovány většinou méně traumaticky, neboť pachatel formy sexuálního zneužívání spíše graduje. Pokud se dítě přesvědčí, že ho vyšetřovatel nijak neodsuzuje, když povídá o počátečních, zpravidla méně závažnějších skutcích, bude spíše připraveno i na sdělování dalších informací o povětšinou závažnějších sexuálních aktivitách pachatele.

Děti se mnohem rychleji než dospělý unaví, což se pozná především narůstajícím motorickým neklidem dítěte, u malých dětí se zhoršuje i jejich řečový výkon. V takovém případě by měl vyslychající udělat přestávku, příp. odložit výslech na později.

Vyslychající by se měl na závěr této části výslechu dítěte dotázat, zda nechce k tématu ještě něco říci, doplnit, pozměnit, zda se nechce na něco zeptat, a pokud ne, jestli souhlasí s tím, že se výslech ukončí.

4. Závěrečná fáze výslechu

Na konci výslechu je dobré položit dítěti několik jednodušších otázek, na které bude určitě znát odpověď, aby výslech pro dítě nekončil neúspěchem. Je důležité na závěr zdůraznit, že vyslychající si je vědom toho, jak moc bylo pro dítě těžké o zneužívání hovořit a měl by dítě pochválit za jeho statečnost a poděkovat mu za to, že se výslechu podrobilo a o všech těch nepříjemných věcech mu vyprávělo.

Na úplný závěr je dobré převést hovor opět do neutrální polohy jako na začátku výslechu, zeptat se dítěte na to, co bude dělat o víkendu, na co se těší apod. Můžeme mu opět nabídnout nějakou sladkost a říci mu, že se může kdykoliv ozvat, pokud by chtěl ještě k dané věci něco doplnit apod.

Zásada důvěry ve výpověď dítěte

V této části bych ještě ráda zmínila, že se nejednou stává, že dítě odtajní okolnosti svého sexuálního zneužívání, vypovídá o něm, ale vzápětí svoji výpověď odvolá. To může být způsobeno mnoha důvody – dítě se bojí následků a cítí vinu za to, co se stalo, může se obávat trestu, neboť je mu vyhrožováno zneužívatelem či dalšími členy rodiny (matka, sourozenci), může na něj být těmito lidmi vytvářen nátlak, aby svojí výpověď stáhlo apod. Jen málokdy se stává, že si dítě opravdu celou historku o sexuálním zneužívání vymyslelo, i když samozřejmě ani tyto případy nejsou zcela vyloučené. Ovšem daleko častěji jde v těchto případech o situaci, kdy nepravdivé informace a falešná obvinění ze sexuálního zneužívání dítěte jsou poskytovány účelově rodiči, a to většinou v rámci rozvodových sporů. Lživé výpovědi z vlastní iniciativy a rozhodnutí dítěte jsou opravdu dosti vzácné. Bylo by proto velkou chybou vyslychajícího a obecně orgánů činných v trestním řízení, pokud by se s odvoláním výpovědi ze strany dítěte spokojili a případ uzavřeli či odložili. Každému sdělení dítěte by měla být přikládána váha a závěry by neměly být unáhlené. To, že by se dítě v těžké životní situaci označilo mylně za lháře, což by mělo obrovsky negativní dopad na psychiku dítěte a vůbec na celý jeho další osud, by mělo všechny zaangażované osoby vést k tomu, aby se zdržely rychlých soudů a bagatelizujících závěrů. I dítě, které podá nepravdivou výpověď, má k tomu často nějaký vážný důvod a jen zřídka tím důvodem bývá jen to, že se dítě třeba nudí nebo se chce někomu mstít. Když

vyslychající zjistí určitý rozpor ve výpovědi dítěte, neměl by ho hned podrobovat přímé konfrontaci, ale snažit se spíše dítě pochopit. Ne vždy, když dítě říká něco nelogického, znamená to automaticky, že lže nebo si vymýšlí. Psychologové věnující se problematice sexuálního zneužívání dětí a zvláštnostem jejich výslechu proto doporučují držet se vždy na počátku základní zásady – dítěti věřit!⁶⁵

5.4. Sugestibilita, riziko uzavřených otázek a riziko bezděčné sugesce

Zvláštnosti výslechu sexuálně zneužívaných dětí spočívají i v tom, že dětský mozek funguje samozřejmě jinak než u dospělých – děti se hůře orientují v čase a prostoru, schopnost zapamatovat si některé věci je výrazně ovlivněna věkem dítěte a jeho mentální zralostí, děti se soustřeďují na jiné skutečnosti a jinak je prožívají než dospělí jedinci. To vše ovlivňuje samotný výslech a přináší s sebou určitá rizika, o kterých bych se na tomto místě ráda stručně zmínila.

1. Sugestibilita

Sugestibilita je schopnost přijímat nekriticky, automaticky a bezděčně cizí názory za své a převádět je do vlastního chování a prožívání. V dětství je sugestibilita v průměru vyšší a s postupujícím věkem jí ubývá.

Při výslechu proto bývají děti mnohem více ovlivnitelné než dospělí, snaží se vycítit a odhadnout, co od nich vyslychající očekává, a vyhovět mu. Dítě pak vypovídá to, o čem se domnívá, že je tou správnou odpovědí, to, co si myslí, že chce vyslychající slyšet. Ten by tak měl formulovat své otázky pečlivě a takovým způsobem, aby nenapovídaly a nenaznačovaly, co má dítě na ně odpovědět.

2. Rizika uzavřených otázek

Jedná se zde o problematiku otázek typu „ano-ne“, u kterých z četných výzkumů vyplývá, že i dospělí jedinci mají tendenci na ně spíše přitakat než říci ne. U dětí je přitom tato tendence ještě mnohem výraznější. Děti jsou schopny vyslovit ano i na otázku, která je nesmyslná nebo které vůbec neporozuměly. Pravděpodobně zde hraje svojí roli to, že děti vnímají zápornou odpověď jako neslušnou, nevychovanou reakci, mají pocit, že tím vlastně dospělému odporují, což není správné. Řešením je, aby vyslychající hned na začátku dítě upozornil na možnost kdykoliv během své výpovědi říci, že otázce nerozumí, a že naprosto

---

⁶⁵ Dušková Z.: Problematika odtajnění. V: Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003. Dětské krizové centrum, Praha 2004, str. 28

přípustná je i odpověď „já nevím“. Nejlepší je uvést konkrétní příklady, a to zvláště u mladších dětí.

3. Riziko bezděčné sugesce

Zejména u mladších dětí hrozí riziko bezděčné sugesce (u tří a čtyřletých se odhaduje pravděpodobnost tohoto jevu kolem 30%, u pěti a šestiletých prudce klesá na zhruba 18%), které si vyslychající nemusí být vůbec vědom. To znamená, že vyslychající se téměř nikdy nedokáže stoprocentně vyhnout sugestivním (návodným) otázkám, přestože si jejich riziko uvědomuje a snaží se jich vyvarovat. Inventurou vlastních postojů k nadcházejícímu výslechu a jeho pečlivou přípravou lze ovšem toto riziko alespoň co nejvíce minimalizovat.⁶⁶

5.5. Demonstrační panenky - Jája a Pája

Zvláště u menších dětí či dětí zdravotně (např. hluchoněmé děti) či mentálně postižených, které nemají tolik vyvinuté vyjadřovací schopnosti a může být pro ně obtížné přesně popsat, jak probíhalo sexuální zneužívání, jemuž byly vystaveny, je vhodné použít demonstrační pomůcky – panenky Jáju a Paju se stylizovanými mužskými a ženskými pohlavními orgány. Jejich pomocí může být lépe překonáván i stud a zábrany, které jsou přirozené v situaci, kdy je dítě nuceno vypovídat o něčem natolik nepříjemném a intimním. Z tohoto důvodu však mohou být vhodné i při výslechu dospívajících, příp. dospělých osob. Vychází se z předpokladu, že hra je vlastní každému dítěti a hra s různými předměty a manipulace s nimi je pro děti nejpřirozenějším komunikačním prostředkem.

Autorkou demonstračních pomůcek Jája a Pája je mjr. PhDr. Alena Plšková, která v roce 1994 prosadila a realizovala projekt na výrobu zmíněných loutek. Inspirovala ji přednáška doplněná videozáznamem amerického pediatra P. M. D. Adaseka na 1. národní konferenci k problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte konaná v Mostě v listopadu 1993. Dr. Adasek zde demonstroval způsob, jakým vyslychá malé děti poškozené sexuálním deliktem. Při výslechu používal dvojici loutek s mužskými a ženskými pohlavními orgány (tzv. Fantomy) a děti byly schopny bez slovního komentáře „zahrát“ jednání, které na nich bylo spácháno. Výslech dítěte za pomoci loutek je nahráván videotechnikou a takto zpracovaný dokument slouží příslušným orgánům jako jeden

---

⁶⁶ Čírtková L.: Forezní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 325-326

z důkazů pro soud, aniž by po správném vedení výslechu bylo nutné tento opakovat a prohlubovat tak v psychice dítěte negativní zážitek.

Paní doktorka Plšková se v roce 1994 spojila s několika výtvarnicemi a společnými silami vytvořily prvních 10 párů loutek, se kterými se pak pracovalo v rámci experimentu v Jihomoravském kraji. Postupně se nechalo vyrobit dalších 100 párů a v následujících letech přibývaly další, takže dnes je jimi vybaveno každé pracoviště služby kriminální policie. Původní loutky nemají prsa, řitní otvor apod., což se odůvodňovalo obavou, aby takové loutky děti spíše neděsily. Ovšem když jsem se sama zúčastnila výslechu na Krajském ředitelství policie hl. m. Prahy, SKPV v Kongresové ulici v Praze, kde jsem měla možnost se „osobně“ seznámit s loutkami Jája a Pája, získala jsem zde i informaci, že v současné době se připravují nové, modernější verze těchto demonstračních panenek, které budou mít již i zmíněná prsa, ochlupení, řitní otvor apod., aby co nejvíce odpovídaly skutečnému lidskému tělu a děti na nich mohly ukázat vše tak, jak se opravdu stalo, a nebyly limitované některými chybějícími „částmi“ těchto loutek. Pojmenování loutek vymyslela přímo jejich duchovní autorka paní doktorka Plšková, která se inspirovala populárním večerníčkem. Jája je holčička a Pája je chlapec. Fotografie současné podoby Jáji a Páji jsem zařadila do obrazové přílohy této práce.

Obě loutky se svými druhotnými pohlavními znaky jsou chráněny průmyslovým vzorem Ministerstva vnitra ČR a vyrábějí se pouze se souhlasem Ředitelství služby kriminální policie PP ČR. Nikdy nesmí jít o komerční nebo reklamní účely. Kromě policie je využívají různá specializovaná pracoviště, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, nemocnice, soudní znalci, oddělení psychiatrie atd. V roce 1995 byl vydán závazný metodický pokyn policejního prezidenta č. 11, kde jsou uvedeny základní stanovy a principy použití loutek určené pro pracovníky kriminální policie. K dispozici je i videokazeta, která upozorňuje na nejčastější chyby, které při výslechu s pomocí loutek mohou nastat. Na jejím obalu je i jakési „desatero“, které radí, jak by měl nebo neměl policista při výslechu dítěte postupovat. Použití loutek je v souladu s trestním řádem, který přesnou formu výslechu nedefinuje, jeho provedení je tedy možné i v jeho demonstrativní podobě za pomoci speciálních pomůcek (v našem případě loutek). Takto provedený výslech tak odpovídá trestnímu řádu a zákonnému pojetí důkazu ve smyslu § 89, odst. 2 TŘ, který stanoví: „Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání“.

Děti nikdy nenutíme, aby si s loutkami hrály, a nevnučujeme jim, že nám na nich musí ukázat, co se stalo. Loutky jsou k dispozici ve výslechové místnosti, a pokud je dítě

zablokované a neví jak či nechce o zneužití mluvit, může mu vyslychající panenky nabídnout a zeptat se, zda na nich nechce danou situaci ukázat.⁶⁷

5.5.1. Průběh výslechu s použitím demonstračních loutek Jája a Pája

1. Přípravná fáze

Sám výslech za pomoci loutek by měl začít vlastním představením loutek. Dítěti se musí nechat dostatečný čas, aby se s loutkami sžilo a navázalo s nimi kontakt. Loutky se předkládají dítěti oblečené, ale zároveň je dobré dítě vhodným způsobem přivést k tomu, aby loutky svléklo, příp. mu s tím pomoci. Po svlečení loutek je důležité vnímat a zaznamenat, jak dítě reaguje na pohlavní orgány loutek a jak je pojmenovává. Vyslychající musí v této fázi zapomenout, že se potřebuje od dítěte dozvědět určitou důležitou informaci k případu, protože nevhodný zásah do „hry“ znamená konec kontaktu i soustředěnosti dítěte. Úroveň navázání kontaktu s dítětem prostřednictvím loutek je rozhodující pro celý výsledek výslechu, stejně jako způsob komunikace s dítětem, který musí být citlivý, jednoduchý, bez vulgarismů, familiárnosti a žargonu. Dítě nesmí být v žádném případě nuceno, aby s loutkami pracovalo. Je nutné navodit situaci, ve které bude dítě vypovídat spontánně a bez přinucení.

2. Fáze samotného výslechu

V této fázi je na vyslychajícím obtížný úkol přejít plynule a nenásilně od hravého seznamování se s loutkami k samotnému výslechu, při kterém budou loutky už sloužit jako symbolický neverbální komunikační prostředek. Tuto novou roli loutek je třeba dítěti vhodným způsobem definovat („tak a teď Jája jsi ty a Pája je tvůj dědeček“). Dítě musí vyslychající stále pozitivně motivovat, ale zároveň ho nenutit k detailnostem a nevyvíjet na něj žádný nátlak. Ovšem ani přehnané chválení za sebemenší pohyb s loutkou není vhodné, protože může vést k situaci, kdy se z dítěte stane herec, který zapojuje více fantazii než paměť a začne si být vědomé přítomnosti publika. Z psychologického hlediska se doporučuje tam, kde se u dítěte dostaví strach nebo stud, aby dítě o vlastní prožité události hovořilo ve třetí osobě („no a Alenka přišla k dědečkovi, ten si jí posadil na klín, co pak dědeček udělal?“). Pokud dítě během výslechu a manipulace s loutkami znejistí, je dobré se vrátit úplně na začátek, ve zkratce verbálně popsat, co už jsme zjistili, a s loutkou to sami či spolu s dítětem předvést. Tím prohloubíme dětské rozpomínání se na prožitou událost a dáme mu též najevo, že to, co už jsme viděli a slyšeli, není pro nás ani překvapující, ani

---

⁶⁷ srov. Šerberová A., Pivodová J.: Rozhovor s autorkou demonstračních pomůcek Jája a Pája mjr. PhDr. Alenou Plškovou. Kriminologický sborník, 3/1998, str. 53-55 a dále Plšková A.: Jája a Pája. Kriminologický sborník, 9/1995, str. 330-331

odsouzeníhodné, ani navozující stud pro dítě. Vyslýchající by se měl také důsledně vyhýbat jakémukoli moralizujícímu hodnocení toho, co dítě předvádí či říká.

3. Fáze ukončení výslechu

Tato fáze by neměla být opomíjena nebo odbyta, protože by to mohlo přinést pro dítě zbytečné trauma. Dítě se vyjadřuje k věcem, které se mu staly a které jsme výsledkem opět evokovali. Je proto třeba dítěti sdělit, že už je opět vše v pořádku, poděkovat mu, pochválit ho, jak bylo šikovné a že si s ním vyslýchající dobře popovídal. Necháme pak dítě, aby si s loutkami ještě chvíli pohrálo a rozloučilo se s nimi.

Využití loutek ve výslechové praxi je velmi vhodné a může vyslýchajícímu výrazně pomoci v práci s dětským svědkem. Je však třeba tuto metodu chápat jako pomocnou, podpůrnou, práci s loutkami nebagatelizovat a nepodceňovat, ale zároveň ji nepovažovat ani za samospasitelnou.

Dokumentace průběhu výslechu za využití loutek musí být pořizována tak, aby nerušila a neodváděla pozornost dítěte. Pro zajištění důkazní hodnoty výslechu je nutné, aby videozáznam sledoval i čas nahrávky. Vlastní dokumentace úkonu musí i na videozáznamu obsahovat všechny zákonem požadované náležitosti, tj. datum a čas výslechu, osobní údaje k vyslýchané osobě, zda a jakým způsobem byla zajištěna přítomnost dalších osob při výslechu, předmět výslechu a osobní údaje vyslýchajícího.⁶⁸

5.6. Věrohodnost dětské výpovědi

Pojem věrohodnost výpovědi vyjadřuje míru souladu výpovědi se skutečností. Věrohodná výpověď líčí události tak, jak skutečně proběhly, bez zkreslení a údaje týkající se času, místa, popisu osob apod. odpovídají realitě. Nevěrohodná výpověď oproti tomu zahrnuje informace zkreslené, smyšlené, neodpovídající skutečnosti. Věrohodnost výpovědi je záležitostí vyslýchané osoby v tom smyslu, že je přímo spjata s jejím odhodláním a vědomým rozhodnutím vypovídat úplně a pravdivě nebo naopak věrohodnost své výpovědi poškodit. Zkoumáním věrohodnosti se zabývá především forenzní psychologie, jejímž úkolem je rozpoznání lži ve výpovědi vyslýchané osoby.

Někdy se rozlišuje ještě tzv. přesnost výpovědi, jež označuje případy, kdy vyslýchaný nemá úmysl klamat a sdělovat lživé informace, ale jeho výpověď může být

---

⁶⁸ Lašek J.: Loutky Jája a Pája v praxi soudního znalce psychologa. Kriminologický sborník, 6/1996, str. 204-205 a dále Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, str. 125-127

nepřesná v důsledku přirozených rizik při utváření výpovědi (zapomínání, neúmyslné zkreslení některých údajů apod.).⁶⁹

Při zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi je třeba odlišit obecnou a speciální věrohodnost.⁷⁰

- obecná věrohodnost – vyjadřuje, že určitá osoba má odpovídající předpoklady k objektivnímu vnímání, pochopení a vybavení si událostí prožívaných ve svém běžném životě. V rámci zkoumání obecné věrohodnosti se analyzuje, zda nejsou tyto schopnosti ovlivněny duševní chorobou, poruchou, nebo některým trvalým rysem osobnosti, a pokud ano, tak do jaké míry. Klade se důraz i na analýzu prostředí, v němž dítě vyrůstá, a jeho možné vlivy na psychiku nezletilého. Je třeba soustředit se zejména na zkoumání kvality vnímání, rozumových schopností, paměti, způsobu myšlení a struktury osobnosti, sugestibility a sklonů k fantazii i případných obecných tendencí k podvádění.
- speciální věrohodnost – spočívá v posouzení, zda je konkrétní výpověď o dané situaci pravdivá či do jaké míry lze spoléhat na její pravdivost. Je nutné zaměřit se především na odhalení možných důvodů lživé výpovědi, kterými mohou být strach, msta nebo ochrana jiné osoby, na odhalení případné autosugesce a heterosugesce apod. Vzhledem k tomu, že dítě ještě nemá dostatečnou slovní zásobu, musí si vyšetřovatel dobře všimnout výrazů, které by dítě samo od sebe nepoužilo s ohledem na svůj věk a mentální úroveň a jejich používání může svědčit o návodu, radě, sugesci, přinucení nebo nápodobě.

Vztah mezi obecnou a speciální věrohodností není symetrický. I obecně nevěrohodná osoba může podat v konkrétním případě věrohodnou výpověď a naopak.

Názory na způsobilost dětí podat úplnou a pravdivou výpověď prošly zásadním vývojem. Na počátku dvacátého století panoval všeobecně skeptický názor tvrdící, že děti nejsou schopny vypovídat v souladu s realitou, že jejich výpověď je většinou nepřesná a zatížená množstvím chyb, především z důvodu mělkosti dětské paměti, silně rozvinuté představivosti, zvýšené sugestibility a nezkušenosti dítěte. Další vývoj však přinesl zásadní změnu v nahlížení na výslechy dětí a současná kriminalistická praxe vychází již z toho, že při respektování individuálních zvláštností vývoje dětské psychiky a odpovídající volbě taktických postupů vedení výslechu jsou děti běžně způsobilé poskytnout věrohodnou výpověď, kterou lze využít v trestním řízení.

---

⁶⁹ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 360-361

⁷⁰ Kacafírková M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých v trestním řízení. Právo a rodina, 2/2001, str. 12 a dále Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 324

Pro vyšetřovatele provádějícího výslech nezletilých a mladistvých osob je zcela nezbytné, aby měl alespoň základní znalosti z oboru psychologie, které mu umožní lépe poznat osobnost vyslýchaného dítěte, navázat s ním kontakt, vést výslech přiměřeným způsobem a přispět tak k úspěšnosti celého výslechu.

Hodnocení věrohodnosti výpovědi se provádí:

- srovnáním údajů obsažených ve výpovědi s ostatními důkazy
- prověřením vnitřní shody samotných údajů ve výpovědi
- vyjasněním dalších okolností

Pro věrohodnost výpovědi svědčí zejména absence rozporů při srovnání jednotlivých výpovědí získaných v časovém odstupu, soulad pozorovaného chování vyšetřované osoby s obsahem výpovědi, konkrétní, jasné, bohaté a nestereotypní líčení děje, popis událostí typických pouze pro danou situaci, logické zakotvení události v čase, popisování detailů, popis vlastních stavů a nálad apod.

Při zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi je nutný individuální přístup ke každému jedinci. Je třeba brát v úvahu kromě jiného i vrozený typ temperamentu a nervové soustavy, neboť s tím souvisí celá škála psychických stavů jako je strach, odvaha, tíseň, deprese, pasivita nebo aktivita atd. Věrohodnost výpovědi se též snižuje s úrovní intelektu vyslýchaného.⁷¹

Pokud jde o nevěrohodnou výpověď, rozlišuje se mezi záměrnou nepravdivou výpovědí dítěte (tj. lež) a mezi sugescemi podmíněnými posuny ve výpovědi dítěte. K ovlivnění dítěte může dojít buď záměrnou nebo bezděčnou indukcí. Pro úplnost se počítá i s autosugescí dítěte, v takovém případě jde s velkou pravděpodobností o nějakou psychickou poruchu dítěte. K heterosugesci naopak dochází i u dětí bez jakýchkoliv psychopatologických dispozic.

Při posuzování dětské výpovědi v případech podezření na sexuální zneužívání se rozlišují následující varianty:

- věrohodná výpověď
- úmyslná křivá výpověď (lež dítěte)
- nevěrohodná výpověď v důsledku sugescí záměrné či bezděčné, způsobené třetí osobou
- nevěrohodná výpověď v důsledku autosugescí (tj. chybí úmysl klamat), podmíněná často neschopností dítěte rozlišovat mezi fantazií a realitou

---

⁷¹ Kacafírková M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých v trestním řízení. Právo a rodina, 2/2001, str. 12-13

Odborníci se shodují, že záměrné křivé obvinění ze sexuálního zneužívání se u dětí vyskytuje spíše vzácně.⁷²

V literatuře se setkáváme s mnoha pokusy o periodizaci vývoje lidské psychiky, resp. psychiky dětí a mladistvých, ale pro účely výslechové praxe je dle JUDr. Kacafirkové nejvhodnější použít toto třídění.⁷³

1. předškolní věk (3 – 6 let)
2. mladší školní věk (6 – 11 let)
3. starší školní věk (11 – 15 let)
4. mladiství (15 – 18 let)

1. Předškolní věk

Děti v tomto období začínají chápat okolní realitu, uchovávat ji po určitou dobu v paměti a interpretovat to, co viděly. Události nevnímají jako celek, ale všímají si jen jednotlivých elementů, nejsou ještě schopny postihnout příčinné souvislosti. Hra je dominujícím způsobem činnosti dítěte, často se v rámci hry snaží napodobovat jednání dospělých. Ve hře a v zálibě pro pohádku se uplatňuje fantastické myšlení dítěte, které je reakcí na mezerovitost v situacích, v nichž dítě žije. Vypravování dítěte je tedy proloženo konfabulacemi a nemůže přesně odrážet skutečnost. Dítě své vymyšlené historky považuje za skutečné, o jejich pravdivosti nepochybuje. Pro vyslychajícího je velmi těžké oddělit ve vyprávění dítěte vzpomínky na skutečně prožité od jeho fantazií. Dítě ovšem v těchto případech nelze záměrně, jde o tzv. „nepravé lži“ a vyslychající by tak neměl dítě během jeho výpovědi nařknout z vymyšlení si, to by mohlo dítě traumatizovat a ztratila by se důvěra mezi ním a vyslychající osobou.

Orientace v čase je u dítěte v tomto věku podstatně horší než v prostoru. Existuje sice pro ně minulost, umožněná pamětí, i budoucnost, daná očekáváním, ale základním znakem je dosud současnost. Celkový ráz myšlení má intuitivní a fantastickou povahu, vyznačuje se nekritičností a nedostatečnou schopností zobecnění. Ojedinelé postřehy dítěte však mohou vynikat svou bystrostí. V této době se také rozvíjí základní mravní kodex a dítě začíná rozlišovat mezi činy špatnými a dobrými, postupně se utváří svědomí.

---

⁷² Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 372-373

⁷³ Kacafirková M.: Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 1/2001, str. 6-11

2. Mladší školní věk

S nástupem do školy se mění způsob života dítěte, objevují se nové povinnosti, motivy činností. S tím je spojena i přestavba paměti, pozornosti, všech poznávacích funkcí. Vytvářejí se návyky záměrného vnímání a logické úvahy, formuje se systém vzájemně podmíněných pojmů se stále větší obsahovou přesností. Dítě stále není zcela schopno odlišit podstatné od nepodstatného, nedostatek životních zkušeností i nadále vyplňuje fantazií, kterou vydává za skutečnost, domýšlí si různé podrobnosti, na nichž bezvýhradně trvá.

Při vnímání prostorových vztahů má dítě sklon k zveličování. Často je schopno dobře vnímat celkový obraz události a dlouho jej uchovat v paměti. V tomto věku postupně dospívá ke schopnosti analýzy jednotlivých jevů. Dokáže být překvapivě pozorné, zvláště jde-li o předmět jeho zájmu, všímá si i podrobností, které dospělým unikají. Začíná také chápat určité souvislosti a zajímá se o příčiny jevů.

V tomto období je dítě přizpůsobivé a velmi sugestibilní, což je důležitá informace pro vyslychajícího, který musí pozorně volit otázky, které při výslechu dítěti pokládá, aby mu nijak nenapovídal a nepodsouval mu „správné“ odpovědi. Objevují se tendence krýt druhé osoby, i když se něčím provinily. Upevňuje se svědomí. Dítě lne k rodičům, důvěřuje autoritám, je přístupné, kamarádké a dobře se s ním navazuje kontakt, což je výhoda i pro vyslychajícího.

3. Starší školní věk

V tomto období se dovršuje vývoj inteligence. Schopnost analýzy a chápání obecných vztahů se výrazně zlepšila, rozvíjí se i schopnost operovat s abstraktními pojmy. Zdokonaluje se orientace v prostoru a čase. Dítě v tomto věku hlouběji proniká k podstatě věcí a dokáže odlišit podstatné znaky od nepodstatných. Své myšlenky přesně vyjadřuje specifickými výrazy a objevují se i počátky typického žargonu. Děti začínají být sebevědomější, celkově jsou však nevyrovnané, nedůtklivé k připomínkám, nesebekritické. Nechtějí být už považovány za děti, snaží se proto přehnaně napodobit dospělé. Jsou velmi náchylné k sugesci, a to zejména v otázkách, na které slyšely vyslovit názory dospělých.

Věci okolo sebe již dítě nepřijímá jako dané, nýbrž je analyzuje a hodnotí. V citovém životě je dítě prudké a výbušné, ale značně povrchní. Obrací se více do sebe a mívá pocit osamělosti a nepochopení. Začíná se zároveň osamostatňovat ve vlastním životě, volí si autority. Dítě touží patřit k nějaké skupině, partě, třídě apod. a k té ho pak váže vědomí sounáležitosti a solidarity, je ovlivňováno veřejným míněním této skupiny. V této době se počíná vytvářet mravní ideál – vzor, jehož kvalit si dítě přeje dosáhnout a jehož obdivuje.

4. Mladiství

Od patnácti let nastupuje nestálé, kritické období. Formují se názory, dotváří osobnost. Dospívající se snaží o samostatnost a nezávislost v jednání. Jeho vnímání je charakterizováno nestereotypností, svěžestí a ostrostí. Výrazně se projevuje bohatá představivost, založená na prožité skutečnosti, přestává se však už mísit do vnímání a jednání. Rozvoj myšlení se vyznačuje vysokým stupněm abstrakce a užíváním nejobecnějších pojmů. Typickými znaky vyjadřování jsou plynulost, zkratkovitost, sklon ke slangovým výrazům a k vymyšlení originálních obrátů. Dospívající je schopen analýzy i syntézy jevů, uvědomuje si relativnost úsudků, proto často náhle přechází na základě pochybností od jednoho přesvědčení k opačnému.

V období dospívání dozrává realismus spojený s kritickým pohledem na veškeré dění. Typické jsou tendence k radikálnímu jednání, odpor k frázím, nedostatečná sebekritika, radikalismus výroků a stanovisek, touha mít rovnocenné postavení ve světě dospělých. Morálka tohoto věkového období je utopistická, vyznačující se fanatismem pravdy, spravedlnosti a statečnosti, což je důsledkem extrémů v myšlení dospívajícího. Často se můžeme setkat s falešným hrdinstvím, které vede až k ochotě vzít na sebe cizí vinu. U mladistvých není ještě plně vyvinuta schopnost posoudit společenskou a osobní odpovědnost za následky svého jednání.

Vyslychající by se měl snažit jednat s mladistvým jako s rovnocenným partnerem, nesnažit se vystupovat vůči němu nadřazeně a autoritativně.

Kacafírková uvádí, že dle rozborů mnoha znaleckých expertíz se za nejpříznivější věk z hlediska věrohodnosti považuje období mezi 9. a 11. rokem. U chlapců toto příznivé období často přetrvává přibližně do 13 až 14 let, u dívek začínají být po 10. až 12. roce výpovědi méně spolehlivé. Dívky jsou totiž v tomto věku značně citově nevyvážené, afektivní, projevuje se u nich zvýšená sexuální vnímavost a zvědavost. Mnohdy si dokážou předem dokonale připravit výpověď a vypovídat v závislosti na kladném či záporném citovém zaměření, které mají k zúčastněným osobám. Citová a povahová nevyrovnanost v době dospívání může být faktorem, který činí hodnotu jejich výpovědi pochybnou. I když znovu připomínám, že úmyslná falešná obvinění ze sexuálního zneužití nebývají častá, je u dívek v tomto věku větší možnost, že se s nimi setkáme. Dívky pak dokážou lhát velmi obratně a věrohodně a zmást i velmi zkušeného vyšetřovatele. Je třeba opatrnosti i u výpovědí dětí předškolního věku, především co se týče spolehlivosti časových údajů.⁷⁴

---

⁷⁴ Kacafírková M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých v trestním řízení. Právo a rodina, 2/2001, str. 13

Z výše uvedeného vyplývá, že je vždy třeba přistupovat ke každému dítěti individuálně se znalostí okolností případu a všech zúčastněných osob. Je nutné zvolit vhodný přístup k výslechu nezletilého a významná je i spolupráce s odborníky z jiných oborů, především s psychologem, který dokáže významně přispět k objektivnímu objasnění celého případu.

5.7. Nebezpečí sekundární viktimizace

Viktimizací se rozumí proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestního činu. Viktimizace začíná, ale zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť. Proces viktimizace má svou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu. Běžně se rozlišují dvě fáze viktimizace:

- primární – újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu
- sekundární – újma vznikající v důsledku reakcí instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí, traumatizující projednávání věci před soudem, nevhodné jednání policistů při vyšetřování a vyslýchání oběti apod.⁷⁵

V Doporučení Rady Evropy č. 8 Výboru ministrů na pomoc obětem trestného činu z roku 2006 je sekundární viktimizace definována jako „viktimizace, ke které nedochází přímo následkem trestného činu, ale je výsledkem reakce institucí a jednotlivců na oběť.“ Tato viktimizace zahrnuje nedostatek porozumění k utrpení oběti a zanechává oběť v pocitu izolace, nejistoty a ztráty víry v pomoc společnosti. Tyto pocity zintenzivňují důsledky trestného činu tím, že prodlužují trauma, což také způsobuje vyvolání pocitu odcizení k celé společnosti. Mezinárodní dokumenty vymezují kategorii tzv. zvláště ohrožených (zranitelných) obětí trestného činu, do které patří především děti a dále osoby s tělesným či mentálním postižením, staří lidé, oběti domácího násilí, sexuálního násilí, rasového násilí atd.⁷⁶ Z výše uvedeného jasně vyplývá, že u sexuálně zneužitých dětí je riziko sekundární viktimizace velmi vysoké.

⁷⁵ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 116-117

⁷⁶ Langhansová H., Kristková V.: Ochrana obětí trestných činů před prohlubováním psychické újmy v trestním řízení. Dostupné na - <http://www.pilaw.cz/viaiuris/index.php?p=msg&id=196>

Sekundární viktimizaci, tak jak byla výše definována, ze strany orgánů činných v trestním řízení, policejních orgánů, ale i dalších orgánů státní správy, pedagogů a rodičů, mohou způsobit například tyto faktory:⁷⁷

- netaktní, necitlivý a lhostejný přístup k dětské oběti (neochota pozorně naslouchat, rozptylovat možné obavy, pomoci při reprodukci zažitého)
- nevhodné mentorování s poukazováním na jakési zavinění oběti, na její podíl na spáchaném skutku, na ostudu, která tím vznikla oběti, rodině, na důsledky trestního stíhání pachatele (člena rodiny)
- opakované a dlouhotrvající výslechy
- zjevná nedůvěra k výpovědi dítěte či obava dítěte, že mu stejně nikdo nebude věřit
- konfrontace oběti s obviněným
- odebrání dítěte z rodiny

V průběhu sekundární viktimizace vznikají u oběti tzv. sekundární rány, které jsou výlučně psychologického rázu, nemají přímou vazbu na trauma prožité při zneužívání a má se za to, že zraňují mnohem krutěji než rány primární, vznikající v důsledku zneužití dítěte. Nejčastěji se uvádí, že sekundární rány jsou tvořeny následující trojicí pocitů (citů):⁷⁸

- pocit nespravedlnosti – v průběhu vyšetřování a soudního projednávání může oběť trápit a vyvolávat v ní pocity nespravedlnosti např. nedostatek informací, opožděné či odkládané soudní jednání, vyšetřování pachatele na svobodě, shovívavé tresty nebo podmíněné odsouzení pachatele, ale například i fakt, že zájem o oběť se omezuje pouze na získání informací důležitých pro objasnění případu
- pocit nedůstojnosti – zneužité děti trpí pocitem ponížení, ztráty své vlastní hodnoty a úcty k sobě samému, což je důsledkem např. necitlivě vedeného výslechu, úniku informací do médií, nevhodné reakce blízkého okolí, shazováním částečné viny na oběť apod.
- pocit izolace – dětská oběť trpí změnou dosavadního postoje blízkého okolí, z nepřirozeného a strojeného chování lidí kolem sebe, ze ztráty přátel a dalších sociálních kontaktů; dítě toto vše velmi citlivě vnímá a trápí se pocitem izolace a osamění, má pocit, že mu nikdo nerozumí, nepomůže, uzavírá se do sebe, má

---

⁷⁷ Želásko P.: Trendy v oblasti pohlavního zneužívání podle policejních poznatků a statistik. V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí, Grada Publishing, Praha 2005, str. 55

⁷⁸ Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004, str. 118-119

dojem, že jej kritická událost bytostně změnila a prožívá vnitřní psychickou dezintegraci

5.8. Příklady z praxe

Vzhledem k tomu, že jsem měla možnost zúčastnit se⁷⁹ osobně jednoho výslechu nezletilých sourozenců, u kterých bylo podezření na sexuální zneužívání v rodině, a dalších několik výslechů nezletilých dětí, které byly sexuálně zneužity, jsem mohla shlédnout z videozáznamu, ráda bych na závěr kapitoly o zvláštích výslechu nezletilých dětí uvedla dva příklady, které myslím dobře ilustrují vše, o čem bylo v této kapitole pojednáno. Z důvodu omezené kapacity této práce se bohužel nemohu věnovat rozboru všech výslechů, které jsem měla možnost vidět.

Případ první – nezletilí sourozenci – podezření na sexuální zneužívání ze strany otce a babičky dětí

K výslechu byli přivezeni sourozenci – chlapec V. K., 4,5 roku a jeho sestra B. K., 10 let – z dětského domova, kde jsou umístěni již několik měsíců. Jejich matka obvinila svého manžela - otce dětí, se kterým je v rozvodovém řízení, že on a jeho matka (babička dětí, 81 let) - sexuálně zneužívali oba sourozence. Výslech byl proveden ve speciální dětské výslechové místnosti vybavené audio-video nahrávacím zařízením. První byl k výslechu přiveden chlapec V. K. Ve výslechové místnosti se ho nejdříve ujímá dětská psychologka, která s ním navazuje první kontakt, hovoří si s ním o nezávažných tématech - jak se má chlapec v dětském domově, jaké tam má kamarády, hračky, které má nejraději, co dostal k vánocům apod. S chlapcem se seznamuje i vyšetřovatelka, která posléze povede výslech. Po zhruba 10 minutách dětská psychologka opouští místnost a nadále celý výslech sleduje z technické místnosti, kam je přenášen pomocí kamery. V této místnosti byli dále přítomni kromě zmíněné soudní znalkyně z oboru dětské psychologie i soudkyně, zástupkyně OSPOD, zástupkyně z dětského domova a vyšetřovatel starající se o technické zázemí.

Vyslýchající zahajuje výslech – sděluje, jaké je datum, jméno její i vyslýchaného, kdo je obviněný a z čeho, proč je výslech konán, kdo mu je přítomen (v druhé místnosti). Poté se chvíli baví s chlapcem o neutrálních tématech a následně se ho dotazuje, zda mohou přejít k samotnému výslechu. Poučuje ho přiměřeně jeho věku o tom, že když nebude chtít, nemusí vypovídat, na příkladech mu uvádí, co je pravda a lež, a vysvětluje mu, že jí musí

---

⁷⁹ na Krajském ředitelství policie hlavního města Prahy, SKPV, odbor obecné kriminality, 3. oddělení, Kongresová ulice, Praha 4

říkat jen pravdu. Chlapec není schopen poučení vlastními slovy zrekapitulovat, nevypadá, že pochopil, o co jde. Vyslychající se ho ptá, jestli ví, proč je u výslechu. Chlapec přitakává, ale když je vyzván, aby sám zkusil vypovědět, co mu měl udělat tatínek a babička, není schopen nic říci. Vyslychající pár větami osvětluje, co se mělo údajně stát a protože chlapec i nadále mlčí, snaží se mu vyšetřovatelka pomoci otázkami, ale chlapec nedokáže na žádnou z nich odpovědět nebo jen automaticky přitakává. Vyslychající mu nabízí demonstrační panenky Jáju a Páju, chlapec si s nimi chvilku hraje, ale opět ani s jejich pomocí neřekne, ani neukáže vůbec nic k věci. Tvrdí pouze - na otázku, zda mu tatínek provedl něco, co se mu nelíbilo - že ho tatínek bouchl do zádiček, ale hned navazuje historkou o tom, jak tatínka za to zastřelil a on pak vstal z mrtvých. Očividně není schopen rozlišovat mezi realitou a fantazií. Po sérii dalších otázek se nakonec vyšetřovatelka od chlapce dovídá, že maminka mu řekla, co jim má při výslechu povědět, ale on si to nepamatuje. Vyslychající se jde poradit do vedlejší místnosti, kde se všichni, včetně soudní znalkyně z oboru dětské psychologie, shodují na tom, že chlapec byl k výpovědi naveden, a protože je ještě příliš malý, tak celé věci s největší pravděpodobností vůbec neporozuměl, situaci nechápe a neví, co by měl vlastně říkat a vypovídat. Vyslychající i na radu soudní znalkyně ukončuje výslech, chlapci děkuje za jeho pomoc při výslechu a dává mu na rozloučenou nějaké sladkosti.

Po chlapci byla do výslechové místnosti přivedena jeho sestra, desetiletá B. K. Opět probíhá krátké seznámení a pohovor na neutrální témata. Dívka je poučena, dokáže popsat, co je pravda a lež, poučení rozumí. Následně je vyzvána, aby sama vypověděla, co se jí stalo. Dívka vypovídá, že jí tatínek, když nebyla doma maminka, mlátil pěstí do zad, svázal jí ruce a převázal oči a pak že jí strkal prsty do zadečku a do přirození. To samé uvádí i o své babičce. Dále ale není schopna uvést nic dalšího, konkrétnějšího. Vyšetřovatelka se tedy postupně dotazuje na podrobnosti – kdy se to stalo, kolikrát, kde přesně, co měla dívka na sobě, jak konkrétně zneužívání probíhalo, co tatínek nebo babička říkali atd. Dívka na většinu otázek nedokáže odpovědět vůbec nic, nebo vypovídá velmi neurčitě, opakuje stále dokola to samé, co řekla na začátku, pokud sdělí něco dalšího, je její výpověď velmi nepřesná a nejistá, často si sama protiřečí (jednou říká, že jí tatínek vše prováděl pouze doma, pak zas, že jí odvezl do lesa, pak že se „to“ dělo u babičky – nedokáže na stejnou otázku odpovědět dvakrát stejně, časově jí do sebe nic nezapadá atd.). Vyslychající jí nabízí demonstrační panenky, aby zkusila předvést na nich, co jí přesně tatínek a babička dělali. Dívka ale začíná být velmi rozrušená a nervózní, je zřejmé, že vůbec neví, co má ukazovat nebo dále vypovídat, opakuje pořád několik stejných vět (působí to, jako by měla tyto věty naučené), ale jakékoliv podrobnosti nebo vůbec cokoli dalšího uvést nezvládá. Vyšetřovatelka se jí opatrně dotazuje, zda jí říká pravdu, zda si to nevymýšlí, dívka začíná plakat. Vyšetřovatelka přerušuje výslech, dívku uklidňuje, omlouvá se, že si musí na

chvilku odskočit a jde se poradit se soudní znalkyní, jak dále postupovat. Ta stejně jako u bratra dívky hodnotí výpověď jako zcela nevěrohodnou, doporučuje výslech ukončit s tím, že dívka už nic jiného stejně neřekne a že pro ni situace začala být velmi stresující a není vhodné jí dále „trápit“ výslechem. Vyslýchající tedy dívce děkuje, prohodí s ní ještě několik vět na neutrální téma a následně výslech ukončuje.

Příklad druhý – sexuální zneužití dvanáctiletého chlapce neznámým pachatelem

Tento výslech jsem sledovala z videozáznamu. Vyslýchán byl dvanáctiletý chlapec P. B., který byl znásilněn v červenci 2008 jedenáctiletým mužem J. A., který chlapce znal jen velice povrchně zhruba jeden měsíc a nebyl s ním v žádném příbuzenském vztahu. Krátce po činu byl pachatel J. A. dopaden a umístěn do vazby.

Vyšetřovatelka na začátku výslechu chlapce přivítá, představí se mu, pár minut si s ním povídá „jen tak“ – o chlapcových zálibách apod., pak přechází k samotnému výslechu. Na úvod do záznamu uvádí své jméno, jméno chlapce, jméno pachatele, že chlapec bude vyslýchán jako svědek (oběť) trestného činu znásilnění. Vyšetřovatelka chlapce poučí o jeho právech dle TŘ, zeptá se ho, zda se cítí fyzicky i psychicky v pořádku a je schopen výslechu, vysvětlí mu, co je pravda a lež a že během výslechu musí vypovídat pouze pravdu. Pak chlapce vyzve k rekapitulaci toho, co mu právě řekla. Chlapec hned od první chvíle působí velmi komunikativně a vstřícně, dokáže svými slovy popsat, o čem byl poučen, chápe, že musí říkat pravdu a co pravda je. Souhlasí se zahájením samotného výslechu. Vyšetřovatelka se ho ptá, zda ví, proč byl k výslechu předvolán, chlapec říká, že ví, že kvůli tomu, co mu provedl J. Vyslýchající ho vyzve, aby zkusil svými slovy popsat celou událost, tak jak se stala. Říká mu, aby začal třeba tím, jak J. poznal, kde se setkali atd.

Chlapec vypovídá, že J. před znásilněním viděl pouze jednou, asi měsíc před samotným sexuálním útokem a to u svého strýce, který pracuje na vlakovém nádraží v Praze. V inkriminovaný den šel chlapec opět navštívit svého strýce na vlakové nádraží, kam za ním často chodí, neboť bydlí se svými rodiči nedaleko (chlapcův otec si zrovna odpykává trest ve vězení za majetkovou trestnou činnost). Chlapec vypráví, že u strýce podruhé potkal J., chvíli si povídali a po nějaké době se chlapec vydal zpátky domů. J. šel za ním a na kolejišti ho dostihl, chytl ho surově za ruku a odtáhl ho ke starému opuštěnému polorozbořenému domu v areálu nádraží. Celou dobu chlapci vyhrožoval, že pokud bude křičet nebo se bránit, zabije ho. Chlapec dále vypovídá, že v domě vzal J. láhev od piva a tou ho silně praštil do temene hlavy, chlapci se udělalo zle, upadl, J. si na něj sedl a začal ho škrtit šňůrkou od klíčů, kterou měl chlapec na krku. Chlapec vypráví, že v tu chvíli musel upadnout do bezvědomí, neboť si dál nic nepamatuje. Až po nějaké době se probral z bezvědomí, ležel na břiše v jakémsi křoví u nádraží a pachatel J. ho análně znásilňoval. Chlapec vypráví, že byl pachatel J. velmi těžký a svou vahou ho dusil, prosil ho, ať ho

nechá, neboť nemůže dýchat. Pachatel na to nijak nereflektoval. Po vyvrcholení (mimo chlapcovo tělo) nutil chlapce, aby ho orálně uspokojil, to chlapec odmítl. Pak pachatel J. chlapci řekl, ať se oblékne a vyprovodil ho kousek za nádraží. Cestou mu velmi vážně vyhrožoval, že „pokud někomu něco kecne“, tak si ho najde a zabije ho. Poté opravdu chlapce propustil, ten běžel domů a tam řekl všechno své mamince, která zavolala policii.

Chlapec po souvislé výpovědi dokáže reagovat na všechny dotazy vyšetřovatelky. Zvládá popsat vše do nejmenších podrobností – za jakou ruku ho pachatel chytnul, zda z něj byl cítit alkohol, jestli použil kondom, jak probíhalo znásilnění (chlapec to popisuje jako „píchání“, pachatelův penis označuje jako „piňďoura“ apod. – s vyslyšajícím si během výslechu upřesňují pojmy – co a jak chlapec pojmenovává, jak tomu oba rozumí atd.), jakým způsobem se bránil (snažil se pachatele kopat), že byl pachatel agresivní, naštvaný, zpocený, že když ho škrtil, chlapec se moc bál, jestli neumře. Pachatele dokáže popsat též velmi zdařile a podrobně – jak vypadal, jak byl vysoký, jaké měl vlasy, tetování, co měl na sobě. Chlapec dále vyšetřovatelce říká, že měl největší strach ve svém životě, vypráví, co mu nejvíc utkvělo ve vzpomínkách - jak ho pachatel J. praštil lahví do hlavy, vnímal to zpomaleně a tato vzpomínka se mu stále vrací, dokonce se mu o tom i v noci zdá a doufá, že na to někdy dokáže zapomenout.

Při výslechu chlapec navzdory otřesnému zážitku, který prožil, působí relativně klidně, nepláče, vypovídá bez zadržování, ochotně, mile, pohotově, vše dokáže popsat konkrétně a do detailů, působí jako inteligentní a bystrý chlapec. Během výslechu mu vyslyšajícím nabízí i demonstrační panenky Jáju a Páju, chlapec na nich celkem bez problému dokáže ukázat průběh znásilnění.

Na závěr výslechu se vyšetřovatelka chlapce ptá, zda nechce ještě cokoli v své výpovědi doplnit, změnit, zda řekl vše, co chtěl. Chlapec odpovídá, že ano. Vyšetřovatelka mu moc děkuje, že jí hodně pomohl a byl velmi statečný a hezky se jí s ním povídalo. Nabízí mu na rozloučenou sladkosti.

U obou popsaných případů bylo pro mne kromě možnosti vidět na vlastní oči samotný výslech velmi zajímavé a přínosné i to, že jsem mohla hovořit s lidmi vyšetřujícími dané sexuální zneužívání i s dalšími odborníky, kteří na případu spolupracují. U prvního popsaného případu jsem se tak mimo jiné dozvěděla, že matka dětí, která obvinila svého manžela a jeho matku ze sexuálního zneužívání jejich společných dětí, je velmi labilní a nedůvěryhodná osoba. V současné době je těhotná a dítě čeká se svým novým přítelem. Je „ve vleku“ přítelovy maminky, která je kartářkou a jedná se o hysterickou ženu, která neustále vyhrožuje celému vyšetřujícímu týmu, že pokud otce dětí a jeho matku neodsoudí, budou za to pykat, všichni přijdou do pekla apod. Pozadí případu je jednoznačně založené na tom, že matka se snaží získat v rozvodovém řízení manželův

majetek. Spolu s „budoucí tchýní“ čelí i obviněním z křivé výpovědi, z vyhrožování atd. Děti jsou zatím umístěny v dětském domově. Soudní znalkyně z oboru dětské psychologie, se kterou jsem o případu též mluvila, mi řekla, že dle ní jde jednoznačně o navedení dětí ke křivé (falešné) výpovědi, a je zřejmé, že děti popisované neprožily. Soudní znalkyně mi dále pověděla, že obecně je velmi netypické, aby se sexuálního zneužívání dětí účastnila žena, i když občas se takové případy objeví. Za celou svojí dlouholetou kariéru se ovšem nesetkala s tím, aby svá vnoučata znásilňovala jejich babička, zvláště ve věku jednaosmdesáti let, že to je již téměř absurdní. Podotkla, že bohužel není zcela výjimečné, že rozvádějící se rodiče si řeší své problémy - majetkové i jakékoliv jiné – přes děti a neváhají použít ani tak těžký kalibr jako je obvinění jednoho z rodičů ze sexuálního zneužívání, a to i přesto, že tím vystaví své děti řadě nepříjemných vyšetření, výslechů a dalších procedur, které je velmi traumatizují a stresují a zanechávají na nich psychické následky. Shodly jsme se, že pravděpodobně i v mnou popisovaném prvním příkladu jde o tento případ.

Ve druhém případě znásilněného chlapce jsem se díky vyšetřujícímu vrchnímu komisaři mohla z videozáznamu podívat i na výslech pachatele. Z kapacitních důvodů se nemohu rozepisovat o podrobnostech, ale kromě naprosto neuvěřitelné výpovědi, kdy pachatel popisoval, že chlapec si vlastně znásilnění přál, jak se mu to líbilo a prosil ho, aby „mu to“ udělal znovu apod. – přitom od vyšetřovatele vím, že útok na chlapce byl velmi brutální a chlapec ho nemusel vůbec přežít – je jistě z pohledu mé práce zajímavá i skutečnost, že samotný pachatel byl jako malý chlapec znásilněn svým nevlastním otcem, již jako mladistvý začal mít problémy se zákonem a větší část svého dospělého života strávil ve vězení. To potvrzuje skutečnost, kterou jsem již ve své práci zmínila, tj. oběti sexuálního zneužití v dětství mají v dospělosti mnohem větší pravděpodobnost, že něco takové provedou sami a jejich život bude směřovat spíše k životu poznamenanému kriminalitou a problémy. V případě, který jsem popsala, byl pachatel J. odsouzen (jako recidivista) za znásilnění nezletilého k 20 letům odnětí svobody, tzn. dostal výjimečný trest podle § 29 TZ. Vyšetřovatel mi na můj dotaz též sdělil, že přestože chlapec při výpovědi působil vyrovnaným dojmem, je v současné době v péči psychologů a psychiatrů a traumatický zážitek na něj teprve začal velmi silně doléhat. Bude potřebovat hodně času, péče a pomoci, aby se s ním dokázal nějakým způsobem vyrovnat.

Pokud bych si mohla dovolit hodnotit výslechy, které jsem měla možnost vidět, myslím, že všechny byly vedeny profesionálními a školenými vyšetřovateli. Vždy se jednalo o ženy, což bylo dáno pravděpodobně i tím, že ve všech mnou sledovaných případech šlo o sexuální zneužití (či podezření na něj) ze strany muže, a děti lépe vnímají, když se mohou se svými traumatizujícími zážitky svěřit opačnému pohlaví, tzn. ženě.

Všechny vyslychající byly zcela zjevně na výslech dobře připraveny, podrobně obeznámeny s celým případem a řídily se postupy, jak výslech vést – aby zjistily co nejvíce relevantních informací a zároveň dítě – mladistvého při výslechu co nejméně stresovaly a dokázaly se k němu chovat s dostatečně citlivým přístupem a přesto pevným postojem. Protože jsem viděla výslechů několik a každý byl veden jinou vyšetřovatelkou, bylo možné postřehnout i rozdíly mezi nimi, jež byly dané zřejmě mírou praxe s výslechy tohoto typu. Myslím, že jsem dokázala zaregistrovat i jisté chyby při výslechu. V jednom případě to např. byla značná délka výslechu dospívající dívky, kdy jsem měla dojem, že dívka byla již unavená, výslech byl pro ni vyčerpávající fyzicky i psychicky a možná by nebylo od věci zařadit přestávku. Dále se v jiném případě domnívám, že vyslychající vyšetřovatelka se sama občas cítila nejistá při pojmenování velmi intimních a choulostivých situací, což nepůsobilo zcela profesionálně. Rovněž nedokázala vždy dítěti položit otázku takovým způsobem, aby se dozvěděla jasnou odpověď, a přitom se vyhnula otázkám napovídajícím či otázkám typu ano-ne. Na ty mělo malé dítě potřebu přitakávat, ale později se ukázalo, že nejde o pravdivou výpověď a dítě souhlasilo spíše proto, že to pro něj bylo nejjednodušší. Občas se vyslychající neubránily emočně zabarveným reakcím (např. „to muselo být opravdu hrozné“) a jistým projevům lítosti a soucitu. K tomu dle mého názoru nicméně docházelo jen zřídka a ještě v situacích, kdy to bylo dobře pochopitelné a myslím, že tyto reakce – navzdory teoretickým poučkám, dle kterých by se jim měl vyslychající striktně vyhnout – nemusí vždy být ku neprospěchu věci.

Celkově bych ovšem hodnotila vedení všech výslechů jako velmi kvalitní, profesionální, citlivé a empatické, přitom zachovávající patřičný odstup mezi dítětem a vyšetřovatelem (není vhodné, aby chování vyslychajícího k dítěti bylo příliš familiární) a zároveň směřující k zjištění podstatných informací důležitých pro daný případ. Chyby byly dané rozhodně ne úmyslem dítě poškodit či ignorovat jeho potřeby, ale spíše nedostatečnou praxí a informovaností o problematice výslechu dětí (z hlediska psychologie vedení výslechu) u některých vyslychajících, a to jen v malé míře. Domnívám se, že je znát to, že kriminalisté z SKPV v Praze v Kongresové ulici, kde jsem výslechy sledovala, mají již větší zkušenost s případy a výslechy sexuálně zneužitých dětí, kvalitní zázemí (speciální dětská výslechová místnost, demonstrační panenky, audio-video nahrávací technika apod.), proškolení a také více spolupracují s odborníky z jiných oborů – dětskými psychology, sociálními pracovníky (pracovníci OSPOD), soudci apod. Situace jistě není stále zdaleka ideální, zvláště v celorepublikovém měřítku, ale myslím si, že právě důkladné školení vyšetřovatelů - specialistů na výslech dětí a jejich důsledná vzájemná interdisciplinární spolupráce s dalšími odborníky a vytváření zázemí pro výslech zneužitých dětí je tou správnou cestou.

ZÁVĚR

Problematika sexuálního zneužívání dětí byla v předchozích letech velmi tabuizována a teprve v poslední době jí začíná být věnována patřičná pozornost. Česká republika se zařadila mezi země, které se snaží s tímto problémem pracovat a bojovat proti němu. Přesto zůstává stále velký prostor pro zlepšování situace a zvyšování povědomí celé společnosti o tomto problému, na jehož zvládnutí stále nejsme dostatečně připraveni a vybaveni.

Zcela nepochybně největším rizikem je nebezpečí sekundární viktimizace dítěte po odhalení jeho sexuálního zneužívání. Může k ní vést například zpochybňování a nedůvěra k výpovědi dítěte, opakované výslechy, při kterých se dítěti ožívují traumatické zážitky z minulosti, nadbytečné lékařské prohlídky, zveřejnění identity nebo údajů vedoucích k identifikaci oběti v médiích, neadekvátní přístup sociálního okolí k dítěti, třeba ve školce či škole, oddělení dítěte od rodiny a rozhodování o osudu dítěte bez objektivního posouzení a zhodnocení situace, nedostatečná informovanost nebo srozumitelnost informací pro dítě ohledně procesu trestního řízení a dalších opatření, která následují po odhalení zneužívání atd. Všechny tyto a další příčiny vedoucí k sekundární viktimizaci dítěte by měly být eliminovány a sníženy na nejnížší možnou míru. Jako efektivní řešení se jeví vytvoření multidisciplinárního týmu složeného ze sociální pracovníce, dětského psychologa a psychiatra, dětského lékaře, psychoterapeuta, vychovatele, učitele, policisty – vyšetřovatele, soudce, rodičů dítěte apod., ve kterém budou všichni vzájemně spolupracovat, a to nejlépe na základě předem daných pevných pravidel. Vhodné by bylo vyhotovit manuály pro tento typ interdisciplinární spolupráce (jasně definovat možnosti spolupráce, cíle, role jednotlivých členů atd.) včetně vzorového postupu. Dále zajistit koordinaci týmu a komunikaci mezi všemi jejími členy (např. na pravidelných schůzkách) a také další vzdělávání jednotlivých pracovníků týmu, který by zajišťoval sexuálně zneužitému dítěti potřebnou komplexní péči – materiální, zdravotnickou, psychologickou, sociální, právní a další pomoc, což by mělo zamezit sekundární viktimizaci dítěte nebo toto nebezpečí alespoň co nejvíce minimalizovat.

Kromě výše uvedeného musím na tomto místě zdůraznit především nutnost prevence sexuálního zneužívání dětí, která by měla zabránit tomu, aby dítě bylo zneužívání vůbec vystaveno, a měla by být z toho důvodu pro každou společnost naprostou prioritou. A to navzdory tomu, že stoprocentní ochrana dítěte před sexuálními ataky je bohužel nemožná.

Platí zásada, že nejlepší prevence začíná už v nejtětlejším věku. Působení na děti a mládež je ale nutné rozdělit podle určených věkových skupin, neboť každá skupina má svá

specifika a odlišnosti, které jsou dány právě věkem dítěte. Smysluplná prevence musí směřovat k poučení dítěte v základních otázkách sexuality, tak aby dítě bylo schopno rozeznat nebezpečí, vyhnout se mu či se mu účinně bránit, a aby znalo svá práva. Je nutné vysvětlit dětem, že ke zneužití patří i situace, kdy se ho dospělý vůbec nemusí dotknout, ale přesto mu ubližuje tím, že mu např. ukazuje svoje genitálie, onanuje před ním, nutí ho dívat se na pornografické filmy, časopisy nebo fotografie nebo mu třeba nabídne peníze za to, že bude k dispozici jinému dospělému pro jeho sexuální potěšení (dětská prostituce). Dítě musí vědět, jak odmítnout požadovanou službu či pomoc neznámému člověku a na koho se obrátit o pomoc. Nezastupitelnou roli zde hrají, kromě sexuální výchovy ve škole, především rodiče, neboť právě v rodině se v osobnosti každého dítěte vytváří vědomí, kdy si každý uvědomuje sám sebe a svá práva a učí se způsob, jak se těchto svých práv domoci. Pokud selže rodina – třeba právě i tím, že ke zneužívání dochází ze strany blízkého člověka dítěte – je nutné, aby dítě vědělo, že má možnost obrátit se se svým problémem jinam – na svého pedagoga, lékaře, školního psychologa, sociálního pracovníka, na různé neziskové organizace, krizová centra, linky bezpečí apod.

Prevenici rozdělujeme na čtyři typy – na primární prevenci, která znamená právě již zmíněné podání informací o protiprávnosti sexuálního zneužívání dětí, dále na sekundární prevenci, kde jde o aktivní vyhledávání rizikových dětí, dospělých, rodin a situací, na prevenci terciální zaměřenou k zamezení dalšího zneužívání dítěte a konečně na prevenci kvartální, která má za úkol návrat dítěte zpět do jeho rodiny, jestliže v rámci jeho léčby a ochrany bylo umístěno jinam.

Přestože právní úprava v ČR týkající se výslechu dítěte je poměrně dosti kvalitní, bylo by z hlediska de lege ferenda možná vhodné uzákonit povinnost vyslýchat dítě mladší 15 let pouze ve speciální dětské výslechové místnosti a výslech nahrát na videozáznam, aby tak byla co nejvíce snížena potřeba výslech dítěte opakovat.

Nedostatky lze vysledovat i v oblasti terapie (dítěte-oběti i jeho rodiny) a rehabilitace dítěte. Tyto činnosti jsou zajišťovány především neziskovým sektorem a to ještě v nedostatečné míře. Ze strany státu zůstává stále převládající reakcí na zneužívání či jiné násilí vůči dítěti jeho umístění do ústavního zařízení, kde se dále prohlubuje jeho deprivace, a to i v případě, že vztah jednoho z rodičů k dítěti je dobrý. Přestože je nutné omezit nebo zakázat styk s rodičem v případě ohrožení zdravého vývoje dítěte (třeba v případech sexuálního zneužívání), nemělo by se takové opatření týkat nezneužívajícího rodiče nebo širší rodiny (např. prarodiče), kteří jsou schopni poskytnout dítěti potřebné zázemí. Bylo by proto velmi dobré, aby u nás existoval systém zotavení a reintegrace dětských obětí sexuálního zneužívání a dalšího nezákonného jednání, který by byl garantovaný a financovaný státem a umožňoval by rychlou a efektivní reakci na jednotlivé případy zneužití a zároveň by vzniklo dostatečné množství specializovaných dětských

zařízení pro děti se syndromem CAN a CSA, která by těmto dětem dokázala poskytnout potřebnou komplexní terapeutickou péči. Věřím, že se v blízké budoucnosti podaří celkového zlepšení v ochraně a péči o zneužívané děti - i v rámci trestního řízení – dosáhnout.⁸⁰

---

⁸⁰ srov. Kristková V.: Reakce státních orgánů na násilí na dětech. Dostupné na - <http://www.llp.cz/cz/liga-v-mediich/reakce-statnich-organu-na-nasili-na-detech-z149>, dále Hanušová J.: Sexuální zneužívání dětí – jak proti němu bojovat. Právo a rodina, 7/2006, str. 12-15 a dále Hanušová J.: Sexuální zneužívání dětí – terapie a prevence. Právo a rodina6/2006, str. 12-15 a dále Valerián L.: Mravnostní kriminalita z pohledu Policie ČR. V: Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008, str. 166

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Demonstrační loutky Jája a Pája⁸¹

---

⁸¹Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003, obrazová příloha

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Specializovaná dětská výslechová místnost⁸²
(Policie ČR, oddělení SKPV, Kongresová ulice, Praha 4)

---

⁸² Badin J.: Kriminalita páchaná na dětech a její vyšetřování, 2. část, dostupné na: <http://mpolecho.pedf.cuni.cz/csm/images/soubory/prezentace/knd2.pdf>

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Monitorovací a sledovací pracoviště dětské výslechové místnosti⁸³
(Policie ČR, oddělení SKPV, Kongresová ulice, Praha 4)

---

⁸³ Badin J.: Kriminalita páchaná na dětech a její vyšetřování, 2. část, dostupné na: <http://mpolecho.pedf.cuni.cz/csm/images/soubory/prezentace/knd2.pdf>

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura

Bentovim A.: Týrání a sexuální zneužívání v rodinách. Grada Publishing, Praha 1998

Boušková T.: Niektoré psychologické aspekty svedeckej výpovede dieťaťa v trestnom konaní. Československá kriminalistika, 12/1979

Brihcín Slavoj, Spilková Jana: Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. Kriminalistika, 2/2002

Brzek Antonín: Sexuologie pro právníky. Karolinum, Praha 1997

Císařová D. a kol.: Trestní právo procesní. Linde Praha, 4. vydání, Praha 2006

Čírtková L.: Forenzní psychologie. Aleš Čeněk, Plzeň 2004

Čírtková Ludmila: Moderní psychologie pro právníky. Domácí násilí, stalking, predikce násilí. Grada Publishing, Praha 2008

Čírtková Ludmila: Oběti znásilnění. Kriminalistika, 3/2002

Čírtková Ludmila: Sexuálně zneužitě dítě v rodině. Právo a rodina, 12/2008

Dětské krizové centrum: Poselství rodičům, jejich děti byly sexuálně zneužity. Praha

Dětské krizové centrum: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě a Dětské krizové centrum v Praze. Bulletin DKC v Praze, Praha 1995

Dunovský J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada Publishing, Praha 2005

Dušková Z. a kol.: Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003, Dětské krizové centrum, Praha 2004

Gjuričová Šárka, Kocourková Jana, Kocourek Jiří: Podoby násilí v rodině. Vyšehrad, Praha 2000

Hanušová J.: Sexuální zneužívání. Sdružení Linka bezpečí, Praha 2005

Hanušová Jaroslava: Sexuální zneužívání dětí - příznaky a následky, Právo a rodina, 5/2006

Hanušová Jaroslava: Syndrom CSA - syndrom sexuálně zneužívaného dítěte. Právo a rodina, 3/2006

Chmelík J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál, Praha 2003

Kacafírková M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých v trestním řízení. Právo a rodina, 2/2001

Kacafírková M.: Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 1/2001

Karabec Zdeněk: II. Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Kriminalistika, 2/2002

Kmec Jiří: Právo obviněného na výslech svědka a ochrana oběti-svědka před sekundární viktimizací v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Trestní právo, 11/2004

Kolektiv autorů: Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. IREAS, o.p.s., Praha 2007

Kovář P. a kol.: Sexuální agrese. MAXDORF, Praha 2008

Lamrová K.: Diplomová práce – Zvláštnosti výslechu týraných a zneužívaných dětí (dětí se syndromem CAN). Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2007

Lašek J.: Loutky Jája a Pája v praxi soudního znalce psychologa. Kriminalistický sborník, 6/1996

Martinková Milada: Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině (Kriminologická analýza vybraných pravomocně ukončených trestních věcí v roce 1994). Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1997

Martinková Milada: Výskyt některých forem násilného a sociálně nežádoucího jednání rodičů vůči dětem při výchově v rodině. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1995

Musil J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. C. H. Beck, Praha 2001

Musil J. a kol.: Kriminalistika: učebnice pro studující práv. Praha, Naše vojsko, 1990

Němec M.: Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Policejní akademie ČR, 1. vydání, Praha 2003

Neumann Jan: K problematice speciální věrohodnosti výpovědi. Kriminalistika, 3/2001

Neumann Jan: K problematice speciální věrohodnosti výpovědi (část II.). Kriminalistika, 4/2001

Novotný O. a kol.: Trestní právo hmotné. Zvláštní část. ASPI Publishing, 4. vydání, Praha 2004

Plšková A.: Jája a Pája. Kriminalistický sborník, 9/1995

Porada V. a kol.: Kriminalistická metodika vyšetřování. Aleš Čeněk, Plzeň 2007

Protivínský M., Musil J., Prerad V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha, SPN, 1987

Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West. MPSV, Praha 1997

Sovák Zdeněk: Ochrana nezletilců se syndromem týraného dítěte. Právo a rodina, 1/2002

Spurný J.: Psychologie výslechu. Portál, Praha 2003

Straus J. a kol.: Kriminalistická taktika. Aleš Čeněk, Plzeň 2008, 2. vyd.

Strejc Přemysl: Soudní lékařství pro právníky. C. H. Beck, Praha 2000

Šerberová A., Pivodová J.: Rozhovor s autorkou demonstračních pomůcek Jája a Pája mjr. PhDr. Alenou Plškovou. Kriminalistický sborník, 3/1998

Špeciánová Š.: Jak poznat týrané, zneužívané a zanedbávané děti a jak jim pomoci. Právo a rodina, 6/2004, ročník 6.

Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Moussová Z.: Sexuální zneužívání dětí I.díl. Karolinum, Praha 1997

Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Moussová Z.: Sexuální zneužívání dětí II. díl. Karolinum, Praha 1999

Vaníčková E., Provazník K., Hadj-Moussová Z., Spilková J.: Sexuální násilí na dětech. Výskyt, podoby, diagnostika, terapie, prevence. Portál, Praha 1999

Vaníčková E., Hadj-Moussová Z., Provazníková H.: Násilí v rodině. Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Karolinum, Praha 1995

Vykopalová Hana: Násilí v rodině. Kriminalistika, 4/2001

Weiss Petr: Sexuální agrese - oběti a pachatelé. Kriminalistika, 1/2001

Weiss P.: Sexuální deviace. Portál, Praha 2002

Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Grada Publishing, Praha 2005

Weiss Petr: Vyšetřování sexuálně zneužívaného dítěte – zkušenosti z USA. Kriminalistika, 3/1994

Zoubková Ivana: Kriminalita páchaná na mládeži. Kriminalistika, 2/2001

Želásko P.: Trendy v oblasti pohlavního zneužívání podle policejních poznatků a statistik.
V: Weiss P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí, Grada Publishing, Praha 2005

Internet

Badin J.: Kriminalita páchaná na dětech a její vyšetřování, seminář Pedagogické fakulty
UK. Dostupné na - <http://mpolecho.pedf.cuni.cz/csm>

Kristková V.: Reakce státních orgánů na násilí na dětech. Dostupné na -
<http://www.llp.cz/cz/liga-v-mediich/reakce-statnich-organu-na-nasili-na-detech-z149>

Langhansová H., Kristková V.: Ochrana obětí trestných činů před prohlubováním
psychické újmy v trestním řízení. Dostupné na -
<http://www.pilaw.cz/viaiuris/index.php?p=msg&id=196>

ENGLISH RESUME

CHILD SEXUAL ABUSE – SOME ASPECTS OF INVESTIGATION

The purpose of my thesis is to analyse the specifics of child sexual abuse investigation techniques. Taking into consideration the complexity and extent of this area I decided to focus on the interrogation process, which is highly specific for this type of criminal investigation.

The thesis is composed of five chapters. Chapter One is introductory and defines the basic terminology used in my thesis. The chapter provides an insight into the legal status of child, explains child abuse syndromes CAN/CSA and examines interrogation classification.

Chapter Two describes in nine parts the methodology of investigating the sex crime in general. The basic characteristics and typical ways of the criminal sexual conduct are explained in the first two parts followed with the crime scene evidence collection and typical situations approached during investigation. The rest five parts are devoted to the specifics of sex crime investigation like the subject of investigation, hypotheses, instigation origin, initial investigation steps, specifics of investigation conduct and obligatory following steps.

Chapter Three observes the child sexual abuse from the viewpoint of the Czech penal law. It is divided into two parts. The first deals with the immoral offences in general while the second provides an outline from appropriate Czech laws for the most important sexual crimes like rape, child abuse and incest.

Chapter Four concentrates fully on the child sexual abuse problematics in nowadays society. It is composed of seven parts. The first part informs about perception this crime has today and about geographical/historical differences. In the second part the Child Crisis Centre is introduced. Part three presents the statistical data about child sexual abuse with experts' estimations about the real numbers. Part four contradicts the most common myths and stereotypes of the child sexual abuse. Part five classifies the child sexual abuse according to form, frequency and victim – offender relationship together with examples and statistics. Part six describes the child sexual abuse accommodation syndrome. Part seven documents the consequences of child sexual abuse on the victim with the emphasis on victim's psychology.

Chapter Five is divided into eight parts and focuses solely on the specifics of the interrogation of sexually abused children. Part one deals with preparation of interrogation and describes a special interrogation room and reason behind its usage in practise. Part two mentions the interrogation tactical proceedings both obligatory and facultative. Part three called Course of the Interrogation explores in a detailed way two areas. The defensive behavioural mechanisms a child uses to survive the trauma of sexual abuse and the actual execution of the interrogation. The interrogation course is documented together with suggested techniques and obligatory legal requirements. Part four discusses the suggestibility of children and its consequences for the interrogation as such. Part five covers the famous interrogation dolls called “Jaja” and “Paja”. Their historical context and future enhancements are mentioned and a detailed description of their usage during interrogation is presented. Part six discusses the credibility of children testimony according to its' age group and presents the differences for each group. Part seven describes the danger of the secondary victimization process and its influence on abused children. In part eight is included my personal experience with the investigation of sexually abused children I acquired thanks to the 3rd Criminal Dept. of the Czech Police, Kongresova Street, Prague 4.

klíčová slova: dítě, sexuální zneužívání, výslech

keywords: child, sexual abuse, examination